

SOSIALISTISK *Framtid*

2-3/2015 LØSSALG - KR. 50,-

VERDI OG
VERDIGHET
UNDER
KAPITALISMEN

Hvorfor flykter de?

Flertallet på Stortinget har vedtatt at Norge skal ta i mot 8 000 syriske flyktninger i løpet av tre år. Men avtalen inneholder ikke én eneste ekstra krone til å hjelpe flyktninger i nærområdene til Syria i år. 1,5 milliarder kroner doneres til syriske flyktningleire, men disse tas fra andre deler av bistandsbudsjettet, altså fra andre fattige og nødlidende. SV valgte derfor å trekke seg fra avtalen fordi de både vil ta i mot flere flyktninger til Norge og bevilge mer penger til nærområdene, mens Senterpartiets Per Olaf Lundteigen mener Norge må gi 10 milliarder til nærområdene.

De fleste av de som flykter kommer fra Irak og Syria. Dette skyldes i stor grad USA og andre vestlige lands katastrofale krigspolitikk: Invasjonen av Irak i 2003 og støtten til væpna opprørere i Syria siden 2012. Mange av flyktningene kommer over Middelhavet. Så langt i år har over 100 000 flyktninger kommet med båt fra Libya. 2760 båt-flyktninger har drukna. I 2010 var det bare 4 500 mennesker som prøvde å krysse Middelhavet fra Libya. Muhammar Gadaffis regime hadde streng kontroll på grensene sine både til lands og til havs, og hadde i tillegg lyktes med å integrere over en million arbeidsmigranter fra andre deler av Afrika. Fram til 2011 var Libya det mest sosialøkonomisk utvikla landet i hele Afrika, i følge FNs Human Development Index.

Likevel var alle partiene på det daværende Stortinget samstemte om at Norge skulle delta i NATOs ulovlige an-

grepskrig mot Libya i mars 2011. Krigen førte til at tusenvis av mennesker døde og at over en million arbeidsmigranter måtte flykte fra landet, blant annet fordi NATOs allierte på bakken dreiv etnisk rensing og lynsjing av svarte. Fire år etter ligger Libya i ruiner, landet er kontrollert av ulike militser som ligger i krig med hverandre samtidig som terrorister og menneskesmuglere kan operere fritt over hele landet. Når døde barn nå ligger og flyter i Middelhavet har de ledende politikerne i Norge et medansvar for at det skjer. Det har vi ikke lov til å glemme.

Redaksjonen

GRATULERER MED GODT VALG!

Når Sosialistisk framtid går i trykken er valgresultatene akkurat offentliggjort. De viser framgang for både Arbeiderpartiet, Rødt, Senterpartiet og de Grønne, mens SV har stabilisert seg over sperregrensa på 4 prosent. Regjeringspartiene går tilbake over hele landet. Det viser at folk avviser det nyliberale prosjektet til de blåblå, og at det er lov å håpe på en venstrevind og en bevegelse for mer systemkritikk, sosial utjevning og solidaritet. Gratulerer med valget, kamerater!

Aslak Storaker, redaktør

INNHold:

- s. 4 - Sosialisme i vår tid - Knut Kjelstadli
- s. 6 - Det virkelige målet med jernbanelikvidasjonen - Erik Plathe
- s. 9 - Storkapitalens kamp mot demokratets vugge - Erik Dokken
- s. 12 - Fellesnordisk manifest Alliansen av nordiske proutister
- s. 14 - Ord til dei som er fødd inn i krigsgenerasjonen - Erling Folkvord
- s. 16 - Begrunnelser for gjeldende sikkerhetspolitiske strategi - Eystein Kleven
- s. 20 - Imperialismens språk og kampen om det ideologiske hegemoniet - Regi Enerstvedt
- s. 23 - Stå på Ine! - Kåre Wahl
- s. 24 - Skisse til sikkerhetspolitisk mot strategi - Eystein Kleven
- s. 28 - Oppmoding om hjelp til kampen mot fascismen - Eugene Tsarkov
- s. 30 - Solidaritet med Ukrainas Kommunistparti og ungkommunistane i Ukraina. - Erklæring frå Verdsføderasjonen av Demokratisk Ungdom
- s. 31 - Hva handler krigen i Jemen om? - Torgeir Salih Holgersen
- s. 34 - Fem muslimske nasjonar der homofil er lovleg - Afdhere Jama
- s. 35 - Kapitalismen og det verdiløse mennesket - Oscar Dybedahl
- s. 40 - Kina mellom sosialisme, statskapitalisme og nyliberalisme - Kristen Nordhaug
- s. 45 - Hvorfor hater så mange polakker Russland? - Elisabeth Reehorst
- s. 50 - Kommunisme som berekraftig menneskeleg utvikling - Terje Valen
- s.56 - Masseorderen som kom inn – fra hva? - Intervju med Regi Enerstvedt av Egil Bøckmann
- s. 58 - Norske sigøynerbarn – etnisk rensing og barnerov? - Bokanmeldelse

SOSIALISTISK framtid

Sosialistisk framtid,
Boks 131, N-5804 Bergen.
sosialistiskframtid@bevegelsen.no

ISSN: 1503-6537

Utgiver: Bevegelsen for Sosialisme, Marxistisk forum
Norges Kommunistiske Ungdomsforbund og Forlaget
Marxist A/S.

Redaktør: Aslak Storaker.

Redaksjon: Oscar Dybedahl Aslak Storaker, Henrik
Carlsen, Marcos Amano

Forside: Christian Krogh - Kampen for tilværelsen

Redaksjonen avsluttet: 14.09.2015

Signerte artikler står for forfatters regning og representerer
ikke nødvendigvis utgiverorganisasjonenes synspunkter.

Opplag: 500
Trykk: Bodoni

Abonnement på Sosialistisk framtid (fire nummer): Kr. 200. Støtteabonnement: Kr. 300. Medlemskontingent BfS: Kr. 290 (SF inkludert i prisen). Skoleelever/dårlig råd: Kr. 190. Kontonummer for innbetaling av abonnement/kontingent: 0539 15 07653. NB: Ved betaling av kontingent og abonnement vennligst påfør navn og adresse og abonnement eller medlemskap i merknadsfeltet.

Utgis med støtte fra

NORSK KULTURRÅD
Arts Council Norway

"Det var total motvilje mot å diskutere økonomi i det heile. Total. Du legg fram eit argument du verkeleg har jobba med, for å sikre at det heng saman logisk, og blir berre møtt med tome blikk... Eg kunne like gjerne ha sunge den svenske nasjonalsongen.»

***- Tidligere finansminister i Hellas
Yanis Varoufakis om forhandlingane med EU.***

Talet på menneske i ekstrem fattigdom er halvert.

I byrjinga av juli summerte FN's generalsekretær Ban Ki-moon opp den siste etappen av FN's tusenårsmål. Tusenårsmåla blir skildra som den mest vellykka kampanjen mot fattigdom i historia. Talet på menneske som må leve på under 1,25 dollar om dagen er redusert frå 1,9 milliardar i 1990 til under det halve i dag. Ifølge rapporten er det i 2015 836 millionar menneske som lever i ekstrem fattigdom. Dette svarer til 36 prosent av verdas befolkning i 1990 og 12 prosent i dag. Ein stor del skuldast utviklinga i Kina, der andelen ekstremt fattige er redusert frå 61 prosent i 1990 til fire prosent (estimert) i 2015.

Bistandsaktuelt

India og Pakistan blir med i tryggingssorganisasjon leia av Kina og Russland

India og Pakistan har blitt aksepterte som fullverdige medlemmer i Shanghai Samarbeidsorganisasjon (SCO). Indias statsminister Narendra Modi tilbaud å kjempe mot terrorisme og auke samhandel ved å lette handelshindringar. Dei noverande medlemmene i SCO er Kina, Russland, Kazakhstan, Tadsjikistan, Kirgistan og Usbekistan. Hovudmålet til organisasjonen er å styrke tilliten og forholdet mellom medlemslanda.

The Hindu

Totalt samanbrot i Libya

Situasjonen i Libya har forverra seg det siste året. IS har erobra eit betydeleg område, og tusenvis av desperate båtflyktningar prøver å

krysse Middelhavet. Libyas rivaliserande nasjonalforsamlingar hindrar at fredsforhandlingane kan startast opp att med det same. Saman med IS er grupper med band til al-Qaida aktive i landet. Terroristar med tilknytning til Libya har gjennomført fleire angrep i nabolanda Tunisia og Algerie. I tillegg er konflikten i nabolandet Mali forsterka av våpen og krigarar som har strøymd over grensa. Noreg var eit av landa som slapp flest bomber over Libya før Gaddafi ble drepen av opprørarar med luftstøtte frå den vestlege forsvarsalliansen i 2011. Statsvitar og professor Øyvind Østerud har sagt at eit «minimum av kunnskap» om politiske forhold i Libya var nok til å skjønne at samanbrotet ville kome.

ABC Nyheter

Fattigdom i Russland når kritiske nivå

Fattigdom i Russland har nådd «kritiske» nivå i følge visestatsminister Olga Godolits: «I følge offisiell statistikk har talet på fattige nådd 22 millionar.» Talet på folk som lever under fattigdomsgrensa nådde 22,9 millionar i første kvartal i år, samanlikna med 19,8 millionar i same periode i 2014. Befolkninga i Russland var 143,75 millionar ved slutten av 2014. Medan den offisielle arbeidsløysereaten var relativt lav med 5,6% i mai, aukar den delvise arbeidsløysa raskt. Økonomien i Russland er forventa å krympe med 3% dette året med vestlege sanksjonar og eit djupt fall i oljeprisane, Russlands fremste eksportvare, som kveler investeringane.

The Moscow Times

Den Islamske Staten sin bruk av sennepsgass er stadfesta

Amerikanske analytikarar stadfestar at den Islamske Staten brukte kjemiske våpen mot ein kurdisk milit i Syria. Medlemmer i den syrisk-kurdiske militsen Folkets forsvarseiningar eller YPG rapporterte at prosjektil skotne av ISILs jihadistar hadde sleppt ut «ein gul gass med sterk lukt av løk.» Sidan IS sin marsj gjennom Irak og Syria i fjor, overvåkingsgrupper har dokumentert fleire tilfelle der ekstremistgruppene har brukt mindre døydeleg kloggass som terror-våpen mot kurdiske styrkar i Irak.

The Telegraph

Framgang i kampen for regnskogen i Brasil

Nye tall frå brasilianske styresmakter viser at avskoginga i fjor var den nest lavaste sidan målingane starta i 1988. Regnskogen i Amazonas er verdas største, og dekker eit landområde som er 20 gonger større enn Noreg. Det har sett vern av Amazonas høgt på dagsordenen i det internasjonale miljøarbeidet, og i 2008 oppretta Brasils dåverande president Lula da Silva det såkalla Amazonas-fondet for å redde regnskogen. Noreg var det første landet som gikk inn med pengar i Amazonas-fondet, og framleis er vi den klart viktigaste bidragsytaren til fondet. Sidan 2008 har norske skattebetalrar gitt 5,5 milliardar kroner til arbeidet med å redde regnskogen i Brasil.

NRK

Sosialisme i vår tid

AV KNUT KJELDSTADLI

Hva er et sosialistisk samfunn? Jeg skal prøve å svare på dette spørsmålet. Men først, kort og slagordmessig – hvorfor trenger vi en grunnleggende forandring? Fordi kapitalismens ujamne utvikling skaper nå som før store, urettferdige forskjeller mellom Nord og Sør og innad i Nord og Sør. Og fordi kapitalismen truer livsgrunnlaget, ved å være underlagt en tvang til vekst.

Alternativet til kapitalismen har historisk vært sosialisme. Noen ser dette som et sett av allmenne verdier eller holdninger, som rettferdighet, humanitet. Sosialisme er etter dette synet ikke en type samfunn, men verdier som kan virkeliggjøres på ymse vis. Privat eller felles eiendom er et praktisk spørsmål om midler, ikke et prinsipielt spørsmål. Etter dette synet vil rettferdighet og humanitet fremmes best i den typen samfunn som Norge er i dag - markedsøkonomi pluss en velferdsstat pluss et samarbeid mellom staten og "partene i arbeidslivet"? Dette betegnes vekselvis som "den nordiske modellen", "den sosialdemokratiske orden" eller "en regulert kapitalisme".

Men det ene problemet med denne "kapitalisme med et forholdsvis menneskelig ansikt" som har rådd etter andre verdenskrig, er at den kan bli et forbigående fenomen; kanskje bare et par mannsaldre. De som ikke forstår at global økonomi og kriser kan slå inn her som i andre land, står dårlig rustet til motstand mot de aggressive kreftene i den forsvarskampen som pågår for å bevare velferdsstaten. Satt på spissen: For å være en effektiv sosialdemokrat i

dag, må du være sosialist. Det andre problemet er at dersom det blir vekst, slik at økonomiske kriser unngås, truer den kapitalistiske veksten livsgrunnlaget for menneskene på kloden. Den nye innsikten, at biosfæren rundt kloden setter absolutte grenser, aktualiserer på en enda djupe måte klassiske sosialistiske standpunkter – samfunnsmessig kontroll over investeringer og produksjon og en radikal omfordeling av goder innad i Norge og andre land og mellom landa.

Derfor må vi bryte med kapitalismen. Vi må tenke i retning av et etterkapitalistisk samfunn, det vil jeg kalle sosialisme. Er da sosialismen ett samfunnssystem, én klar modell, der vi inngående veit hvordan det skal eller vil bli? Nei, dette er den utopiske sosialismen fra 1800-tallet. Vi kjenner ikke framtida; vi må tenke at den vil romme flere former.

Ikke et sett av verdier

Men, sosialisme er ikke bare et sett av verdier. Sosialisme er en annen samfunnsform. Sosialisme her og nå betyr å ha målestokker, kjennetegn, for hvorvidt vi beveger oss i riktig retning, nasjonalt og internasjonalt. Vi trenger djupe reformer av strukturen i samfunnet som gjør at: Vår arbeidskraft og våre liv mindre og mindre blir en vare som det skaltes og valtes med, at markedet begrenses, altså antikapitalisme. Mennesker får større råderett over egne liv, ut fra tanken om at folk er best i stand til å rå seg sjøl, om de får høvet til – altså en endring i maktforhold, i retning mot demokrati på alle plan. De sosiale forskjellene

blir mindre, likheten større (men ikke større likeartethet), altså en retning mot radikal utjamning, rettferdighet. Og så det fjerde – som en avgjørende forutsetning – at vi bryter med veksttvangen som springer ut av den kapitalistiske markedsøkonomien, at kursen går mot et samfunn som er økologisk og økonomisk levdyktig over tid.

Det avgjørende er retningen i politikk og samfunn. Det gjelder mer enn å fordele midler mellom departementer eller å øke bevilgninger til gode formål. Det dreier seg om å gjennomføre strukturelle reformer som peker vekk fra kapitalismen. En konkret samfunnsformasjon rommer flere produksjonsmåter; spørsmålet er styrkeforholdet og utviklingsretningen. Antonio Gramsci snakket om "stillingskrigen", den seige kampen for å erobre deler av samfunnet, å vinne hegemoni.

Strukturreformer er skritt på veien mot en etterkapitalistisk økonomi. Så får de som er enige i noen, men ikke alle skritt, gå med så langt de vil. Fram til sosialisme, eller til en situasjon der en overgang til sosialisme er mulig, er det nå unektelig et godt stykke vei å gå. Flertallet ønsker seg i dag ikke dit. Internasjonale maktforhold stenger. Men det hjelper ikke å virre rundt uten noe kompass. Da går en like gjerne i motsatt lei.

Historiske lærdommer

Så – hvor hen bør og kan utviklingen gå? Hva kan et etterkapitalistisk økonomisk system være? Her finnes noen klare negative lærdommer fra den typen kommandoøkonomi som rådde i Øst-Europa og Sovjet-Unionen. Viktigst er den lærdommen at planen, kommandosystemet, la grunnen for maktkonstrasjon, slik at lederne på ulike nivåer ble en ny privilegert klasse. Dessuten: En prøvde å legge planer, men manglet god informasjon om hva som var ønsket og etterspurt. Følgen

var en viss irrasjonalitet i hva som ble lagd. Noe kan databehandling bøte på. Men trolig er informasjonsmengden i en avansert økonomi så enorm at en plan bare kan omfatte noen spørsmål.

Den første lærdommen om retningen, er da at det må være mange autonome beslutningstakere og mange former for eiendom. I stedet for å sette et hovedskille mellom privat og offentlig virksomhet bør skillet trekkes mellom fortjenesteorientert og fellesskapsorientert virksomhet. I siste kategori inngår både statlig og kommunal eiendom - og kooperativ eiendom, nysamvirke, lokale andelslag og sjøloorganisering, stiftelser - det som vekselvis kalles tredje sektor, samvirke eller frivillig virke. Dessuten må samfunnet rå over "kommandohøydene" i økonomien. Finansinstitusjoner bør være statlige; store konserner av typen Statoil like så. De vil jamt kunne bli en stat i staten, jfr. engasjementet i oljesandindustrien, derfor må former for regulering være gjennomtenkte. Så må det være rom for privat eiendom; store sektorer vil være preget av sjølstendig arbeidende og mindre og halvstore bedrifter, også med lønnsarbeid. Men spekulative storkapitalister gjør liten nytte, hvor mange nye arbeidsplasser har en Røkke skapt?

Så formene for omsetning: Markedet gir som sagt informasjon, men ikke om behovene hos dem som ikke har penger å kjøpe for. Og markedsøkonomi rommer veksttvang - og vil alltid tendere til å skape økonomiske og sosiale klasseskiller. Markedet bør drives tilbake i mange områder - boliger er et viktig felt å diskutere. Felles goder skal ikke på marked.

Derfor må markedet innringes av andre former for omsetning. Husk - i menneskehetens historie er det kapitalistiske markedet bare én form av flere former for omsetning - som å bytte likt for likt, som omfordeling fra et politisk sentrum osv. Markedet må i andre områder, som finansinstitusjoner, finnes, men kontrolleres og reguleres. Private monopol/oligopol som matvarekjedene må brytes opp. Og vi trenger en sterkere planlegging, ikke bare dagens finansbudsjetter, men med økologiske kriterier og konsekvensanalyser konsekvenser bakt inn.

Økonomi er til sjuende og sist fundert i arbeidet. Folkemakt må sikres, ved faglig makt, arbeidermakt, ansattes makt, elev- og studentmakt, brukermakt nedenfra - og i tillegg offentlig, demokratisk styring ovenfra. Den moderne sosialismen må ha kvittet seg med slagg fra en problematisk autoritær historie.

Og i dagens samfunn må den tilbakevise den autoritære og vulgære management-ideologien, troen på den sterke og geniale lederen, den djupt udemokratiske tenkingen borgerskapet står for.

Foruten økonomi skulle diskusjon om et annet samfunn handle om blant annet en annen, deltakende politisk organisering og om forholdet individer og kollektiver. Sosialismen er ikke religion, ikke helt allmenne verdier, ikke ett ferdig system, ikke en samfunnss-tillstand. Sosialismen er en prosess, mot en annen samfunnstilstand, en retning vi skal arbeide etter. Sosialisme er antikapitalisme, radikalt demokrati, vidtgående omfordeling og utjamning, og et økonomisk system uten veksttvang som truer vår overlevelse. ▢

Det dreier seg om å gjennomføre strukturelle reformer som peker vekk fra kapitalismen.

Marxistisk Forum

Marxistisk Forum er en partipolitisk uavhengig organisasjon og medlemskap i andre politiske organisasjoner står enhver fritt.

Forumet bygger på marxistisk teori og har som formål å spre opplysning om marxismen. Det vil også etter evne bidra til marxismen fornyelse og videreutvikling.

Forumet anerkjenner ingen dogmer i marxismen. Det er naturlig at det finnes og oppstår ulike meninger om marxistiske teorier og handlingsmønstre. Slike divergenser må finne sine naturlige løsninger gjennom diskusjon forskning og erfaringer.

Vi anser alle mennesker som likeverdige og går inn for at alle skal gis like muligheter. Derfor går vi imot meningsundertrykkelse, det være seg religiøs og etnisk undertrykkelse, eller undertrykkelse på grunnlag av kjønn. Vi vil virke for at det enkelte menneske skal ha størst mulig innflytelse på sitt eget liv og utvikling allerede i vårt nåværende samfunn. «Det enkelte menneskes frihet er en forutsetning for alles frihet» (Karl Marx)

Marxistisk Forum verdsetter dialog med folk som tenker annerledes, og er positiv til samarbeid med andre om oppgaver av felles interesse.

Marxistisk Forum ble grunnlagt i 1967. Forumet samarbeider i Norge med bevegelsen for sosialisme og Marxist forlag.

Det virkelige målet med jernbanereformen til de blåblå

ERIK PLAHTÉ

“Målet er en bedre jernbane, med et bedre tilbud til pendlere og godsnæringen”, sier samferdselsminister Ketil Solvik Olsen om jernbanereformen til de blåblå. Det tror jeg for min del ikke noe på. Målet er å gjøre jernbanen til melkeku for private kapitalkrefter, knekke fagorganisasjonene i jernbanen, Jernbaneforbundet og Lokomotivmannsforbundet, og gi fritt rom for lønnsnedslag, usikre tilsetningsvilkår og pensjonsordninger og dårligere arbeidsforhold. Jernbanereformen likner for mye på jernbanepolitikken i EU til at det kan være en tilfeldighet. Drøye påstander synes kanskje mange, men la oss se nærmere på situasjonen i dag og hva jernbanereformen går ut på.

Det er sikkert mye som kan forbedres i norsk jernbane. Det var ingen god idé å skille ut Jernbaneverket, Rom eiendom, vedlikeholdsenheten Mantena og flere andre enheter fra det tidligere NSB slik Stortinget vedtok høsten 1996 og som ble fullt gjennomført i 1999. Tanken var nok å legge til rette for å konkurranseutsette og privatisere driften, og nå vil de blåblå sette den ut i livet.

Før sommeren ble Jernbanemeldinga “På rett spor” (Stortingsmelding nr 27, 2014–2015) godtatt i Stortinget med stemmene til Høyre, FrP, KrF og Venstre. Arbeiderpartiets og Senterpartiets representanter i Samferdselskomiteen (SV er ikke representert der) avviste hele meldinga. De kritiserte at meldinga ble behandla uforsvarlig raskt. De påpekte at i stedet for å privatisere og konkurranseutsette, er “det aller viktigste jernbanepolitisk grepet er å øke investeringene i bygging av nye spor, og samtidig styrke vedlikeholdet av eksisterende spor”. De viste til problemene med samordning og planlegging på grunn av at NSB og Jernbaneverket er splitta, og gikk inn for en integrert modell for jernbanedrifta i Norge der NSB og Flytoget beholdes som statlige selskap.

Men er tilstanden i NSB så dårlig at et så drastiske tiltak som å konkurranseutsette og privatisere jernbanedrifta er påkrevd? Hvilke problemer er det egentlig Solvik Olsen vil løse?

NSBs persontog hadde 1,1 million flere reiser i Norge i de fire første månedene i 2015 enn i samme periode i fjor, en økning på 5,2%. Driftsinntektene i de samme periodene økte med 4%. Totalt ble det registrert 22,3 millioner reiser. Flere nye tog er bestilt og vil bli levert i år og i 2016. Kundetilfredsheten har økt jamnt siden bunnåret 2010 og er nå på 73%. Forsinka tog, buss for tog, og generelt for få avganger skyldes stort sett ikke problemer med driften av togene, men feil, mangler og svakheter ved infrastrukturen som utdaterte signalanlegg, enkeltspor linjer, dårlig vedlikehold, ras og flom. Ansvaret for det meste ligger hos stortinget og alle regjeringene som vanskjøtta og underfinansierte jernbanen i tiår etter tiår. Dårlig infrastruktur er årsak til 70% av alle forsinkelser, resten skyldes i stor grad gammelt togmateriell, ifølge en løpeseddel fra jernbaneforbundene i LO.

Bare ett felt står igjen å konkurrere på utenom de lite vesentlige feltene meldinga nevner – lønn, pensjon, tilsetningsforhold og arbeidsforhold for personalet.

I en stor reportasje i Aftenposten 10. august kom det fram at på mange strekninger bruker toget like lang tid i dag som i 1970. Ragnhild Flesland, direktør i Forbrukerrådet, uttalte at det er selve kjøreveien som er forklaringa. NSB-sjef Geir Isaksen forklarte det med at “det er mange flere tog på de ulike strekningene”, med andre ord at linjene har for liten kapasitet. Det er altså slett ikke NSB som er problemet.

La oss sammenlikne et øyeblikk med luftfarten. De flyselskapene som er med i IATA, overtar reisende for hverandre dersom et av selskapene får problem, f.eks. tekniske problem med et fly. Men reiser du med Ryanair eller Norwegian, er det ikke slik. Da Kjos hadde problemer

med sine nye Boeing Dreamliner i fjor, opplevde passasjerer å måtte vente i nesten to døgn mens flyet ble reparert. Ingen andre flyselskap tok over passasjerene. Når NSB får problem på ei rute, kan de jenke det til ved å overføre tog og mannskaper. NSB har stordriftsfordeler. De private selskapene som vil drive framtidens persontrafikk på jernbanen, vil neppe ha det. De vil bare ha sin egen trafikk å ta hensyn til. De skal tjene penger, og det gjør de ikke ved å ha ledig kapasitet som andre kan låne i en krisesituasjon.

Det nye opplegget for persontrafikken er at transporttilbudet skal deles inn i passende «pakker» som blir utlyst for konkurranse. Den første pakka vil trolig bestå av trafikk på Sørlandet og i Stavangerregionen. Deretter kommer en trafikkpakke som dekker de nordlige delene av jernbanenettet. Et selskap som vinner en av konkurransene “om sporet”, får rett og plikt til å levere det rutetilbudet for pakka som blir fastsatt i avtalen, og får eneretten til all persontrafikk. Selskapene vil konkurrere om retten til å drive monopol.

Men hva kan selskapene konkurrere på? Ifølge Jernbanemeldinga kan de konkurrere på “konseptutvikling og markedsføring”, “servicetilbud og innredning i togene”, “trafikk ut over avtalt nivå”, “salgs- og billetteringsløsninger” og “kundeinformasjon”. Det er alt. Da må det være her vi kanskje kan se forbedringer. Jeg skriver “kanskje”, for det er da ikke slik at NSB gjør det så elendig på disse feltene at det er tvungende nødvendig å bringe inn andre aktører og at det er så opplagt at de vil gjøre det bedre. De kan også velge egne vedlikeholdsløsninger, og i noen tilfeller også gis adgang til å stille med eget materiell. Men dette er mest på papiret, som vi straks skal se.

Vel så interessant er det å se på hva selskapene ikke kan konkurrere om. Ruteopplegg og rutetider kan de ikke endre uten videre på grunn av annen trafikk på sporene, korrespondanser og kryssinger med andre tog. Billettprisene vil bli fastsatt av det nye jernbanedirektoratet.

Foto: Jernbaneverket/Hilde Lillejord

Lengere tog vil kreve flere vogner og i mange tilfeller lengere plattformer. Flere avganger vil kreve flere togsett og dessuten plass på sporet. I teorien kan selskapene som vinner konkurransene, stille med eget rullende materiell. Men utenlandske vogner og lokomotiv kan ikke uten videre tas i bruk i Norge fordi de har andre tekniske standarder. På kontinentet brukes f.eks. en annen kjørespenning. Dessuten stiller kulde, is og snø spesielle krav til norske tog. Å kjøpe nytt er ikke gjort på 1-2-3, og kan være dårlig butikk. Ifølge regelverket i EU kan driftskontraktene maksimalt gjelde for 15 år, mens rullende materiell har en levetid på 30 år. Noe velfungerende brukmarked for tog fins ikke.

Så togselskapene blir i det store og hele nødt til å leie det NSB-materiellet jernbanedirektoratet stiller til rådighet for dem. Hva med vedlikeholdet? "Spesielt for de første trafikpkakkene er det usikkert om det vil finnes et velfungerende marked for togvedlikehold", står det i meldinga. Så alle togselskapene vil "stå fritt" til å bruke det statlig eide vedlikeholdsselskapet. Alt dette vil stille seg likt for alle konkurrentene.

Det er ikke en konkurranse om kundene, men en konkurranse om å vinne kontrakten regjer-

inga legger opp til. Vinneren tar alt, og får ingen konkurranse på sin pakke før ny kontrakt skal inngås etter kanskje femten år. NSB har et netto overskudd på mange hundre millioner i året som går tilbake til statskassa og kommer allmennheten til gode. Når drifta overtas av private selskap, blir det eierne som bare kan putte overskuddet rett i lomma. Staten vil tape inntektene. Ingen private selskap vil drive jernbane i Norge om de ikke tjener på det. Om selskapene leier togene og lar etablerte verksteder ta vedlikeholdet, trenger de ikke engang store investeringene. Størrelsen på utgiftene vil i det store og hele være bestemt av oppdragsgiveren.

Det er ikke en konkurranse om kundene, men en konkurranse om å vinne kontrakten regjeringa legger opp til. Vinneren tar alt, og får ingen konkurranse på sin pakke før ny kontrakt skal inngås etter kanskje femten år.

Så hvordan skal disse private aktørene kunne drive jernbanen både billigere og bedre enn NSB gjør i dag? Meldinga sier: "Avtalene om å

drive persontrafikk vil derfor som hovedregel bli utformet som såkalte nettokontrakter. I slike kontrakter betaler kjøper et fastsatt vederlag for å drive trafikken, men det er togselskapet som beholder trafikkinntektene." Dette vil motivere selskapene til å kutte utgifter, for det vil være omtrent den eneste måten de kan tjene penger på. Og hva vil da være lettere enn å skjære ned på servicen og ikke minst, på bemanning og personalkostnader? Forholdene i lavprisselskapene i luftfarten kan fortelle de ansatte i NSB hva de har i vente.

Det blir de ansatte og skattebetalerne som finansierer profitten. Bare ett felt står igjen å konkurrere på utenom de lite vesentlige feltene meldinga nevner — lønn, pensjon, tilsettingsforhold og arbeidsforhold for personalet. "Samferdselsdepartementet vil i gjennomføringen av reformen legge til rette for at endringene får så små negative konsekvenser som praktisk mulig [for de tilsatte]", står det i meldinga. Ikke særlig betryggende. Men hva med positive konsekvenser?

Det er ingen. Meldinga nevner ingen tiltak som kan sikre interessene til dem av de ansatte i NSB som må flytte over til private selskap. De vil miste medlemskapet i Statens pensjon-

Foto: Tor Midbøe/samferdeselsdepartementet

Er tilstanden i NSB så dårlig at et så drastisk tiltak som å konkurranseutsette og privatisere jernbanedrifta er påkrevd? Hvilke problemer er det egentlig Solvik Olsen vil løse?

skasse. Ifølge arbeidsmiljølova § 16.2 vil den nye arbeidsgiveren bli bundet av den gamle tariffavtalen. Men ikke hvis han seinest innen tre uker etter overdragelsestidspunktet erklærer overfor fagforeninga at han ikke ønsker å bli bundet. De overførte arbeidstakerne har bare rett til å beholde sine arbeidsvilkår inntil tariffavtalen utløper.

Men hvem blir den nye arbeidsgiveren? Anta selskapet TrainEx vinner konkurransen om ei pakke. Jernbanepersonalet blir neppe tilsatt der, men i et utenlandsk bemanningsselskap som leier ut mannskaper til TrainEx. Andre selskap vil opprette eller bruke andre bemanningsselskap. Slik er det i luftfarten. Bygningsarbeidere veit også hva dette vil føre til. I første omgang vil det ikke være så enkelt siden norsk jernbanepersonell må ha norsk utdanning. Men her vil EU komme til hjelp.

Å utvikle en europeisk integrert jernbanepolitikk har vært et mål for EU-kommisjonen helt siden 2001. Da kom den første såkalte Jernbanepakke. Det er et mål for Kommisjonen å skape et integrert europeisk transportområde som omfatter all transport til lands, til vanns og i lufta. Europa er et lappeteppes av nasjonale jernbaneselskap. Landene opererer med ulike sikkerhetsstandarder og tekniske systemer, de har sine egne godkjenningsordninger og utdanninger, og de bruker en mengde ulike signalsystemer. Tog som krysser landegrensene må ha godkjenning fra flere nasjonale myndigheter. Jernbanepolitikken i EU har som mål å forenkle og rasjonalisere dette, noe som

virker rimelig og fornuftig. Men den fjerne jernbanepakke, som Kommisjonen la fram i januar 2013, viser at dette skal skje på typisk nyliberalistisk EU-vis.

Medlemslandene må skille skarpt mellom utbygging og vedlikehold av infrastrukturen (spor, signalsystem, osv.) på den ene sida og togdrift på den andre sida. Uansett hvordan jernbanen organiseres, skal disse to områdene være helt adskilt juridisk, organisatorisk, administrativt, og ikke minst, finansielt. For det andre skal ikke medlemslandene lenger kunne sette bort jernbanedrifta til jernbaneselskap uten gjennom offentlig anbud. Dette skal gjelde for alle nye kontrakter fra desember 2019, og for eksisterende kontrakter fra slutten av 2022. Det vil si at fra 2022 skal all jernbanedrift være privatisert og konkurranseutsatt. For det tredje skal European Railway Agency (ERA) som ble oppretta i den andre jernbanepakke, bli det eneste organet som, etter en overgangssperiode på fire år, skal godkjenne alt rullende materiell og utstede sikkerhetsattest for alle jernbaneoperatører. (En kort og grei oppsummering av jernbanepolitikken i EU kan du finne på <http://www.nortonrosefulbright.com/knowledge/publications/8972/eu-rail-liberalisation-the-fourth-package-of-2013-reaching-the-final-destination>.)

Jernbanepakke 4 blir bare omtalt i noen få setninger i Jernbanemeldinga. Alt vi kan lese er at den skal "oppnå målsetningen om å fullføre det indre markedet på jernbaneområdet ved bl.a. å åpne all innenlands jernbanetrafikk i Europa

for rettferdig konkurranse og fullføre det indre markedet i sektoren." Videre at "hovedregelen [vil] være et fullt organisatorisk skille mellom infrastrukturforvalter og leverandør av transportytelser". Endelig at det skal være "obligatorisk bruk av konkurranse ved inngåelse av kontrakt om offentlige tjenester om persontransport med jernbane". Det siste er bare halve sannheten, for de blåblå skriver ikke at all jernbanetrafikk etter hvert skal konkurranseutsettes.

Denne snaue og upresise omtalen av jernbanepolitikken i EU er påfallende, ikke minst fordi Jernbanemeldinga helt åpenbart er en plan for å forberede jernbanen i Norge på det direktivet som høyst sannsynlig vil komme gjennom EØS-avtalen. Om ikke Arbeiderpartiet skulle avvise direktivet, da. De avviste jo Jernbanemeldinga, som legger opp til nøyaktig den samme politikken. Så her får de en utfordring: enten bryte med sitt tidligere standpunkt, eller bryte med EØS-avtalen. Det siste er vel nærmest utenkelig. Så det er ikke nok å bekjempe de blåblå og håpe at en ny rødgrønn regjering trekker Jernbanemeldinga tilbake. Det er EØS-avtalen og EU som er den virkelige trusselen mot en offentlig eid og drevet jernbane i Norge. ▫

En tidligere versjon av denne artikkelen ble publisert på steigan.no (<http://steigan.no/2015/07/01/den-virkelige-grunnen-til-jernbanereformen-til-de-blåblå/>).

Storkapitalens kamp mot demokratiets vugge

AV ERIK DOKKEN

I de siste månedene har krisen i Hellas vært mye omtalt i mediene. De fleste innslagene har vært svært ensidige i å legge skylden for krisen på det greske folket og kritisere grekerne motstand mot troikaens (Europakommisjonen, Den europeiske sentralbanken og IMF) destruktive krav. Det hevdes at grekerne er late, jobber lite og går av med pensjon for tidlig. Det hevdes at de er økonomisk uansvarlige ved å ha løyet om tilstanden i økonomien for å få lov å bli med i eurosone, ved å ikke betale skatt og ved å ha for gode velferdsordninger. Derfor er det bare rett og rimelig at de nå må betale prisen for dette. Men er det slik?

Når man ser på statistikk rundt disse spørsmålene rakner mytene ganske raskt. I Hellas er en gjennomsnittlig arbeidsuke på 41,3 timer, mot 36,6 timer i snitt i eurosone, altså jobber grekerne mer. Gjennomsnittlig pensjonsalder for greske menn er på 61,9 år mot 61,5 for menn i eurosone. De offentlige trygde- og helsekostnadene var i 2005 på 22,3% av BNP i Hellas, mot 23,3% i Eurosone. Som vi kan se er det svært urimelig å skyld på den jevne greker for problemene landet deres nå står overfor. Men hvem sin skyld er det og hvor blir det av alle pengene?

Det er sant at Hellas i mange år har slitt med korrupsjon, svart arbeid og skatteunndragelse. Dette er noe alle er enige om at må rettes opp i. Men det som ikke kommer like klart frem i mediene er at det er først og fremst den økonomiske og politiske eliten som har skylden for mesteparten av disse problemene. De rikeste har i Hellas blitt skattlagt langt mindre enn de rike i de nordeuropeiske landene og samtidig er det også de rikeste som unndrar mest skatt. I tillegg har den greske eliten sendt enorme summer til skatteparadiser utenlands. Det er bl.a. beregnet at de bare på sveitsiske bankkontoer har liggende mellom 200 og 600 milli-

arder euro. Greske private formuer har blitt anslått til å være på over 700 milliarder euro, dobbelt så mye som den kritiske greske statsgjelda. Altså finnes pengene, de rike betaler bare ikke sin rettmessige andel. Når troikaens svar på krisen i Hellas er å straffe vanlige folk gjennom kutt i velferd, pensjon, lønn og økning av skattene er det dermed svært urettferdig.

Den politiske korrupsjonen og manipuleringen av statsbudsjettet er det politikerne i de

Det blir for dumt å tro at EU-toppene var så naive at de ikke visste om de økonomiske utfordringene det kunne innebære å ta inn Hellas i eurosone i utgangspunktet.

vekslende regjeringene til partiene i det gamle topartisystemet, PASOK og Nytt Demokrati, som bærer ansvaret for. Men skylden ligger ikke bare hos dem, for det blir for dumt å tro at EU-toppene var så naive at de ikke visste om de økonomiske utfordringene det kunne innebære å ta inn Hellas i eurosone i utgangspunktet. Det er også urimelig å tro at bankene som har lånt penger til Hellas ikke visste at det var en høyrisikoinvestering. En bank har like mye ansvar for å vurdere om den de

Den europeiske sentralbanken i Frankfurt
Foto: flickr/Photo RNW.org

Foto: flickr/Athanasios Lazarou

låner penger til har mulighet å betale tilbake, som den enkelte person eller bedrift har for å kunne vurdere det samme. Det er jo en grunn til at banker tar en kredittsjekk når man vil ta opp et lån. At bankene i årevis har lånt penger til et land som det ble stadig tydeligere ikke kunne betale tilbake, bør de ta ansvar for selv. De investerte pengene sine feil og som på et aksjemarked kan en dårlig investering gi et tap. Istedenfor å godta dette krever bankene og deres politiske støttespillere i EU nå at den jevne greker skal betale gjelden som uansvarlige greske politikerne har pådratt landet, for å skaffe penger til de uansvarlige bankene. Dessuten har det vist seg at Tyskland, som har vært den som har kjørt hardest mot Hellas, trolig har tjent 100 milliarder euro på krisen i Hellas blant annet ved at utenlandske investorer har skygget unna de kriserammede eurolandene og heller investert i tyske statsobligasjoner. Denne summen overgår det Tyskland skal ha tapt på som følge av krisen i Hellas.

Det er klart at velgere i et demokratisk land må ta ansvar for hva politikerne driver med, men det er urimelig å tro at den jevne mannen på gata, være det seg i Hellas eller i Norge, har full oversikt over statsfinansene. Og spesielt da grekerne tok et oppgjør med de elendige gamle partielitene og valgt et nytt parti, Syriza, til

makten, burde de fått en sjanse til å rette opp problemene. Men det fikk de ikke, tvert imot intensiverte troikaen sine angrep på Hellas, fordi fryktet at et parti som gikk til valg på sjølråderett og motstand mot den internasjonale storfinansien, ville inspirere til motstand i andre kriserammede land.

Dessverre viste det seg at ledelsen i Syriza sviktet grekerne. På tross av at de holdt en folkeavstemning der de oppfordret velgerne til å stemme nei til EUs krav og fikk god ryggdekning fra folket med 61% nei-stemmer, våget ikke Syriza-ledelsen å ta det nødvendige skrittet videre ut av eurosone.

Nå som Syriza har vist sin svakhet er faren for et velgerskifte til de høyreekstreme større.

De ga etter for det harde presset fra troikaen og godtok en kriseplan som var minst like ille som de som var foreslått før. Sånn sett har det greske kommunistpartiet (KKE), som ble beskyldt for å være sekteriske gjennom sin motstand mot Syriza, fått rett i sin kritikk mot regjeringspartiet. KKE uttalte tidlig sin skepsis mot Syriza som de mente manglet systemkritikk (at det er kapitalismen i seg selv som danner grunnlaget for krisen) at de bare var fraseradikale og ikke kom til å gjennomføre de nødvendige tiltakene for å komme ut av krisen (bl.a. å melde seg ut av eurosone). Det er imidlertid viktig å vite at det var store uenigheter innad i Syriza rundt måten regjeringen handlet og selv om flertallet av parlamentarikerne sviktet ved å gå inn

for kravene, var 109 av 201 medlemmer av landsstyret i Syriza imot. I skrivende stund har den dårlige håndteringen av krisen ført til både Tsipras avgang som statsminister og til en splittelse av Syriza. Venstreopposisjonen i Syriza, deriblant 25 av Syrizas parlamentsmedlemmer, har nå dannet partiet «Laika Enotita» – Folkelig samling. Det gjenstår å se om denne splittelsen er bra eller dårlig. På den ene siden er det selvsagt synd at kreftene splittes. På den andre siden har ikke Syriza noe eksistensgrunnlag om de fortsetter med lydigg aksept av EUs krav, noe også de gamle partiene gjorde. Ettersom det er lite sannsynlig at de andre partiene vil kunne danne noen ny regjering vil det trolig skrives ut nyvalg i september. Slik forholdene er nå har greske velgere gode grunner til å ikke stemme på Syriza, selv om mediene hevder Tsipras fortsatt har stor støtte. Spørsmålet er hvem de går til om de forlater Syriza.

Uavhengig av de politiske partiene er det klart at grekerne har gode grunner til å gjøre opprør mot troikaens hestekur. Etter at Hellas gikk med på kravene (før Syriza tok makten) har Hellas' BNP sunket med 25%, velferdstilbud har blitt kuttet, lønnsomme offentlige virksomheter har blitt privatisert, lønnen til offentlige ansatte redusert med 30%, arbeidsledigheten har mer enn fordoblet seg og arbeidsledigheten hos greske ungdommer er nå over 60%. Selvmordsratene er fordoblet. Hvordan kan det å kaste flertallet av den greske befolkningen ut i elendigheten bidra til å løse krisen? Alle som

Greske protester mot instramminger
Foto:flickr/joanna

har lest litt historie ved hva slike kriser som dette kan føre med seg. I tillegg til de enorme menneskelige lidelsene den økonomiske krisen skaper vil dette også kunne få politiske følger. Om det greske demokratiet ikke kan løse problemene (slik troikaen saboterer forsøkene) vil grekerne kunne bli desperate og søke seg til ekstreme politiske krefter som hevder at de kan få dem ut av uføret. Det sitter allerede nazister i det greske parlamentet (partiet Gyldent Daggr). Støtten deres er liten nå, men det var også støtten til det tyske nazistpartiet før børskraket på Wall Street i 1929. Spesielt nå som Syriza har vist sin svakhet er faren for et velgerskifte til de høyreekstreme større.

I de nye kravene fra EU som stilles til Hellas nå vil grekerne bli ytterligere utarmet. Statlig eiendom for 50 milliarder euro skal legges ut på biligsalg, også bedrifter som går med overskudd og som dermed kunne ha bidratt til å få Hellas på beina igjen. Dette inkluderer oljeselskaper og de største havneanleggene i landet. Flyplasser, jernbanenett og vannforsyning står også på lista. Et tysk selskap har allerede inngått en avtale om å kjøpe 14 regionale flyplasser, inkludert flere som befinner seg på populære turistøyer. Fremover vil også strender, hele øyer og til og med kulturskatter kunne selges. I god irrasjonell nyliberalistisk stil vil trolig offentlige bygninger, som skolebygg, selges til private aktører for så å leies tilbake av staten. Med andre ord fratas Hellas alle

fremtidige muligheter til å kunne få gjenreist økonomien. Dermed kan man se at intensjonen til storfinansen og EU aldri har vært å stille krav som kan få Hellas på beina igjen og få tilbakebetalt lånene sine, men å åpne landet for salg. Dette er et nyliberalistisk eksperiment der storkapitalen kan se hvor langt de kan gå i sin klassekrig ved å overkjøre demokratier, underkue befolkningen og suge ut alt av verdier. Lykkes det i Hellas er det andre søreuropeiske land som står i kø. Land som Italia, Spania og Portugal står i lignende situasjoner som det Hellas gjør.

I god irrasjonell nyliberalistisk stil vil trolig offentlige bygninger, som skolebygg, selges til private aktører for så å leies tilbake av staten. Med andre ord fratas Hellas alle fremtidige muligheter til å kunne få gjenreist økonomien.

Så hva bør vi gjøre? Vi – som borgere i alle europeiske land – må støtte det greske folket og de politiske kreftene i landet som kjemper mot presset fra storkapitalen. Vi må bidra til å avsløre propagandaen som legger skylden for krisen på det greske folket og få frem i lyset de sanne hensiktene bak troikaens brutale krav. Vi bør legge press på våre folkevalgte om å støtte Hellas og protestere mot dette angrepet. Hele,

eller i det minste deler av den greske gjelden bør slettes, slik man har gjort med andre land i krise før (f.eks. Vest-Tyskland etter 2. verdenskrig, som er ironisk med tanke på at det er deres regjering som leder an i kampen mot Hellas). Vi bør i det minste gi grekerne pusterom, utsette fristene for betaling av gjelden slik at de kan ordne opp i økonomien på en måte som ikke fullstendig ødelegger landet og befolkningens levekår. Det er også viktig å huske at dette ikke bare er en kamp for Hellas, men en klassekamp mot den internasjonale storkapitalen som er på offensiven i hele den vestlige verden og en kamp for å forsvare demokratiet i alle europeiske land. I dag forsøker nemlig kapitalkrefter å overkjøre en folkevalgt regjering. Lykkes de i Hellas vil de fortsette til neste land. Om troikaen vinner og viser at kapitalinteressene til de få trumfer levekårene og ønskene til folkeflertallet, da kan de siste illusjonene om et demokratisk Europa begraves. At denne kampen for demokratiets framtid foregår i demokratiets vugge og den europeiske sivilisasjonens fødested, gir den enda større symbolkraft. Spørsmålet er om det blir en tragisk nedtur, eller en ny seier for folkestyret. ◻

Fellesnordisk manifest

ALLIANSEN AV NORDISKE PROUTISTER

Visjon: Ein uavhengig politisk, økonomisk og kulturell allianse basert på vår progressive historie, våre likskapar og vårt nære samarbeid. Vi deler ein visjon om å leva kooperativt, i harmoni med naturen medan vi utviklar vår kulturelle uavhengigheit.

Misjon: Å skape ein sjølvforsynt, be-
rekraftig og rettviss nordisk region ved å fremja felles nordiske verdiar og skape ein felles økonomisk- og forsvarsunion som respekterer retten til lokal planlegging og sjølvråderett. Med dette vil vi gje eit betre alternativ enn EU og den globale frihandelskapitalismen.

Plattform:

Kulturelt slektskap

Dei nordiske folka deler ein del kulturelle fellesstrekk, som gjer eit slikt samarbeid lett: Vi har felles historie, språk (bortsett frå finsk og samisk) og religiøs bakgrunn. Dessutan deler vi det som er blitt kalla «den nordiske modellen», som er kjenneteikna av

- 1) eit forholdsvis egalitært samfunn, med relativt liten avstand mellom fattig og rik,
- 2) blandingsøkonomi med stor offentleg sektor (omtrent 40-45 % av BNP),
- 3) høge lønningar som følgje av sterke fagforeiningar i eit tre parts samarbeid ved lønnsforhandlingar, mellom arbeidsgivarane, lønsmottakarane og styresmaktene. Arbeidarane er representerte i styringsråda.
- 4) Høg arbeidsproduktivitet,
- 5) gode velferdsordningar, med tryggingnett for dei uheldige,
- 6) samvirke- og samarbeidstradisjonar,
- 7) høg tillit mellom folk,

- 8) ein moderat og sivilisert tingingskultur, og
- 9) relativt ukorrupt forvaltning.

Denne nordiske modellen har hittil vist seg overlegen alle andre moderne måtar å organisere samfunnet på, men åta frå EU-institusjonane og multinasjonale konsern har avdekka sårbarheita til denne modellen. For å trygge velferda til dei nordiske folka og til miljøet dei lever i, så må vi utvikle den nordiske modellen vidare på dei måtane som er vist nedafor.

Økonomiske prinsipp

Vi er overtydde om at årsaka til den djupe sosiale og økonomiske krise i verda er den uhemma frie flyt-kapitalismen. Men reformer av kapitalismen vil ikkje løyse problema. Derfor lanserer vi prinsippa nedafor, som er ei form for blandingsøkonomi, men der hovudvekta ligg på kollektiv samfunnskontroll med økonomisk verksemd.

Tredelt næringsliv

1) Næringslivet er naturleg delt i tre sektorar: Offentleg eigd nøkkelindustri – det vil seie at stat, fylke eller kommune kontrollerer råvare-, vatn- og energiforsyning og dei viktigaste kommunikasjonane, med tilsette sitjande i styret. Nøkkelindustrien drivast etter ikkje-profit, ikkje tap-prinsippet. Nøkkelindustrien har ein så viktig posisjon i samfunnet at han ikkje kan overlatast til særinteresser. Det har Vesten smerteleg fått røyne dei siste tiåra, for eksempel med jernbanen i Storbritannia og Sverige eller helsevesenet i Skottland.

2) Den mellomstore vidareforedlingsindustrien eigast kollektivt av dei tilsette, og dei utnemner styre. Dette inneber ei nedbygging av aksjemarknaden. Viss samvirka blir for store [for eksempel over 500 tilsette], kan det vera nødvendig å dele dei opp for å sikre indre solidaritet, oversikt og hindre framandgjerding.

Kooperativa får tenester lokalt av kooperative bankar.

3) Ein levande privat sektor er viktig for velveret til eit samfunn, og det fremjar oppfinnsamheit og personleg initiativ. Mindre føretak, verkstader, butikkar, restaurantar og tenester kan vera familie-eigde. Det er dermed ikkje noko poeng å gjera livet surt for slike forretningsfolk, slik det har skjedd tidlegare i tradisjonelle sosialistiske samfunn. Dei er tvert imot ein ønska del av eit sunt næringsliv. Marknaden i denne sektoren er i prinsippet fri, der inngrep frå styresmaktene innskrenkar seg til vern av miljø og rettane til dei tilsette.

Grense på rikdom

Vi må ha tak på eigedom og formue og maksimumslønn. Ei hovudårsak til den alvorlege gjeldskrise i Vesten i dag er den enorme opphopinga av rikdom på få hender, og tilsvarende utarming av kjøpekraft hos under- og mellomklassane.

Desentralisering

Kapitalistar vil ha sentralisert produksjon i svære einingar grunna «stordriftsfordelar», og dermed mindre kostnad per produkt. Men, som mange har peikt på, det finst ein skare med eksterne kostnader, for samfunnet og individ, som ikkje først inn i bøkene på rekneskapan til den einskilde bedrift.

Døme på slike eksterne kostnader er både økonomiske, sosiale og psykologiske: forureiningar frå transport, slitasje på motorvegar, høgre kostnader på drivstoff pga høgre etterspurnad, uvisse ved ikkje å vera sjølvforsynt på basisvarer, urbanisering, - som driv opp bukostnader, gjeld og kriminalitet, trangbuheit og framandgjerding, - og marginalisering av landsbygda.

Foto:Wikipedia

Konklusjonen blir: Samfunnsøkonomisk, sosialt og psykologisk gir desentralisert vekst mykje større føremoner.

Derfor må økonomisk planlegging skje på det nedste nivået, av regionale råd, der basisvarene blir produserte. Er områda for små, kan dei alliere seg med naboregionar.

Lokale samvirke vil forsyne lokal industri med råvarer, og lokale konsument-kooperativ vil handle frå desse lokale produsentane – både frå primærprodusentar og industri. Fungerer eit samvirke dårleg pga. slurv og sløvskaap ut frå monopolstillinga si, så kan ein utsette det for konkurranse frå naboregionar. Men avgjerdene for slikt ligg suverent hjå det regionale rådet – ikkje på noko tilbodstvang eller dogmatisk marknadstenking.¹

Desentralisert folkevekst er eit ideal, og vidareforedling skal skje nærast muleg råvarekjel- da, f.eks. meieri, treforedling, fiskeforedling, sylting osv.

Landbruk og miljø

Fråflyttinga frå bygdene er gått for langt. Ei av årsakene er eit usunt, ikkje berekraftig industrilandbruk i altfor store farmar som utkonkurrerer bønder over heile verda og driv dei mot byane som siste utveg. Vi vil gjenska- pa eit sunt, etisk, lønnsamt og balansert land- bruk, med strengt importvern av basisvarer som mjølk, grønnsaker, korn og ull. I staden bør subsidiane vera minimale, slik at prisen viser dei sanne kostnadene, og bøndene planlegg produksjonen etter det folk verkeleg treng.

Styresmaktene har vore hypnotisert av «stordriftsfordelar», sjølv om studiar over heile verda viser at små bønder er vel så produktive og handsamar jorda betre.

Mange stader, truleg dei fleste, er det naturleg med samdrift og felles utmarksfjøs, og vi vil

hjelpe fram slike kooperativ der det er for- nuftig, men ikkje på kostnad av sysselsettinga i landbruket, som allereie er for låg.

Så lenge vi har nok gras til fôr heime, så skal vi ikkje importere kraftfôr. Kraftføret legg be- slag på matjord og driv opp prisane i fattige land.

Alt liv avheng av kvarandre, og vi må trygge velferda til dyr og planter. Mange av dei no- verande årsakene til miljøproblema kan bli fjerna med desentralisert næringsliv og lokal planlegging. Tryggleiken og velferda til dyr og planter bør bli verna enda meir ved å garantere rettane deira i sjølve grunnlova.

Nordøk

Utover fast definerte basisvarer og ein del halvessensielle basisvarer kan det herske fri- handel, men det må vera strenge reglar for utførsel av kapital. Ein naturleg frihandelsre- gion er Norden, og vi vil blåse nytt liv i NOR- DØK, nordisk økonomisk union, som nesten vart verkeleggjort i 1970. Dette er heilt i tråd med ønska til dei nordiske folka, og næringane i Norden utfyller kvarandre på ein glimrande måte.

For å verkeleggjera desse prinsippa må Norge og Island melde seg ut av EØS, og Sverige, Danmark og Finland ut av EU.

Tryggingspolitikk

Våre nordiske nasjonar går saman i eit Nordisk forsvarsforbund, som blei føreslått av Sverige i 1948. Det inneber at Norge, Danmark og Is- land går ut av NATO. Viktigaste menneskerett er retten til eit verdig liv i fred.

Norden må føre ein konsekvent fredspolitikkk bygd på prinsippet om fredeleg sameksistens, forsvarer prinsippa til folkeretten om sjølvrå- derett og ikkje-innblanding. Norden må arbei-

de for opprettinga av kollektive tryggingsor- dningar gjennom eit styrka FN som erstattar militæralliansar, og motarbeide NATOs nye aggressive militærstrategi.

Konklusjon:

Måla med ein Nordisk Allianse er å fri våre land frå utbytting utanfrå og sameine kreftene våre til våre folks beste.

Men brød og smør er ikkje nok. Vårt filosofiske grunnsyn er Neo-humanisme, som står for universell søskenskap mellom alle folk og nasjonar, som i humanismen, men i tillegg omfattar dyr og planter, som i djup-økologien. Men denne innsikta går vidare enn rein for- nuft. Økonomien må bygge på ein grundig analyse av mennesket og dets natur og behov, utover dei reint overflatiske, og vår djupaste natur er lengt etter mental glede, ro og reali- sering.

Edvard Mogstad,
Roar Bjønnes,
Ole Morten Lyng,
- Norge

Ingibjörg Karlsdóttir,
Einar T Ingimundarson,
Bergur Þorgeirsson,
- Island

Gerda Dufwa,
Håkan Schönberger,
- Sverige

Ole Brekke,
Maria Fagerlund,
- Danmark

Antti Kivivalli,
Marko Ojala,
Pirkko Järvi,
- Finland

1) «Det regionale rådet» består av delegerte frå pro- duser- og forbrukarkooperativ, offentlege og private føretak, bønder og politisk administrasjon – kort sagt heile ervervslivet. Desse råda er kimen til eit økonomisk demokrati som involverer folk året rundt, ikkje berre kvart fjerde stemmeår.

Ord til dei som er fødd inn i krigsgenerasjonen

- Appell på Fredshuset, Norges Fredsråd 8. mai 2015.

AV ERLING FOLKVORD, OSLO RØDT

Eg tilhører det foreldra mine kalla etterkrigsgenerasjonen. Personleg er eg glad for at kortvarige rikspresident Karl Dönitz allereie 7. mai 1945 møtte general Montgomery i Reims og skreiv under kapitulasjonserklæringa, og at ikkje skjedde nokre veker seinare. Han som seinare vart far min, fekk etter krigen høyre at han stod på ei av okkupasjonsmakta sine lister over personar dei skulle gjere noko med den våren.

Eg er for eit moderne, militært forsvar av Norge. Men det skal vere defensivt. Norge skal ikkje føre krig i utlandet, verken for egne eller alliertes interesser.

I dag skal vi minnst og heidle dei som i fem år ofra liv og helse i kampen for å frigjere Norge frå naziokkupasjon. Sjøfolka, sabotørane i Osvaldgruppa og i Pellegruppa, motstandsfolka i Milorg og dei tusentals sivile, og ikkje minst kvinner, som tok livsfarleg ansvar for kvar sine nødvendige, og ofte usynlege oppgåver.

Eg tilhører som nemnt etterkrigsgenerasjonen.

Dei som er fødd etter 21. mars 1999 tilhører derimot den nye krigsgenerasjonen.

I dag skal vi minnst daverande statsminister Kjell Magne Bondevik som i mars 1999 stod framfor TV-kamera på Bodø flyplass og vinka farvel til F16-flya som steig mot himmelen for å delta i bombinga av Jugoslavia. Regimet i Beograd skulle tvingast i kne. Ikkje fordi det var eitt av dei mange brutale og udemokratiske regima i verda. Ikkje fordi Milosevic var krigsforbrytar, men fordi Milosevic nekta å skrive under Rambouilletavtalen. Den avtalen betydde å avvikle Jugoslavia som sjølvstendig stat. Bombinga av kringkastingshuset i Beograd vart eit av høgdepunkta i krigen.

I dag skal vi og minnst tidlegare statsminister Jens Stoltenberg(AP) og statsrådene hans frå Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti. I 2010, etter ni år med norske okkupasjonsstyrkar i Afghanistan, vedtok dei å gjere 8. mai til veterandag.

Vi skal minnst at den same regjeringa 19. mars 2011 erklærte krig mot Libya. Og sende 6 norske F-16 fly til den sigerrike bombekrigen

som øydela den juridiske og sosiale infrastrukturen som gjorde Libya til ein stat. I dag er Libya berre namnet på eit geografisk område. Bombinga av Great Man-Made River, det enormt store vassfor-

syningsanlegget langt inne i landet, var eit av høgdepunkta i den krigen.

http://en.wikipedia.org/wiki/Great_Man-Made_River

Vi skal minnst at fleire statsråder frå den same regjeringa for akkurat fire år sida deltok i den første veterandagen, mens andre F-16 fly flaug lågt over Akershus. Den dagen delte forsvarssjef Harald Sunde ut Krigskorset med sverd til tre Afghanistan-veteranar. Krigskorset med sverd er, etter offisielle reglar, «Norges høgaste utmerkelse for innsats i krig». Fordi den same regjeringa hevda at Norge ikkje førte krig i Afghanistan, fekk dei tre krigskorset fordi dei hadde «gjort en helt spesiell innsats i Afghanistan.»

Denne dagen sa statsminister Jens Stoltenberg at «det går en linje fra 1945 til Libya og Afghanistan i dag.» Eg meiner Stoltenberg da krenka minnet om og ettermælet til Osvaldgruppa som no nettopp har fått eit minnesmerke på Jernbanetorget, og ettermælet til alle dei andre som frigjorde Norge og Europa frå Hitlers nazisme og okkupasjon.

Om dei som får liknande medaljar i dag, blir

det opplyst at dei har «utvist personlig mot og fremragende ledelse i meget vanskelige situasjoner». Eg tvilar ikkje på at det er sant.

Men krig handlar alltid om å påføre motstandaren størst muleg tap. Så mange drepne og så mange såra som muleg. Og samtidig å sjølv ha så få falne som muleg. To erfarne offiserar presiserte dette på eit seminar om Afghanistankrigen for nokre år sia.

Vi bør og minnst at den første norske offiseren som fall for fiendtlege kuler i Afghanistan, han var send dit av eit samrøystes Storting, med vedtak så tidleg som våren 2002. Forsvarsleiinga presiserte denne einstemmig da dei kunngjorde resultatet av ein vellykka afghansk operasjon, for å bruke tverrpolitisk, norsk nytale. Forsvarssjefen brukte ikkje det ordet om denne krigshandlinga.

Og akkurat no er det berre dagar igjen til at statsminister Erna Solberg sender norske soldatar til Irak - med diplomatpass. Med dette nye grepet beskyttar ho dei mot straffeforfølgning dersom nokon av dei blir medskyldig i det som den eine eller andre regjeringa i Irak ser på som krigsbrottsverk. Alle veit jo at det kan vere eit tidsspørsmål før det blir open konflikt mellom regjeringa i Bagdad og den regionale kurdiske regjeringa i Erbil. Og alle veit at soldatane som reiser til Bagdad, kan få oppdrag som rådgivarar for shia-milits som har brukt akkurat dei same terrormetodane mot sivile som IS bruker. Skilnaden er at den Bagdad-allierte shiamilitsen ikkje kunngjer drapa sine på You-tube. – Kort sagt: Det kan bli bruk for eit eller fleire av diplomatpassa Erna Solberg har delt ut.

Terrorisme er ein strategi, som bl.a. Al Qaida, al Nusra-fronten og IS bruker. Major Henning A. Frantzen, som er instruktør ved Krigsskolen, har i eit intervju peika på ei enkel kjensgjerning: "– Ein kan ikkje føra krig mot strategiar, berre mot dei som står bak. Krigføring krev eit subjekt å slåst mot".

Foto: Flickr/Wilhelm Joys Andersen

Og akkurat no er det berre dagar igjen til at statsminister Erna Solberg sender norske soldatar til Irak - med diplomatpass. Med dette nye grepet beskyttar ho dei mot straffeforfølgging dersom nokon av dei blir medskyldig i det som den eine eller andre regjeringa i Irak ser på som krigsbrottsverk.

Den prøyssiske offiseren Karl von Clausewitz er framleis kjend for det militærteoretiske hovudverket Om krigen. Ei av spissformuleringane hans er framleis aktuell: "Krig er fortsettninga av politikken med andre metodar."

I løpet av dei siste 20 åra har Norge vorti eit land med større og større investeringar i utlandet. Så langt i dette hundreåret er Norge ein stor kapitaleksportør. Slik England var for meire enn 100 år sia, før den første verdskrigen.

Mykje av kapitaleksporten er del av moderne norsk imperialism. Norge fører oftast ein fredeleg politikk for å forsvare desse investeringane og dei allierte sine investeringar rundt

omkring i verda. Men, når det blir så mykje trøbbel og så stor motstand at dette ikkje er nok, da vil også den norske regjeringa fortsette denne politikken «med andre metodar», som Clausewitz sa. Da går Norge til det vi hadde kalla angrepskrig, viss vi sjølv hadde vorti utsett for det.

Eg håper mange av dei som er fødd inn i den norske krigsgenerasjonen blir med i kampen mot krigen. Berre på den måten kan vi i framtida lage anstendige og verdige markeringar av frigjeringsdagen frå 1945.

Nordahl Griegs dikt Til Ungdommen frå 1936 blir aldri uaktuelt:

Krig er forakt for liv.

Fred er å skape.

Kast dine krefter inn:

døden skal tape!

Begrunnelser for gjeldende sikkerhetspolitiske strategi

EYSTEIN KLEVEN

Etter oppløsningen av Sovjetunionen og Warszawa-pakten, vedtok de norske maktorganene en omlegging av det norske forsvaret, som tildels innebar en nedbygging av de konvensjonelle landbaserte styrkene, og etter hvert i takt med omleggingen av NATOs eksistensielle begrunnelse, en omlegging fra et såkalt 'invasjonsforsvar' til et 'moderne innsatsforsvar'. Den siste betegnelsen tilpasset og dekkende for å kunne bistå USA og NATO i deres geomilitære operasjoner. Denne omleggingen fant sin ideologiske begrunnelse i ideer om nasjonalstatenes forvitring og den nødvendige innlemmelse av stater i større regionale institusjoner og strukturer¹, og i den økonomiske realitet at et stadig mer teknologi- og kunnskapsbasert forsvar fortrenger muligheten for finansiering av de sentrale militære kapasiteter innenfor nasjonalstatens rammer, og fortrenger behovet for den nasjonalt og demokratisk forankrede verneplikten. Samtidig fastholdes det grunnleggende i den norske stats sikkerhetspolitiske strategi, nemlig å basere den på at allierte, og da først og fremst USA, stiller opp for Norge med militære kapasiteter om norsk suverenitet trues av fremmed makt. Grunnleggende i tenkningen er at for å opprettholde en slik interesse fra USA, må Norge stille opp som bidragsyter i USAs geomilitære operasjoner. Strategien inneholder følgelig bilaterale momenter innenfor den kollektive forsvarsaliansen NATO.

Ny langtidsplan for Forsvaret

Våren 2016 vil den norske regjeringen legge fram for Stortinget en ny langtidsplan for Forsvaret. For å framskaffe underlag for planen ble det høsten 2014 iverksatt flere utredningsarbeider, herunder et sikkerhetspolitisk ekspertutvalg og et eget utvalg for å vurdere framtidig vernepliktsordning.² Følgende framstilling er særlig basert på betraktninger om rapporten 'Et felles løft' av Ekspertgruppen for forsvaret av Norge³. Det legges her til grunn at Ekspertgruppens framstilling (heretter kalt rapporten)

er representativ for gjeldende norsk sikkerhetspolitisk tenkning. Det legges videre til grunn at den mer beskrivende første del av rapporten samtidig er normativ, i den forstand at den representerer en subjektivt valgt sammenstilling og utvalg av fakta, og inneholder elementer av analyser og slutninger som bekreftes i rapportens annen del som tilrådninger. Sjøl om rapporten således framstår som svært ideologisk preget, gir den samtidig et globalt sikkerhetspolitisk bilde som antakelig til dels kan legges til grunn som det virkelige bilde. Som i analysen av alle slike framstillinger, er det en utfordring å skille ut det virkelige fra de mer subjektivt pregede ideologiske slutningene.

Generelle betraktninger

om rapporten 'Et felles løft'

Rapporten tar som en gitt og udiskutabel forutsetning at Russland og Kina er potensielle trusler mot Norges sikkerhet, mens USA er garantien for denne sikkerheten. Norge hører til Vesten, Russland og Kina til Østen. Det sies ikke, men den gamle vestlige imperialistiske tilnærming fra korstogene til i dag, ligger under, om at Vesten er det gode, Østen er det onde. Vesten må dominere. "Øst er Øst, Vest er Vest, og, aldri vil de møtes" for å sitere det britiske samveldets imperialistiske forfatter Rudyard Kipling (1865-1936) Ingen steder stilles det spørsmål ved denne forutsetning, den drøftes ikke, og undergis derfor ingen kritikk og utgjør følgelig basis for all argumentasjon. Videre er det et klart uttalt premiss for rapporten at det gjelder for Norge å sikre seg USAs interesse i vårt nærområde, som med grunnlag i et gjensidighetsprinsipp medfører at Norge må stille opp for USA. Norge får således et skjebnefellesskap med en fremmed stormakts interesser, ideologisk forankret i sikkerhet om gjenytelse. Det finnes ikke spor av diskusjon om den fare en slik binding innebærer for at Norge nærmest automatisk blir involvert i internasjonale konflikter uten konstitusjonell eller folkelig forankring i Norge;

en militær eskalering og involvering utenfor kontroll og innflytelse i norske demokratiske institusjoner og prosesser. Faren for at konflikter i f.eks. Baltikum, eller enda mer søkt og fjernt i Asia-Stillehavet, kan medføre økte spenninger i nordområdene nevnes; men den omstendighet at nettopp norsk deltakelse i slike konflikter er det som kan bidra til å bære konfliktene til våre egne nærområder nevnes ikke. Det synes konsekvent å legges til grunn at det er motparten, dvs Russland, som vil ha ansvaret for at konflikter i andre områder smittes over til Norges nærområder. Riktig nok ligger den geomilitære betydning de russiske nærområdene har utenfor norsk kontroll, men det utelukker ikke mulighet for norsk innflytelse på spenningsnivået.

En sentral mangel i rapporten er dens fullstendige fravær av analyser av de alliertes, og særlig USAs, ambisjoner og hensikter med sine geomilitære, -politiske og -økonomiske operasjoner. Det er ingen henvisning til den omfattende nyere historie med USA/NATO-angrep på fremmede territorier og krenkelse av andre staters suverenitet. Kanskje er det slik at perspektivet preges av at Vesten i løpet av tida etter 1991 i liten grad har fått føle gjengjeldelse for sine krenkelser. Gjengjeldelsen har vist seg mer indirekte ved isolerte terrorhandlinger og sosiale kostnader som økte mengder av flyktninger. For den norske stats nyimperiale militaristiske ambisjoner utenfor Vesten ga felttoget i Libya gevinsten med ny generalsekretær i NATO, som i den norske offentlighet fullstendig druknet fokuset på felttogets kostnader, herunder de menneskeliv som gikk med i terrorangrepet på gassverket i In Amenas i Algerie. En terroraksjon som neppe hadde vært mulig å gjennomføre uten Vestens ødeleggelse av Libyas statsmakt.

Det er videre et gjennomgående trekk i rapporten at det offensive, militaristiske har hovedfokus og vektlegges foran hensyn til en mer defensiv strategi og tiltak for avspenning.

De sistnevnte hensyn gis en underordnet og sekundær betydning. Den uttalte 'dobbeltheten' i norsk sikkerhetspolitisk strategi – balansen mellom militær avskrekking og tillitsskapende tiltak – gir ikke inntrykk av å tilstrebe balanse, men derimot inntrykk av en klar overvekt på militær avskrekking. Er det ikke på sin plass heller – gitt Norges beliggenhet, ressursforvaltning og menneskelige hensyn, å stille krav om en motsatt vektlegging i denne såkalte 'dobbeltheten', hvor lavspenning i nordområdene og annet tillitsskapende arbeid gis hovedfokus; og det militaristiske sekundærfokus?

Som sikkerhetspolitiske utfordringer vises det i rapporten til fire geopolitiske utviklingstrekk. Her framheves to av disse trekk som særlig relevante: For det første at Asia-Stillehavet trer fram som viktig geoøkonomisk og geopolitisk tyngdepunkt. Maktsystemet er i dag multipolart. Det kan bli bipolar, bygget rundt Kina og USA. For det annet at Russland har satt seg som mål å gjenreise landet som en respektert stormakt. I tillegg vises det i rapporten til at samtidig trer store teknologiske endringer fram. Langtrekkende missiler med høy presisjon, droner og kapasiteter for cyberoperasjoner gjør det vanskelig å beskytte seg og utfordrer etablert forsvartenkning.

Geopolitiske utviklingstrekk

– Asia-Stillehavet

I rapporten uttales det at 'Asia-Stillehavet vokser fram til å bli et geoøkonomisk og geopolitisk tyngdepunkt i verden. Det vil påvirke prioriteringene til USA, vår fremste støttemakt, og kan få direkte og indirekte konsekvenser for norsk sikkerhet. Regionen består av stabile stater og framtidige konflikter vil i første rekke dreie seg om mellomstatlige forhold. For det andre er regionen preget av økonomisk vekst og militær oppbygging. Asia-Stillehavet er et lokomotiv i internasjonal økonomi som gagnar mange, også Norge. For det tredje trer Kina fram som en sentral stormakt, med verdens nest største økonomi og forsvarsbudsjett. Et nytt bipolar maktsystem med USA og Kina som de sentrale aktørene kan oppstå på sikt. Det er vanskelig å vite om Kinas vekst vil gjøre verden mindre fredelig. På den ene side kan Kinas posisjon som global økonomisk stormakt innebære at landet vil se seg tjent med å opprettholde et regelbasert multilateralt system med fri ferdsel, markeditilgang og investeringsvern.' Det er interessant å se hvilken vekt det i rapporten legges på vern om frie kapitalbevegelser og vern om eiendomsretten; særlig sett hen til at Vestens historiske hovedmotiv har vært, og fortsatt er, å få tilgang til Østens makter og gjøre dem om til markeder for kapitalistisk utbytting.

'På den annen side', heter det i rapporten, '... kan landets vekst og økte sjøbevissthet lede til skjerpet geopolitisk rivalisering, ved å skape utrygghet i regionen og ved å utfordre USAs posisjon og sjøbilde som ledende stormakt. De historiske erfaringene peker i retning av at store og raske forandringer i absolutt og relativt makt i mange tilfeller har utviklet seg

Hvorfor ses det som naturlig at Russlands og Kinas sfærer som følge av Den annen verdenskrig og som resultat av deres kamp mot aggresjon forsvinner med Den kalde krigen, mens USAs og Vestens sfærer som følge av samme krig ikke bare opprettholdes, men utvides?

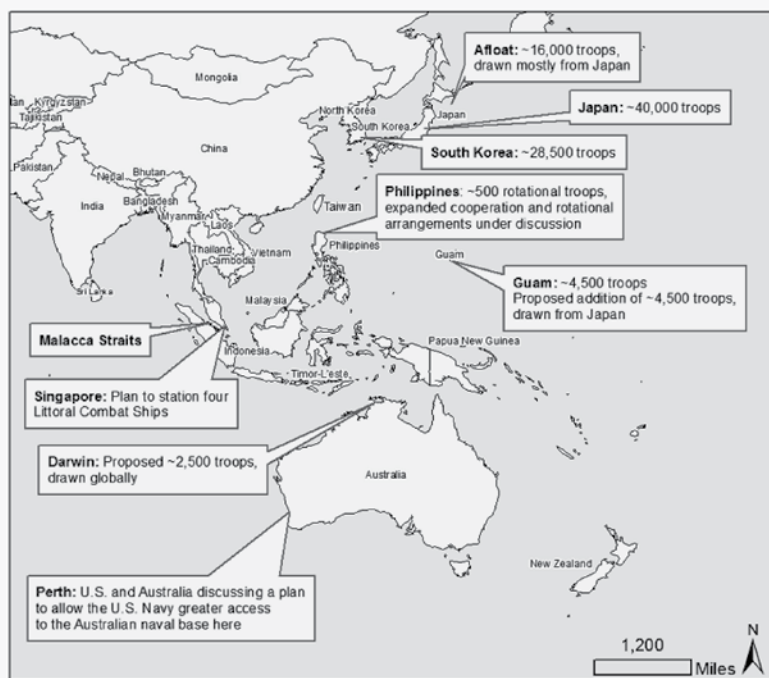
til å bli konfliktfylte. Foreløpig er konfliktene av regional karakter. Kina er lite kompromissvillig i regionale konflikter, som i uavklarte suverenitetsspørsmål i Østkina- og Sørkina-havet. Videre utvikler Kina en militær strategi som har som mål å nekte amerikansk militærmakt tilgang til kinesiske nærområder. USAs rebalansering mot Asia-Stillehavet startet allerede midt på 1990-tallet, og denne tendensen er blitt forsterket i de seinere år⁴. Uttrekningen fra Irak og Afghanistan muliggjør et større amerikansk militært fotavtrykk i Asia. Kinas større militære muskler og en mer sjølhevende politikk har ført USA og en rekke land i regionen tettere sammen. I alle større konfliktscenarier i regionen er det stor sannsynlighet for at USA blir involvert.'

Inntrykket som kan sitte igjen etter å ha lest rapporten, er at USA er de små statenes beskytter mot den regionale stormakten Kinas imperiale ambisjoner. Ja, at heri ligger forklaringen på USAs tilstedeværelse i fremmede farvann. Da er det sjølsagt nærliggende å trekke den slutning at Norge som småstat bør alliere seg med USA. Men det er ingen spor av slike edle hensikter i USAs atferd verken i Asia-Stillehavet eller i andre regioner. En annen sak er at småstater som merker Kinas vekst og nærvær som plagsomt, ønsker seg en stor og mektig

alliert. Og at spørsmål kan stilles ved Kinas stormaktspolitikk i regionen. Men det er jo ikke usannsynlig at Kinas stormaktspolitikk er et svar på nettopp USAs offensive strategier i området, og at fravær av slike strategier og handlinger, hadde gitt rom for diplomatiske løsninger på de mellomstatlige konfliktene i regionen. Særlig sett hen til at disse konfliktene mye har ligget i ro etter siste verdenskrig fram til USA begynte sin såkalte 'rebalansering mot Asia-Stillehavet' midt på 1990-tallet.

I rapporten trekkes den slutning at disse forskyvningene i geoøkonomisk og geopolitisk tyngdepunkt vil påvirke rammene for norsk sikkerhetspolitikk: 'Sentrale aktører utenfor den vestlige verden vil få mye større innflytelse på utformingen av internasjonale spilleregler, på en måte som ikke uten videre vil gagne norske interesser. Forskyvningene vil likevel komme tydeligst til uttrykk i amerikanske revideringer og forventninger. I noen situasjoner vil USA kunne kreve at Europa – også Norge – bidrar militært i en mulig fremtidig konflikt. USA kan også komme til å understreke at europeerne må bidra til kapasitetsutbygging for å styrke utvalgte lands evne til å hevde sin suverenitet.' Uttalelsen bringer igjen tanken hen på det britiske samveldets imperialistiske forfatter Kipling om den ikke-vestlige

Figure 1. Map of the Asia-Pacific
Including Selected U.S. Troop Deployments and Plans

Rebalansering i Stillehavet
Kilde - Pivot to the Pacific The Obama Administrations Rebalancing Toward Asia

Leder for ekspertgruppen Rolf Tamnes overleverer rapporten til Forsvarsminister Ine Eriksen Søreide
Foto:Forsvaret/Torbjørn Kjosvold

verden som "The white mans burden". Gjennom nyere historie har som kjent USA ettertrykkelig satt sine blodige "fotavtrykk" i Asia, med over blant annet 1 million drepte i Vietnamkrigen. Den gang var det ikke gitt at Norge skulle bidra. Nå legges det nærmest til grunn som gitt at Norge bistår i USAs felttog. Ingen tvil om at det har skjedd noe med den sikkerhetspolitiske tenkningen i de herskende kretser. Hvorfor stilles heller ikke spørsmålet: Hva har USA i Asia å gjøre? Hvorfor er det greit at USA viser militær tilstedeværelse i Asia, men ikke det asiatiske Kina? Og i noe videre perspektiv: Hvorfor er det greit at USA og NATO inntar tidligere sovjetisk interessesfære, mens forsvar av deler av denne interessesfæren fra russisk side anses som aggresjon? Og hvorfor ses det som naturlig at Russlands og Kinas sfærer som følge av Den annen verdenskrig og som resultat av deres kamp mot aggresjon forsvinner med Den kalde krigen, mens USAs og Vestens

Det er et gjennomgående trekk i rapporten at det militaristiske vektlegges foran hensyn til en mer defensiv strategi.

sfærer som følge av samme krig ikke bare opprettholdes, men utvides? Og hvorfor er det greit at USA overtar de gamle europeiske imperialistiske maktenes imperiale ambisjoner i Asia? Hvorfor anses sjølhevende ambisjoner hos de gamle statene som inngikk i de europeiske kolonimaktenes imperier, som noe som "ikke uten videre vil gagne norske interesser"?

Er det bare fordi det vil ta vekk noe av USAs interesse i nordområdene; eller er det ut fra en tanke om at Vesten bør få fortsette eller rettere sagt, gjenopprette sin dominans og utbytting av Østen?

Geopolitiske utviklingstrekk – Nordområdene og Russland

Videre vises det i rapporten til at Norge er en småstat; at et robust internasjonalt rammeverk er viktig for Norge; at Norge er en atlantisk kyststat med sterke historiske bånd vesto-

ver; at Nordområdene utgjør Norges viktigste strategiske ansvarsområde; at Norge er en del av det vestlige sikkerhetsfellesskapet, mens Russland står på utsiden av det vestlige sikkerhetsfellesskapet, og det begrenser muligheten for et nært samarbeid i nord. Om Russland sies det blant annet at det under president Vladimir Putin er en autoritær og antivestlig stat med betydelige stormaktsambisjoner. Putin-regimets uttalte mål er å gjenreise Russland til en euroasiatisk stormakt som også har innflytelse på større arenaer. Russland har demonstrert vilje til å bruke alle statens virkemidler, herunder militærmakt, for å fremme og trygge sine nasjonale interesser slik regimet ser dem. Her skinner den vestlige hang til demonisering av utfordrere, framfor å søke og forstå det rasjonelle i deres atferd i en breiere sammenheng. Vi burde kunne forvente at spørsmålet ble stilt om Russland kunne handlet annerledes gitt situasjonen. Er atferden gitt Putin, eller har atferden sin rasjonelle forklaring i Russlands nasjonale interesser, og dermed uavhengig av hvem som i øyeblikket leder staten? Og hva kunne Vesten gjort for å forhindre at Russland oppfattet det slik at de kom i en tvangssituasjon? Slike spørsmål stilles ikke i rapporten.

Mer konkret opplyses det så i rapporten at 'Nordflåten og de strategiske atomubåtene har en vesentlig plass i russisk strategi. Landets militære kapasiteter i området eller kapasiteter som kan bringes inn raskt, bidrar sterkt til at det bilaterale forholdet til Norge vil forbli asymmetrisk. Østersjøregionen er for Russland viktig som tilgang til Sentral- og Vest-Europa både via luft- og sjøveien. Nordområdene har en annen geopolitisk rolle enn Østersjøregionen. Russlands strategiske atomubåter og behovet for å beskytte disse er den fremste grunnen til nordområdenes stormaktspolitiske betydning. Ubåtenes patruljering er konsentrert til områder i Barentshavet, som betegnes som en bastion. Det er en prioritert oppgave å beskytte basene og patruljeområdene mot fiendtlige styrker. I en konflikt vil Russland søke å etablere kontroll i nærområdet og nekte andre tilgang til mer framskutte områder. I breieste forstand inkluderer bastionforsvaret nordlige deler av norsk territorium, Barentshavet og Norskehavet. Som ledd i beskyttelsen av den strategiske atomubåtkapasiteten og av Russland generelt bygges det også et robust luftforsvar, i form av flere flybaser, luftvern og radarstasjoner for tidligvarsling i hele det arktiske området, inkludert Kola-halvøya.' Rapporten konkluderer med at vi "må regne med at dette strategiske mønsteret vil vedvare."

Det opplyses videre at 'de konvensjonelle styrkene i nord i første rekke skal beskytte de strategiske ubåtene og basestrukturen. Landstyrkene i Nordvest-Russland er relativt beskjedne, men de øker. I tillegg kommer Nordflåten styrker og luftkapasiteter. For ytterligere å understreke den vekt russiske myndigheter legger på de nordlige områdene, er en arktisk kommando under etablering i Murmansk. Kommandoen baserer seg hovedsakelig på styrkene til Nor-

dflåten. Den vil få ansvar for hele det arktiske interesseområdet som omfatter Den nordlige sjørute. Russland er i ferd med å etablere en rekke baser i det arktiske kystbeltet som kan benyttes for militære, paramilitære og sivile formål.

Deretter konkluderes det i rapporten med at: "Det er dette strategiske bildet som i første rekke kan lede til spenning og militær konflikt i nordområdene. Regionalt er det få kilder til konflikt, i hvert fall sammenliknet med mange andre steder i verden. Russland – som Norge – ønsker at regionen forblir stabil og fredelig. Landene i nord har mange felles interesser. Russland og Norge samarbeider nært om blant annet forvaltningen av ressurser, miljø og søk og redning. For begge land er havretten sentral for å sikre egeninteresser og fellesinteresser. (...) Det er ikke sannsynlig at det i overskuelig fremtid vil oppstå militære konflikter kun på grunnlag av lokale eller regionale motsetninger i nord."

Rapporten går så nærmere inn på utviklingen i Arktis på lang sikt: 'Alle de åtte arktiske statene har trappet opp sin virksomhet i nord. Russland vil sannsynligvis forbli den dominerende statlige aktøren i Arktis på grunn av landets lange kystlinje mot Polhavet, store naturressurser i nord og regionens militærstrategiske betydning. Også USA vil forbli en viktig aktør i Arktis, og ambisjonsnivået har økt de siste årene. Regionen har likevel ikke samme prioritet i amerikansk planlegging og ressursfordeling som russisk. Vi ser også et voksende asiatiske engasjement. På sikt må vi regne med at Kina vil øke sine aktiviteter i nord betraktelig.' Så kommer det i rapporten en viktig slutning: "Ingen kan i dag overskue et mulig konfliktbilde i Arktis på lang sikt. Den fremste kilden til mulig militær konflikt er trolig geopolitiske motsetninger mellom stormakter eller blokker som blir reflektert i nord."

Med andre ord kan det legges til grunn at dersom det politisk tilstrebes å forhindre at konflikter i andre området overføres til nordområdene, er det i nordområdene isolert sett få kilder til konflikt. Således er det naturlig å trekke den slutning at det bør være prioritert norsk sikkerhetspolitikk å avverge at konflikter i andre områder overføres til nordområdene. Det er nærliggende å anta at det beste bidraget Norge i så måte kan gi er å avstå fra å delta i konflikter i andre områder. Men det synes ikke å være norsk sikkerhetspolitikk, tvert om.

Nektelsesstrategier

I rapporten er det kort redegjort for såkalt 'nektelsesstrategi':

"Under den kalde krigen hadde Sovjetunionen som mål å nekte vestmaktene tilgang til Barentshavet og Norskehavet. Som ledd i revitaliseringen av russisk militærmakt er denne formen for nektelse tilbake i planer og operasjoner. Kina satser på det samme. Kinesiske ubåter, skip, bombefly og mobile missilbatterier på land med langtrekkende presisjonsvåpen vil gjøre det stadig vanskeligere for USA

og stater i regionen å operere i Kinas nærområder i en konflikt. Spredningen av moderne militær teknologi vil sette flere land i stand til å utforme nektelsesstrategier.

I USA har det i lengre tid pågått en debatt om mottiltak mot denne effektive forsvarsstrategien. Det såkalte Air-Sea Battle-konseptet fra 2011 var et svar på denne typen utfordring: Hensikten var å kunne angripe og forsvare seg i alle fem domener (det ytre rom, luftrommet og hav-, land og cyberdomenet). Mange var kritiske til konseptet på grunn av store økonomiske kostnader og høy risiko forbundet med å angripe mål i en stat som har kjernevåpen. I løpet av 2015 vil Air-Sea Battle bli erstattet av et nytt konsept som vil utgjøre grunnlaget for håndteringen av utfordringer på kort sikt. Samtidig har USA signalisert at det vil satse sterkt på forskning og utvikling for på lang sikt å gjenvinne det militære overtaket. Konsekvensene av denne satsningen kan bli store, både for det militærstrategiske forholdet mellom USA og Kina og for krigens former mer generelt"

Slik 'nektelsesstrategier' her framstilles, framstår strategiene som *defensive* strategier for å verne om statens nærområder mot offensive strategier fra fremmede makter. Det er å merke seg at det i rapporten ikke skrives noe om USAs egne nektelsesstrategier i sine nærområder. Spørsmålet som det er naturlig å reise, er om hvorvidt Norge er plassert i Russlands nektelsesområde. Og i så fall, hvordan bør Norge reagere på det? Er Norge tjent med å bli en brikke i USAs offensive strategi for å bryte Russlands nektelsesstrategi? Eller er avstand fra USAs offensive strategi den riktige måten å søke en begrensning av Russlands nektelsesområde slik at norsk område utelates? Et annet spørsmål er om ikke Norge bør basere sin sikkerhetspolitiske strategi på nektelse. En nektelsesstrategi som omfatter norsk territorium og området underlagt norsk suverenitet, en nektelse som avgrenser andre staters offensive strategier!

Krigsforebygging gjennom avskrekking og sømløs eskalering

I sine Anbefalinger presiserer utvalget at "et lite, men moderne forsvar trenger støtte fra storsamfunnet. (...) Målsettingene og oppgavene må prioriteres og tydeliggjøres ytterligere for å rette innsatsen mot det aller viktigste – forsvaret av Norge. Siden Norge ikke kan gjøre dette alene, må det allierte samarbeidet komme tydeligere frem i de overordnede foringene for sektoren." Et oppdatert forsvarskonsept bør "baseres på fire gjensidig forsterkende komponenter som gir forsvarsevnen et bredest mulig ressursgrunnlag. Disse er det nasjonale

innsatsforsvaret, den allierte støtten, verneplikten og totalforsvaret. (...) En bærende idé er at det skal være krigsforebyggende gjennom avskrekking. Da må Norge unngå å bli stående alene, med fare for at en motstander vil søke å avgjøre konflikten før allierte rekker å engasjere seg. Troverdig avskrekking forutsetter tidlig alliert engasjement og mest mulig sømløs eskalering. NATO er fortsatt viktig. Det må være en sentral oppgave for Norge å styrke det kollektive forsvaret og garantiens troverdighet. Gjensidig samarbeid betyr alliert assistanse til Norge og norsk medvirkning i militære operasjoner ute. (...) Forholdet mellom Norge og USA er fortsatt en "allianse i alliansen", men

den amerikanske interessen er ikke lenger en selvfølge."

Det 'aller viktigste', uttaler utvalget, er 'forsvaret av Norge'. Denne uttalelsen er det neppe noen uenighet om. Problemet er

hva utvalget legger i uttalelsen og premissene for den. Annet sted uttaler utvalget at 'forsvaret av norske interesser skjer også utenfor Norge'. Og hvilke problemer ligger i uttalelsen om "sømløs eskalering"? Ut fra sammenhengen, synes det å ligge forutsetninger til grunn om en vedvarende tilstedeværelse av andre makter i Norge, og med felles kommandoapparat. Det er nærliggende å se for seg at styringen med begivenhetenes gang overtas av en kommando som ikke ligger under norsk myndighet. Siden eskaleringen skal være sømløs, er det nærliggende å slutte at denne felles kommandoen skal koples inn allerede i en konflikts tidligste fase. De hensyn som en slik kommando legger til grunn for sine beslutninger og tiltak, er nødvendigvis ikke de samme som en nasjonalt norsk basert kommando ville legge til grunn. Det kan slå begge veier. En felleskommando kan ønske å eskalere, eller ønske å være vikende av grunner som ligger utenfor Norge. En kommando som ligger uavhengig av sivile politiske organer, dvs beslutningsmyndighet om eskalering eller motsatt, vil antakelig på grunn av sin ensidige militære karakter tendere i retning av irreversibel militær eskalering og ende ut i krig. Det er å anta at denne tendensen forsterkes med en kommando som ikke er knyttet til det norske folk, dets nasjonale interesser og kultur.

August 2015

Sluttnoter:

- 1) Mot et avnasjonalisert forsvar? Abstrakt forlag 2005 av Østerud, Matlary
- 2) Norsk forsvarsevne: En varslet avvikling av tidligere adm dir FFI Paul Narum og tidligere forsvarsjef general Sverre Diesen
- 3) 'Et felles løft', Ekspertgruppen for forsvaret av Norge, Utgitt av Forsvarsdepartementet 2015
- 4) Se for øvrig artikkelen 'Geopolitiske forskyvnings' Sosialistisk framtid nr 4 2014

Imperialismens språk og kampen om det ideologiske hegemoniet

AV REGI ENERSTVEDT

1. Hvilke historiske endringer har det ideologiske hegemoniske språket og det kjempende språket gjennomgått? Dvs. hva karakteriserer disse språkene i dag i forhold til f.eks. for 50-60 år siden?

De historiske endringene har to vesentlige sider. Den ene de innholdsmessige endringene i språket, de andre formene.

Innholdsmessige endringer i språkbruken

Da jeg var ung, for 60 år siden, var 50 prosent av befolkningen tilhengere partier som hadde et nytt sosialistisk samfunn som mål. Når jeg diskuterte med Arbeiderpartifolk, så var det ikke om sosialisme var bra eller ikke, det var utelukkende om en skulle gå den revolusjonære veien, eller som Ap-folk mente, den langsomme. Men et nytt trinn i imperialismens økonomiske og politiske utvikling betyr et nytt trinn i språkets utvikling. Det er vanskelig å dokumentere endringer i språket, men det er nødvendig. Jf. hvordan ord begynner å spre seg, og hvordan ord forsvinner. Sosialismen forsvinner f.eks. ut av Aps programmer. [1]

Det ideologiske hegemoni kunne tidligere karakteriseres som et klassekompromiss, dvs. ingen av klassene hadde et totalt hegemoni. I dag har de partiene som går inn for et sosialistisk samfunn i Norge tilslutning av under 5 prosent ved valg. Dette betyr at et stort flertall i dag bruker et språk som om en hadde snakket slik for 60 år siden, ville en ha vært politisk død. Et eksempel: Om en politiker da hadde foreslått at en skulle få legeundersøkelser, behandling, og bli operert på dagen om en betalte for det, mens de som ikke betalte gjerne måtte vente i flere måneder, så ville en bli sett på som ekstremist, som ingen tok alvorlig. I dag godtar det store flertall dette. Pengepungen skal avgjøre om du skal leve eller død.

Et vanskelig spørsmål er forholdet mellom bevisst og ubevisst utvikling i språket. Masse-media – aviser, radio, fjernsyn – i Norge er preget av en individuell dramatisering av verden. Vi kjenner alle hovedoppslagene i avisene om drap, ulykker, om hva kjendisene spiser til middag, hvem de ligger med i denne uken osv. De gjør det lille stort, og det store lite. Dette tjener åpenbart kapitalistiske og imperialistiske interesser. Det blir allmenhetens dagsorden, bestemmer hva det skal snakkes om og ikke snakkes om. Er dette en bevisst imperialistisk strategi? Jeg er usikker på det. De fleste private media lar seg neppe styre av en bestemt politisk ideologi, men heller av en økonomisk. I løpet av de siste 60 årene er media i stigende grad styrt av profitt, noen få store konserner dominerer i den tilgjengelige informasjon. Situasjonen har endret seg dramatisk på kort tid. Det er ikke lenger enn 30 år siden at informasjonsformidling gjennom TV og radio bare fant sted gjennom ett statlig eid selskap, Norsk Rikskringkasting. NRKs viktigste oppgave skulle fra starten av være å drive folkeopplysning. Tenk på forskjellen til i dag. Det var først i 1980-årene at Willoch-regjeringen avskaffet NRKs monopol, slik at vi på TV- og radiofronten har den situasjonen vi har i dag. Og det reklamefinansierte TV 2 ble ikke startet før i 1992. Men også den offentlige informasjonsformidlingen i dag er mye styrt av den private som den konkurrerer med. Tidligere (godt dokumentert i Norge) var andre media, styrt av forskjellige interesser, f.eks. hadde vi partiaviser. I dag er altså storparten av media styrt av én interesse – profittinteressen.

Disse endringene uttrykker godt en utvikling av mer omfattende kapitalistiske forhold. Og kapitalismen i dag er imperialistisk.

De formmessige endringene

I løpet av de samme siste 30 årene er det skjedd

fundamentale endringer i teknologien for innsamling, lagring, behandling, overføring og presentasjon av informasjon. Begrepet som omfatter dette er informasjons- og kommunikasjonsteknologi, forkortet til IKT. Dette blir noen ganger bare kalt «informasjonsteknologi» med forkortelsen IT. Teknologien har enorm betydning både for den mulige og virkelige utviklingen av såvel det kjempende som det ideologiske hegemoniske språket. Her finner vi både et frigjørende og et undertrykkende potensial.

Internettet gir mennesker over hele verden en mulighet til å skaffe seg informasjon, til selv å produsere og dele den i et overskridende språk. Det er av stor betydning. Men det er dokumentert at kapitalistiske businessinteresser er de som har overtatt mest av nettet, både til kjøp og salg av materielle varer, men også ideelt, til presentasjon av informasjon, jf. f.eks. nettavisene. Myndighetene, den herskende makt, og altså den herskende ideologi har alltid plantet informasjon, f.eks. nyheter som som tjener legitimeringer av utbytting og krig. Med den nye informasjons- og kommunikasjonsteknologien har de likevel fått kvalitativt nye muligheter.

2. Hva karakteriserer det ideologiske hegemoniske språket?

Det ideologiske hegemoniske språket er karakterisert ved å legitimere de bestående forhold, det økonomiske og politiske system i Norge, og utelukke muligheten for andre forhold og et annet system.

For å legitimere det bestående, for å opprettholde det ideologiske hegemoni, må den herskende ideologi gjennom sine propagandister, som Bernt Hagtvet og andre, diskreditere, latterliggjøre, vise umuligheten av ethvert alternativ. Alle tanker om et annet samfunn er uttrykk for en intolerant ekstremisme, «ren-

Foto: flickr/posterboy

hetsideologi», sekularisert eller religiøs frelseslære. Det kjempende språket forsøker derimot å delegitimere det herskende system og vise muligheten av et nytt.

La oss se litt nærmere på den utenrikspolitiske siden av det ideologisk hegemoniske språket. Kanskje er det aller viktigste ved det ideologisk hegemoniske språket er at det bestemmer hva vi ikke skal snakke om. Et eksempel: Obama sier åpent at USA har, og vil ha, en ledende rolle i verden med rett til å gripe inn der hvor landet synes det er nødvendig. Ingen skal være over, ingen ved siden. Det globale usanske imperiet bryter internasjonal folkerett og annen rett kontinuerlig, uavbrutt, hver eneste dag gjennom sine krenkelser av andre lands suverenitet gjennom overflyvninger, bombing, samt hemmelige drap og tortur av politiske fiender. Massemedia gjengir noen ganger faktiske hendelser, men de problematiseres ikke. Det bare er sånn. Det er noe vi ikke skal snakke om. Og dette er ikke noe «hva som helst». Det er det aller viktigste som skjer i verden. Noam Chomsky peker på at interne dokumenter fra USA allerede i 1950-årene eksplisitt sier at USA vil bruke makt, ekstrem makt, selv om det ikke selv er angrepet. Midt på 1980-tallet ble dette helt åpent, sier Chomsky. Da Reagan bombet Libya, het det i den offisielle begrunnelsen fra Utenriksdepartementet at det var selvforsvar mot fremtidig angrep.[2] Godtar vi det, har vi ikke lenger noen internasjonal folkerett som legitimerer eller forbyr krig. Fra midten av 1990-årene har NATO bedrevet det kaller «out of area»-aksjoner, fra flyangrep til krig, og fra 1999 inngår det i NATOs strategi. Slike kriger er bare legitime hvis det er selvforsvar mot væpnet angrep (prgf 51). NATOs angrep på Jugoslavia i 1999, uten FN-godkjenning, altså en forbrytelse mot menneskeheten, er av særlig stor betydning for Norge. Norges deltakelse i denne krigen er det massemor-

deren Breivik angir som vendepunktet for at han gikk over fra politikk i FrP til å bruke vold.[3] Språkbruken er viktig her. NATO tilsidesetter åpent internasjonal folkerett, det blir tabuisert i Norge. Norge deltar i NATOs folkerettsstridige aksjoner. Landet har nå også fått generalsekretæren i dette NATO. Som partileder i Arbeiderpartiet og statsminister var Jens Stoltenberg en drivende kraft i arbeidet for at Norge skulle begå bombedrapene i Libya i 2011. Regjeringens begrunnelse var «beskyttelse av sivile».

Er det slik at det sitter en en liten gruppe i imperiet og styrer det språket vi skal bruke? I Norge synes det å være en rådende ideologi at alle tanker om en bevisst ideologisk strategi fra det ledende imperialistiske land blir betegnet som fantasifulle konspirasjonsteorier. Alle slike teorier blir latterliggjort. Det faktiske forhold er likevel at historien er full av konspirasjoner. Det kan likevel være mer fruktbart å stille spørsmålet om hvilke funksjoner et bestemt språk har enn å lete etter skumle motiver, etter en liten grønn mann i imperiet som pønser ut en djevlesk målføring. Vi skulle heller spørre om hvilke interesser som skjuler seg bak de språklige frasene, og om hvor pengene kommer fra, følg pengene, som det gode råd er. Ta det som er blitt kalt «oransjerevolusjonen», et uttrykk for presidentvalget i Ukraina i 2004. Det kan godt betegne et fenomen vi kjenner fra hele verden, men særlig fra Sør-Amerika og fra landene rundt – og i - det tidligere Sovjetunionen. Det oppstår bevegelser, organisasjoner for frihet, demokrati, miljøvern, menneskerettigheter osv., merk språket. Men i de landene hvor disse bevegelsene seirer, ender det alltid med at et regime som før ikke tilhørte imperiets innflytelsessfære etterpå blir en vasallstat, et lydrike i det. Jf. Ukraina i dag. Og følger vi pengene, oppdager vi at bevegelsene er opplært og finansiert av usanske NED – National Endow-

ment for Democracy, eller USAID – United States Agency for International Development, eller George Soros' Open Society Foundation.

Mer om språket i massemedia

Etterretningstjenestene planter nyheter, særlig de usanske. Massemedia i Norge gjengir dem kritikkfritt. Dementier underslås, og når de kommer, blir de bortgjemt som små notiser. Putin blir i massemedia framstilt som en ny Hitler. Det settes fram mer eller mindre direkte og svære usannheter. Om noe lenge etter skulle dementeres, forandres ikke inntrykket av en demonisk Putin og av russiske terrorister. Propagandaen har gjort sin virkning. Flertallet i den norske befolkning vet hvem som starter den mulige nye storkrigen før den er begynt: Russland.

Det mest alvorlige ved det politiske språket er nettopp hvordan spørsmålet om krig og fred beskrives. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) på et nettsted for ungdom Ung.no – oppslagsverket for deg som er ung ("Her får du svar på det du lurar på") beskriver krigen mot, og bombingene av, Jugoslavia med følgende ord:

«For eksempel ble NATOs luftkampanje i det tidligere Jugoslavia 1999 endret fra å være en fredsopprettende operasjon til å bli en fredsbevarende operasjon ledet av NATO med deltakelse av en rekke partnerland.»[4]

Bombeangrep kalles altså «luftkampanje» og krig kalles «fredsopprettende operasjon».

Et eksempel på massemedias saklighet er NRK1s dekning av den s.k. Maidan (eller oransje)-revolusjonen i Ukraina i februar 2014. I en stor TV-diskusjon med et panel fra nestleder Solhjell i SV til utenriksminister Brende fra Høyre og med mange deltakere og tilhørere i salen, forsvarte samtlige kuppet mot en lovlig

valgt president og fordømte Russland med ett unntak. En eneste stemme med et annet syn kom til ordet – dr. i russisk Bjørn Nistad. Han ble latterliggjort, beskyldt for løgn og pepet ut. Det Nistad sa, var sant. Men hans stemme druknet i et brøl av kunnskapsløshet, manglende dannelse, propaganda. Et eksempel på maktelitens språk er også fordømmelsen av forfatteren Peter Handke i masse-media etter tildelingen av Ibsen-prisen i september 2014. Hva viser den? Den setter en dagsorden for hva som skal diskuteres og hva det ikke skal snakkes om. Det mest alvorlige i denne konflikten er NATOs angrep på Jugoslavia. Det må ikke diskuteres, det er tabu.

I 2011 ble det norske forsvarrets ulovlige registrering av ni norske journalister avslørt av det norske datatilsynet. Journalistene ble ansett for å være en risiko for den nasjonale sikkerheten. [5]

Dette er selvfølgelig bare toppen av isfjellet. Imperiet har sine tentakler ute over alt. Det er bare et lite eksempel på noe som bidrar sterkt til utviklingen av den indre sensur, som norske journalister med spesialfelt utenrikspolitikk synes å ha. De vet hva som kan, og ikke kan, skrives og sies om lyriket Norges og imperiets internasjonale politikk, om man vil fremmes, om ikke til evigheten, så til stillinger og lønn i det jordiske.

Eksempelene på den mentale krigføring er overveldende i Norge. Det vrirmler av eksempler, men her bare ett illustrerende, nemlig det siste fra oktober 2014: "Ubåtjakten. Det svenske forsvaret leter etter en ubåt." 17. oktober har Norsk Telegrambyrå NTB i en artikkel overskriften: Ubåtalarm i Stockholms skjærgård. Allerede neste dag er overskriften hos NTB: – Russisk ubåt med skader i svensk farvann. Uten spørsmålsteget. Den 19. oktober er overskriften i VG: "Intens jakt. Svensk Avis: Plukket opp russisk nødsamtale fra skjærgården." Neste dag er overskriften i Dagbladet: "Dette kornete bildet kan være beviset på at Vladimir Putin har sendt russiske ubåter inn i svensk farvann. Nå pågår det en storstilt klappjakt i skjærgården utenfor den svenske hovedstaden." Den 21. oktober er overskriften i Dagbladet: "Sporene som peker mot Putin UBÅT-JAKTEN."

Hvordan slutter eventyrfortellingene? Slik: Den 23. oktober 2014 melder NTB at det svenske forsvaret «innrømmer at de ikke vet hva de leter etter i skjærgården utenfor Stockholm.»

Vi lyver ikke i liberale demokratier, for da avsløres vi. Det NATO sier, må være sant. Mediene hos oss er frie, ikke kontrollert av politikerne. Vi kan ikke indoktrinere slik regimet i Russland kan - heldigvis.

Men enda alvorligere er jo det som skjules, eller ikke følges opp: Massakrene i Ukraina som blir avdekket høsten 2014, volden mot annerledes tenkende, de fascistiske drapene i Odessa i mai 2014. To dager etter mordbrannen og drapene i Odessa har Hans-Wilhelm Steinfeldt på Søndagsrevyen NRK et koseintervju med den voldelige fascismens fremste talsmann i Ukraina, Høyre Sektor (Pravij Sektor)-leder Dmitro Jarosj.

Midt oppi dette dødsens alvorlige, må vi ta oss tid til å le litt. I NTB-artikkelen «Helt nye utfordringer for Stoltenberg og NATO» om krisen i Ukraina vises det til flere uttalelser fra eksperter. Russland-kjennere sier at Russland under Ukraina-krisen har kjørt en propagandakampanje både i Ukraina og Russland som man ikke har sett maken til siden før jernteppets fall. På direkte spørsmål om hvor godt rustet NATO er til å møte dette, svarer professor Janne Haaland Matlary kontant:

"- Meget dårlig. Vi lyver ikke i liberale demokratier, for da avsløres vi. Det NATO sier, må være sant. Mediene hos oss er frie, ikke kontrollert av politikerne. Vi kan ikke indoktrinere slik regimet i Russland kan - heldigvis." [6]

Mest talende for den mentale situasjon i Norge kan illustreres med et godt eksempel: Når jeg sammenlikner de norske nettavisene med de russiske – Ria Novosti, Stimme Russlands, Russia Today, så er det mye mer internasjonalt stoff i de russiske enn de norske. Men det mest tankevekkende – og rystende, hvis noe i dag kan være det – er at hvis du vil vite hva usanske, engelske, franske, østeuropeiske, asiatiske ledere sier – altså også de som er fiendtlige til Russland – så må du lese de russiske avisene. Det gjengis mye, mye mer der om hva statslederne Obama, Merkel, Cameron, Hollande sier (gjerne belagt med direkte sitater) enn hva du kan lese i de norske avisene hvor plassen mest brukes til sosialpornografi. Samtidig har det lykkes propagandaen i å overbevise flertallet i Norge om at det er her de fritt kan lese om det de ikke kan lese om i de norske avisene, samtidig som de, slik som Matlary, tror at russere ikke får lov å lese det de virkelig kan lese. Kvaliteten og kompetansen i nettavisene nevnt ovenfor ligger skyhøyt over de norske nettavisenes.

Hvis dette er riktig, er det faktisk dramatiske utsagn. De viser nemlig at det norske folk blir ført bak lyset. Er «hjernevasket» et for sterkt ord? I hvert fall tror det store flertall i Norge at landet har en fri presse i et demokrati, mens eksemplene viser at det er en presse i et lyrikets demokratur i imperiet.

Er den aggressive utenrikspolitiske tonen både i USA, Europa og Norge sterkere og styggere nå enn ved avslutningen av den kalde krigen for 25 år siden? Den fremste og hittil anerkjente usanske Russlandsforskeren professor Stephen Cohen fra New York University, som kritiserer NATOs og USAs politikk i forhold til Russland, forteller at han ikke lenger kommer til orde i de tre mest betydningsfulle og innflytelsesrike avisene USA, nemlig The Washington Post, The New York Times og The Wall Street Journal og at han ikke har opplevd dette tidligere.[7]

Imperiet har erklært en økonomisk, politisk og propaganda-krig mot Russland. Det norske lyriket og dets media deltar i denne krigen. Ukraina er blitt et offer i denne konflikten, et offer for et imperium som ikke vil gi slipp på sitt selverklærte og reelle verdensherredømme, som i dag er truet. Hvor langt vil det gå? Det er illevarslende når en mann som Stephen Cohen i intervjuet sier at klokken er fem på tolv. Det skapes nå en mentalitet som forbereder oss på større kriger og på hva som er det norske lyrikets plass i dem.

Referanser:

- Aftenposten nett (2014) Russland truer med å stenge luftrommet for EU-fly. 8. september.<http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/Russland-truer-med-a-stenge-luftrommet-for-EU-fly-7696116.html>
- Barsamian, D. og Chomsky, N. (2002) Propaganda og offentlighet. Samtaler med Noam Chomsky. Forlaget Oktober, Oslo
- Berwick, A. (2011) 2083 – A European Declaration of Independence. London
- Enerstvedt, R. Th. (2012) Masse-morderen som kom inn fra ingenting. Marxist Forlag, Oslo
- Enerstvedt, R. Th. (2008) LQI. Lingua quarti imperii. Det fjerde rikets språk. Marxist Forlag, Oslo
- OSCE Representative on Freedom of the Media (2014) OSCE Representative lauds ruling that finds illegal monitoring of journalists in Norway. 30.09, Bishkek. <http://www.osce.org/fom/124587>
- Russia Insider (2014) Must-See TV: America's Leading Russia Specialist Blasts US Policy
- "NATO expansion into Eastern Europe could lead to nuclear war". http://russia-insider.com/en/tv_politics_ukraine_opinion_media_watch/2014/10/13/04-45-55pm/must-see_tv_americas_leading_russia
- Skårdalsmo, K. (2014) Helt nye utfordringer for Stoltenberg og NATO. NTBTEKST 1 går, kl 05:32 01.09.

Sluttnoter:

- 1) Enerstvedt 2012.
- 2) Barsamian og Chomsky 2002, s. 54.
- 3) Berwick 2011, jf. også Enerstvedt 2012.
- 4) Enerstvedt 2008.
- 5) OSCE 2014.
- 6) Skårdalsmo, K. 2014.
- 7) Russia Today, videointervju 214. . Se Russia Insider, 13. oktober 2014.

AV KÅRE WAHL

Visepresident Jo Biden til studentar ved Harvard:

«Vi har kunna samle verdas viktigaste utvikla land til å påføre Russland kostnader [sanksjonane på grunn av «invasjonen» i Ukraina]. Men det er sant at dei ikkje ønskte å gjera det. Men igjen var det USAs leing, og det at USAs president insisterte, og nokre gonger måtte vi nærast gjera dei forlegne for å få dei til å stå opp og ta økonomiske tap for å påføre kostnader».

Der Spiegel skriv om NATOs øvstkommanderande i Europa:

«Konkret blir det kritisert at Breedlove i utsegnene sine om Ukraina-konflikten ikkje er så sakleg som denne særansvarfulle stillinga krev, og at han overdriv Russlands ansvar og ofte kjem med ikkje bevisbare eller beint fram påviselege usanne påstandar».

Den tyske forbundsregjeringa har, fortsatt ifølgje der Spiegel, irritert seg over Breedloves utsegner. Frå Merkels kontor seier ein til og med at NATO har drive «farleg propaganda».

Brev til Angela Merkel frå veteranar i USAs etterretningsteneste:

«Du treng å vita at skuldningane om ein stor russisk invasjon i Ukraina ikkje synest å vera understøtta av påliteleg etterretning. Etterretninga synest å vera av same tvilsame, politisk påverka slag, som den som blei brukt 12 år tidlegare for å rettferdiggjera det USA-leia

åttaket på Irak. Vi såg inga truverdige bevis for masseødeleggingsvåpen i Irak den gongen, og vi ser ingen truverdige bevis for ein russisk invasjon nå».

Dr. Efraim Zuroff Simon ved Wiesenthal sen-tret fordømmer Ukraina for å hylle nazistar:

«Vedtaket av eit forbod mot nazisme og kommunisme (nyleg gjort av nasjonalforsamlinga i Ukraina) likestiller det mest folkemord'ske regime i menneskehistoria med det regimet som fridde Auschwitz og hjelpste til med å få slutt på terroren til Det tredje rike. (Til 70-årsjubileet for frigjeringa av Auschwitz blei ikkje Russland invitert, m.a.).

I same ånd vil avgjersla om å heidre lokale nazi-kollaboratørar og gje dei spesielle fordelar, forvandle Hitlers handgagne menn til heltar til tross for deira aktive og nidkjære deltaking i massedetona på uskuldige jødar».

Waldemar Skrzypczak er tidlegare leiar for Polens væpna styrkar. Han har trekt tilbake støtta si til å gje regimet i Ukraina militær og politisk hjelp. Grunngeving:

«Det ukrainske parlamentet har gjort eit vedtak som glorifiserer Den ukrainske opprørsarmeen UPA. Da skjønner eg at Ukraina ikkje verdset det polske folket. Eg talar om det som skjedde i Volhyni der 100 000 polakkar vart slakta ned av UPA i 1943 og 1944. Sjølv Nazi-

Tyskland klarte ikkje å opptre verre enn desse ukrainarane».

Kåre Willoch seier til Klassekampen:

«Jeg er betenkt over den vestlige verdens gjentatte mangel på respekt for andre samfunns interesser, meninger og holdninger. Og jeg unnlater ikke å si, at når det gjelder behandlingen av Russland, så er jeg ikke fornøyd», sa han og føydte til

«Jeg mener at når en skadet bjørn ligger rolig, så er det ikke nødvendig å stikke den med et spyd, og det var vel omtrent det man gjorde da man begynte å antyde at Natos grense skulle gå 500 kilometer fra Moskva».

Forsvarsminister Ine Eriksen til The Guardian:

«Norges forsvarsminister sa at dei væpna styrkene til landet hennar vil bli omstrukturert slik at dei kan svare raskare på det ho kalla auka russisk aggresjon.»

Same forsvarsminister til CNN:

«Eg vil åtvare mot det faktum at nokre menneske ser på dette som noko som vil gå over. Forholdet til Russland er grunnleggjande endra, sa Ine Eriksen Søreide (H) i intervju med CNN».

Stå på, Ine! Jo Biden og Barack Obama treng sikkert ikkje å leggja press på deg!

Skisse til sikkerhetspolitisk motstrategi

AV EYSTEIN KLEVEN

I denne framstillingen legges det til grunn at Norges gjeldende sikkerhetspolitiske strategi innebærer en tendens til oppgivelse av norsk uavhengighet og suverenitet særlig på det militære området utover hva som er objektivt nødvendig. Og at Norge ukritisk binder seg til USAs imperialistiske og hegemonistiske geopolitikk, og militaristiske valg av løsninger for å oppnå sine globale ambisjoner. Den gjeldende norske sikkerhetspolitikken søker sin legitimitet i den omstendighet at Norge hører til Vesten, at Norge ikke klarer seg aleine og at norsk bistand i særlig USAs militære operasjoner i ulike verdensdeler sikrer Norge USAs bistand i tilfelle Norge kommer i konflikt med Russland. Etterlevelse av den gjeldende norske sikkerhetspolitikken kan bidra til eskalering av konflikter i andre områder ved å utfordre andre stater i deres nærområder, slik som Russland og Kina; konflikter som så igjen overføres til norske nærområder. Valg av Norges sikkerhetspolitiske strategi er av en slik avgjørende betydning for det norske, ja det nordiske folk, at den bør drøftes breitt folkelig og demokratisk. Fredsbevegelsen og demokratiske folkelige krefter for øvrig bør søke å formulere en alternativ sikkerhetspolitisk strategi! Til slutt i denne framstillingen kastes derfor fram noen sikkerhetspolitiske spor til diskusjon.

Norsk sikkerhetspolitikk etter Den annen verdenskrig

Etter Den annen verdenskrig valgte de norske myndigheter å føre Norge inn NATO. Antakelig var det den gang ikke stemning for en slik løsning blant flertallet i det norske folk. Spørsmålet ble aldri forelagt folket til råd-

ivende avstemning. Men over tid, gjennom svært aktiv og ensrettet propaganda fikk NATO-medlemskapet legitimitet i befolkningen. For å skape aksept, legitimitet, i folket var det nødvendig å peke ut en ny fiende. Den nye eksterne fienden ble Sovjetunionen; og den nye interne fienden ble kommunistene og øvrig venstreside som opponerte mot den nye sikkerhetspolitikken. Men helt ny var ikke denne fienden. Det var en fortsettelse av det fiendebildet som ble skapt i mellomkrigstida, og som fikk et kort opphold under siste verdenskrig. Det nye var alliansepartnerne, og først og fremst USAs framtrekkende rolle. Altså et brudd med mellomkrigstidas nøytralitetslinje.

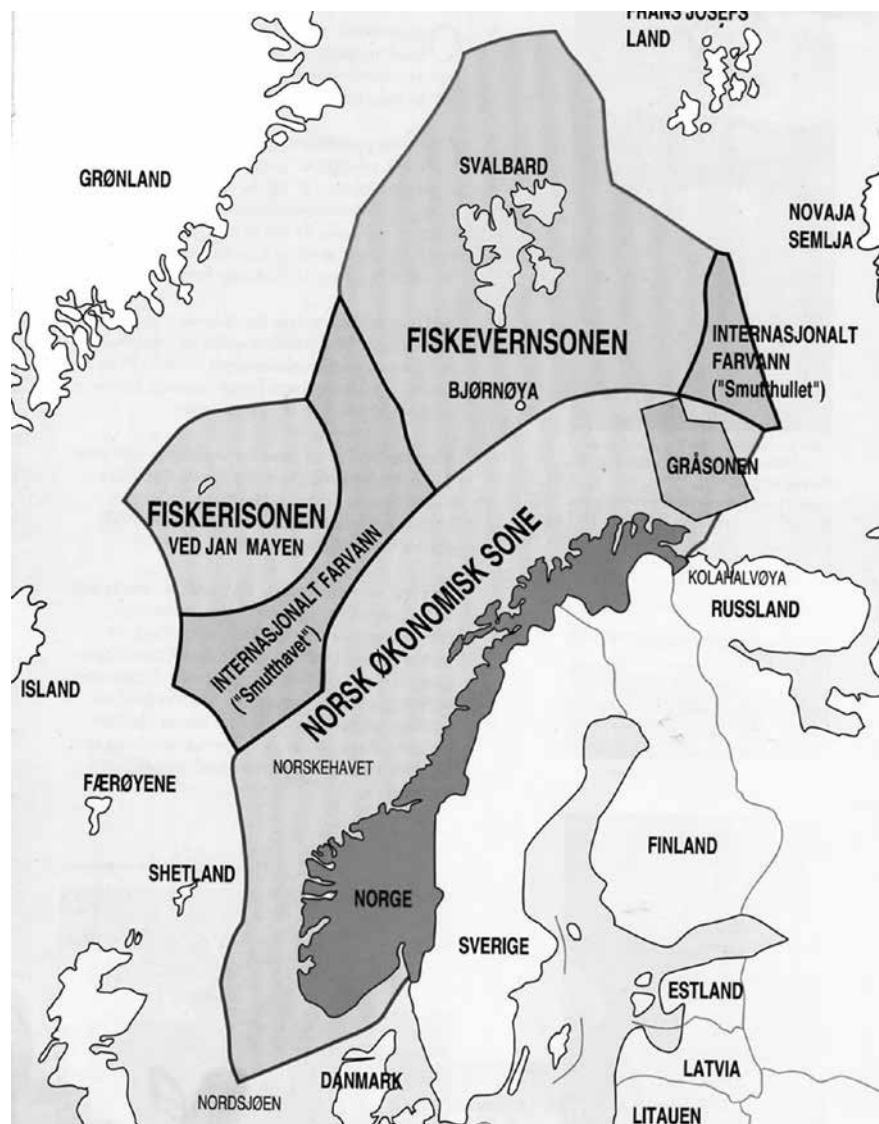
Med Sovjetunionens og Warszawapaktens oppløsning, kunne det se ut som om nye allianser ville ta form. Det var nærliggende å stille spørsmålet om NATOs eksistensberettigelse opphørte med Sovjetunionens og Warszawapaktens oppløsning. Og det var naturlig å trekke den slutning at NATO dermed også ville opphøre. Men tvert om viste det seg at NATO ble gitt ny begrunnelse, ny eksistensberettigelse. Som igjen reiser spørsmålet om NATOs eksistensberettigelse i fra dens etablering, ikke var begrenset til forsvar av medlemsstatene mot fiendtlige staters angrep generelt, og mot

Sovjetunionen spesielt. Kan det tenkes at NATOs eksistensberettigelse må ses i lys av den geopolitiske omfordeling av makt og innflytelsessfærer generelt etter Den annen verdenskrig; og spesielt i lys av USAs inntreden som verdens ledende imperialistiske makt? For hvorfor skulle ikke FN som organ hvor stormaktene hadde representasjon og vetorett i Sikkerhetsrådet kunne spille rollen som bal-

anserende og krigsavvergende institusjon? Og hvorfor skulle ikke FN etter opphøret av Den kalde krigen og opphøret av den ene parten i verdens bipolare konflikt, ta denne rollen? En tid kunne det se ut som om Norge valgte det såkalte FN-sporet som det primære sporet. Men så vedtok «NATO sitt nye strategiske konsept i 1999. Konseptet går ut på at NATO skal kunne iverksette militære tiltak uten autorisasjon fra Sikkerhetsrådet, utenfor NATO-området, og uten at det har forekommet noe aktuelt angrep. Konseptet var i realiteten en endring av Atlanterhavspakten, som ligger til grunn for NATO og det er i åpenbar strid med FN-paktens forbud mot såkalt preventive angrep. Til overmål ble den norske tilsutningen gitt uten at Stortinget på noen måte var blitt rådspurt.»¹ Altså ble NATO gitt et tilsynelatende nytt innhold, uten å endre formen, fordi formen fra etableringen var tilpasset USAs historisk gitte globale imperiale ambisjoner.

Det er følgelig nærliggende å søke forklaringene på opprettholdelsen av NATO som svar på de geopolitiske behov vestlige stormakter fortsatt har. Gjennom NATO kan USA blokkere sjølstendiggjøring av EUs sikkerhetspolitikk, binde nye østeuropeiske stater til seg, og sikre avsetningsmarkeder for sitt militærindustrielle kompleks. Grunnleggende i denne strategien er svekkelse av enhver eksisterende makt utenfor kontrollsfæren, enten det dreier seg om Russland, Kina eller mulig oppkomst av kalifater som drømmer om en ny ottomansk æra. Spørsmålet er om ikke Vestens store 'våte drøm' er ytterligere oppløsning av sjølv Russland som stat. En indre oppløsning som teoretisk er mulig i en stat med totalitære trekk, økonomiske problemer og sosiale, etniske og nasjonale spenninger. Det viste seg som mulig med Jugoslavia, så hvorfor ikke også med Russland og kanskje Kina? Men Russland og Kina er ikke som Jugoslavia. Det er gamle og faste statsdannelser, og formodentlig med høy

**Sikkerhetspolitikken
bør ikke tillate del-
takelse i konflikter i
andre staters områder
som kan medføre at
konfliktene bæres til
norske områder.**

ill:agderkultur.no

indre mobiliseringsevne; en evne Russland har vist gjentatte ganger gjennom historien.

Sjøl om vi avviser at Russland i dag utgjør en aktuell *trussel* mot Norges interesser, er det antakelig riktig å si at Russland utgjør en *utfordring*, om ikke annet økonomisk og særlig med hensyn til ressursforvaltning. En slik utfordring representerer objektivt sett også andre stater i Europa, som bestrider hevdelse av norsk jurisdiksjon og ressursforvaltning. Det ville være naivt i dag å legge til grunn at denne utfordringen – uansett hvor den kommer fra, ikke også bør ha sitt militære svar, og sitt svar i sikkerhetspolitiske allianser. Et godt forhold til en stor nabo, skjemmes ikke av militær styrke og gode venner. Men valg av militære kapasiteter og venner bør avpasses slik at det gode forholdet opprettholdes. Det gamle ordtaket: 'Si meg hvem dine venner er, så skal jeg si deg hvem du er!', er vel også her på sin plass.

Hva bør en sikkerhetspolitisk motstrategi bygge på?

Norges sikkerhetspolitikk bør baseres på vilje til fred, et uttrykt ønske om å søke løsninger på enhver tvist med fredelige midler og avspenning i nærområdene. De militære midler bør begrenses til å ha sekundær betydning, men kraftfulle nok til å ha avskrekkende virkning på stater som utfordrer militært. Sikkerhetspolitikken bør ikke tillate deltakelse i konflikter i andre staters områder som kan medføre at konfliktene bæres til norske områder. Spørsmål om norsk deltakelse i FNs fredbevarende og humanitære operasjoner er en annen sak, og behandles ikke her. Sikkerhetspolitikken bør heller ikke tillate styrker fra andre stater eller allianser plassert i Norge i fredstid.

Norges sikkerhetspolitikk bør ta utgangspunkt i norske økonomiske og folkelige interesser, i det ansvar som påhviler Norge som forvalter av store og for andre stater viktige naturres-

surser, og som er Norges primære produktivkraft og inntektskilder. De militære kapasiteter bør være av en slik kvantitet og kvalitet at de er egnet til å forsvare norsk territorium og de områder og ressurser som faller inn under norsk suverenitet i henhold til norsk lov og Folkeretten.

Norges sikkerhetspolitikk bør i valg av alliansepartnere se hen til hvilke geopolitiske ambisjoner disse statene har. Allianser bør ikke inngås med stater som har imperiale ambisjoner som søkes oppnådd med militære midler. Inngåelse av allianser bør særlig vurderes opp mot hva som best gagnar vern om det ressursgrunnlag som faller inn under norsk suverenitet. I dette strategiske krysningspunkt ligger hensynet til at statene i Vest-Europa er betydelige importører, avtakere og konsumenter av naturressurser utvinnet i og eksportert fra Norge. Videre ligger hensynet til at Russland i likhet med Norge er en betydelig eksportør av samme produkter til samme markeder. Den avhengighet Vest-Europa har av norske leveranser av naturressurser, innebærer samtidig

at disse statene høyst sannsynlig ikke uten videre vil akseptere begrensninger i denne tilgangen dersom begrensningene har sin årsak i politiske beslutninger i Norge. Heri ligger mulige begrensninger i den faktiske utøvelsen av Norges suverenitet. En begrensning i norsk eksport av særlig olje og gass, vil øke Europas avhengighet av Russland som leverandør av

samme produkter. En avhengighet som de mektigste av disse statene av strategiske grunner søker å redusere. Et spørsmål er hvilke tiltak Russland kan finne på å treffe i forhold til norsk eksport til Europa i en skjerpet konflikt. Det kan antas at Vest-Europas stater ikke vil akseptere russiske tiltak som begrenser norsk produksjon og eksport. For øvrig må

det antas at Norge og Russland har felles interesser i å bygge ut produksjon og infrastruktur for eksport av olje og gass til Europa; og en felles interesse i å forsvare disse mot annektering av og obstruksjon fra andre stater.

Norges sikkerhetspolitikk bør tilpasses slik at den norske stat kan utøve sin sjøkraderett, herunder slå inn på en mer progressiv veg,

Norges sikkerhetspolitikk bør baseres på vilje til fred, et uttrykt ønske om å søke løsninger på enhver tvist med fredelige midler og avspenning i nærområdene.

nasjonalt som internasjonalt. Sikkerhetspolitikken bør være tilstrekkelig robust til å stå i mot andre staters forsøk på å hindre de tiltak og handlinger som et slikt vegvalg kan føre med seg. Slike vegvalg kan omfatte tiltakende demokratisering, nasjonalisering og sosialisering av produksjon og omsetning; og politisk og økonomisk støtte til andre progressive stater. En sikkerhetspolitikk må ta utgangspunkt i hvilke staters interesser som kan komme i konflikt med den norske statens tiltak for å øke produktivkraften, tilpasse den bærekraftig forvaltning, sikre naturressursene og ta miljøhensyn.

Norges sikkerhetspolitikk bør ta høyde for at andre stater og allianser kan endre karakter til mer militaristisk imperialistisk atferd. I den sammenheng bør ambisjonene til dagens alliansepartnere i NATO, herunder særlig USA analyseres. Mulige endringer i Russlands ambisjoner knyttet til det press staten utsettes for av nasjonalistiske strømninger og sammenvevningen mellom stat, oligarkkapital og det militærindustrielle kompleks, bør også analyseres. Videre bør utviklingen i EU analyseres, herunder mulige konsekvenser av at Tyskland seiler opp som førende makt i unionen; samt den omstendighet at generasjonene som opplevde siste verdenskrig og som derfor etter krigen valgte krigsavergende tiltak, er i ferd med å dø ut. En statsmakts økonomiske imperiale ambisjoner kan isolert sett søkes løst med diplomatiske midler, med vekt på å søke avvikling av handels- og investeringsrestriksjoner i markeder som staten ønsker tilgang til. Dersom slike ambisjoner søkes løst med militaristiske midler og de økonomiske, politiske og militære ambisjoner løper sammen i en felles strategi, skjer det et kvalitativt sprang i statens imperialisme, i dens form og innhold, i midler og målsetting. Som en mindre stat bør Norge tilpasse sin sikkerhetspolitiske strategi, slik at utbygging av militære kapasiteter i størst mulig grad løsrives fra militante imperialistiske makters kapasiteter. Den nasjonale suverenitet bør tilstrebes opprettholdt også for det militære området. Hensynet til å opprettholde nasjonal uavhengighet og suverenitet bør være bestemmende for valg av alliansepartnere, og for valg av oppbygging og kjøp av militære kapasiteter.

Mulige strategiske spor

De militære midler bør være kraftfulle nok til å ha avskrek-kende virkning på stater som utfordrer militært.

Med dette som bakgrunn, la oss se på mulige spor med hensyn til allianser:

Det første sporet er FN-spolet. I begynnelsen av den rødgrønne regjeringens tid, så det ut til at dette var hovedsporet. Det endret seg. Særlig klart kom bruddet til uttrykk med Libya-felttoget. Fra å ha legitimitet i et FN-mandat, gled operasjonen over til å bli en NATO-operasjon som gikk utover FN-mandatet. Den rødgrønne regjeringen valgte ikke å distansere seg ved å avgrense seg til FN-mandatet, men fulgte aktivt med i NATO-operasjonen. At det nettopp var denne regjeringen som utførte denne overgangen operativt, har antakelig satt norsk venstreside og fredsbevegelse kraftig tilbake. Sjølv diltet servilt med, og reddet dermed antakelig sine statsrådstaburetter, men mistet naturlig nok sin folkelige forankring.

Det andre sporet er det som den norske regjering og Storting i dag har valgt, nemlig USA-spolet.

Det tredje sporet som regjering og Storting i tillegg har valgt er NATO-spolet; som følgelig samtidig inneholder en bilateral allianse med USA.

Det fjerde sporet som ikke er valgt, er en sjølstendig linje i NATO-spolet. En uttalt linje som demper USAs dominans og NATOs aggresjonslinje; en linje som setter Norges egne interesser i forgrunnen. Og i disse interesser må et godt og tillitsfullt forhold til Russland veie tungt.

Det femte sporet er EU-spolet. Et sjølstendig EU-spor synes ikke realistisk i dag. Til det er antakelig de indre spenningene i EU for sterke, og USAs dominans for stor. Imidlertid er disse spenningene i seg sjøl av stor interesse fordi de kan gi indikasjoner på mulige alliansepartnere innenfor EU. Det store skillet synes å gå mellom de kontinentale stormaktene Tyskland og Frankrike på den ene

sida og UK, Polen og de baltiske stater på den annen side. De førstnevnte synes å utvise en mer sjølstendig linje i internasjonale konflikter, mens de sistnevnte synes å være ikke bare servile i forhold til USA, men i særdeleshet hva angår flere av statene i Øst-Europa, å spille en svært pågående og aggressiv linje. Denne tvedelingen gir muligheter som vi skal

komme tilbake til under neste punkt om det bilaterale sporet.

Det sjette sporet er det bilaterale sporet. Utfordringen er å finne statsmakter som tangerer de norske interessene, og dermed kan ha sjølstendig interesse i å stille opp for å forsvare disse. Spaltningen internt i EU, tyder på at hvert fall Tyskland og antakelig Frankrike har interesse i å opprettholde gode relasjoner til Russland. De samme stater er store mottakere av olje og gass fra Norge. Historisk har Frankrike tidligere spilt en viktig strategisk rolle for Norge, ut fra en interesse i kontroll med malmeksporten fra Narvik. I dag er den antakelig vel så knyttet til Norge som energiproducent og leverandør. Jeg vil anta at også UK på bilateral basis er en viktig alliansepartner for Norge. Også de øvrige nordiske land faller naturlig inn i dette bilaterale sporet; men utgjør også et eget spor som vi nå skal bevege oss over til.

Det sjuende sporet er det nordiske sporet. Et

Norsk stridsvogn deltar i NATOøvelse november 2005.
Foto :Wikipedia

spor som ble lansert etter Den annen verdenskrig og som antakelig hadde betydelig oppslutning. Det falt fordi det kom i motsetning til NATO- og USA-sporet. Finland hadde dessuten den gang antakelig ingen mulighet for å gå inn i NATO eller en nordisk allianse, og Sverige fastholdt sin formelle nøytralitet. Danmark valgte som Norge, og framstår vel i dag som mer 'katolsk enn paven'. Imidlertid er det mulig at det nordiske sporet igjen er relevant, som erstatning for NATO-sporet eller som parallell og motvekt innenfor NATO.

Det sjette og sjuende sporet reiser spørsmål om en kombinasjon av de to sporene i et åttende spor. I denne sammenheng er den såkalte 'Nordsjøstrategien' interessant. Den er i dag en del av Norges NATO-strategi. I tillegg til de nordiske land, inkluderer denne strategien blant annet Tyskland og Nederland. Spørsmålet er om det er krefter og spenninger mellom noen av disse statene og det øvrige NATO som gjør det mulig å sjølstendiggjøre en slik allianse som en samtidig avspennende

og avskrekkende kraft som virker innenfor NATO; eller på sikt å løsrive en slik allianse fra NATO.

Det niende sporet – det alliansefrie-sporet –, hvertfall forstått som fravær av enhver bilateral sikkerhetspolitisk avtale utover hva som følger av FN, antar jeg at det er vanskelig å få oppslutning om i Norge. Som nevnt, tilsier Norges geostrategiske beliggenhet, globale ressursmessige betydning kombinert med tynt befolket landområde, at det må ha tilgang til hensiktsmessige militære kapasiteter. Kapasiteter tilstrekkelige til å forsvare rettmessige krav. Det er et spørsmål om Norge aleine kan inneha slike kapasiteter. Det kan være formålstjenlig å fordele belastningen med andre stater. Når det gjelder forsvarsutgifter, er antakelig dette det desidert mest kostbare sporet. I den sammenheng viser jeg til notat fra tidligere forsvarssjef Diesen og tidligere adm. dir. i FFI Narum².

I tillegg kommer spørsmålene om Norge bør satse på å utvikle 'nektelsesstrategier' som de-

fensive og tillitskapende tiltak, og i hvilken grad slike strategier allerede ligger i den norske sikkerhetspolitikken. Samt om Norge, sett hen til den omstendighet at det tross lavt innbyggertall, forvalter enorme ressursmengder, likevel bør ta seg råd til å opprettholde nødvendige militære kapasiteter til å ha et moderne invasjonforsvar og forsvar mot krenkelser av suverenitet over ressurser i havområdene; men militære kapasiteter som er bundet til norske områder og således avstå fra deltakelse i andre staters imperialistiske aksjoner i andre områder. Budsjettmessig kan utgifter til slike militære kapasiteter ses opp mot inntektene Norge mottar i salg av naturressurser; ja nærmest som utgifter til inntekts-erhvervelse.

August 2015

Sluttnoter:

- 1) Gunnar Garbo, Ivar Johansens blogg, 13 10 2014,
- 2) Norsk forsvarsevne: En varslet avvikling (Civita-notat)

Oppmoding om hjelp til kampen mot fascismen

Av EUGENE TSARKOV,
SENTRALKOMITÉMEDLEM I UKRAINAS KOMMUNISTISKE PARTI

I meir enn eitt år har Ukraina vore staden for ei tragisk utvikling. Landet har utvikla seg til å vere ein åstad for blodig sivil konflikt, som har ført til at mange har mista trua på menneskeverdet. Fleirtals tusen kvinner og barn er no enkjer og foreldrelause. Meir enn ein million har blitt tvungne til å flykte frå heimane sine. Mobiliseringa og internasjonaliseringa av konflikten, som tek sikte på å involvere europeiske land og militære alliansar, aukar faren for ein storkrig som kan ta livet av kvar eineaste ukrainar.

Resultata frå Euromaidan

Donbass, hjartet av det industrielle Ukraina, er no i krise. Utkommet frå industrien har allereie minka med 20% og held fram med å minke. «Europas kornkammer» er i ferd med å verte øydelagt fullstendig av ekstremt høge prisar på lån og energi.

På det sosiale området ser me no ei katastrofe. Den nasjonale valutaen har tapt 300 % av verdien og prisane for ulike produkt har auka mange gonger. Ukraina er no det landet i verda med nest høgast daudsrate, og eitt av landa med lågast levestandard.

Regjeringa har ikkje berre ført landet på grensa til konkurs det dryge året dei har hatt makta, men og teke opp gigantiske lån frå vestlege strukturar som må betalast attende av våre born og barneborn. Den servile implementeringa av alle krav frå IMF og vestlege statar har ført til at Ukraina ikkje lenger er ein uavhengig

og suveren stat, men ein rein marionettstat.

Tilhøva på det humanitære og lovmessige området er ikkje mindre tragisk. Demokratiet står på spel. Ein opplever total krigspropaganda, ei militarisering av det sosiale medvitte, jakt på politiske motstandarar og ein krevjande situasjon for opposisjonelle media. Restane av menneskerettar vert knust under ein retorikk om «aggresjon, terrorisme og okkupasjon». Nasjonalskattane vert rana. Massearbeidsløyse, lite pengar, eit land som flyt over av våpen, skaper grunnlag for vald og anna kriminalitet. Det er utruleg vanskeleg for ein vanleg borgar, arbeidar, student eller pensjonist, å overleve i Ukraina i dag. Dei som kan forlate landet, gjer det.

Skulda for tragediane i dag har dei som kapra makta i statskuppet i februar 2014. Det er dei som er ansvarlege for krigen i Donbass.

Forfølging av kommunistane

Ukrainas Kommunistiske Parti (UKP) er mål for ekstrem terror, hundsing og ulovleg forfølging. Partiet vert urettmessig skulda for å

bryte grunnlova, hindre statleg eining og stå bak separatisme og terrorisme. Medlemer i UKP vert fengsla og torturert, og slektningar av desse forfølgt. Målet til regimet er å kappe hovudet av venstrerørsla i Ukraina og bryte ned all reell opposisjon. 1.april 2015 opna dei hemmelege tenestene i Ukraina sak mot UKP-leiar Petro Symonenko basert på falske og usanne skuldningar. Avhøyet av han varte kontinuerleg i 11 timar.

UKP sin fraksjon i nasjonalforsamlinga vart oppløyst, i strid med grunnlova. Ulike hindringar vart skapt for å nekte kommunistane å vinne seter i den nyvalde nasjonalforsamlinga. Den tidlegare parlamentpresidenten kravde offentleg at Justisdepartementet omgåande skulle forby aktiviteten til UKP. Men sjølv om dei arbeidde med saka i mange månader, vann dei ikkje fram i retten. Dette hindrar derimot ikkje embetsmenn og politikarar å gjere alt for å forby kommunistpartiet.

9. april 2015 gjorde nasjonalforsamlinga i Ukraina eit vedtak om å forby bruken av kommunistiske symbol, for å skipe ein basis for å kunne forby UKP. Dette er eit grovt brottsverk mot fleire artikkelar i den ukrainske grunnlova, som til dømes fyrste paragrafen: Ukraina er demokratisk stat (§ 1); Ukraina er basert på prinsippet om politisk, økonomisk og ideologisk pluralisme og staten skal garantere fridom til å drive politisk verksemd (§ 15). Grunnlovsvrettane er garanterte og kan ikkje viskast ut (§ 22), ein skal kunne meine kva ein vil (§ 35), og alle ukrainske borgarar har rett til å skipe politiske parti og andre organisasjonar (§ 36).

På denne måten skaper regimet nye måtar å halde kommunistar og andre opposisjonelle krefter nede på. Samstundes må ein hugse at UKP har vore forbode ein gong tidlegare, etter det antisosialistiske kuppet i august 1991. Etter 10 års kamp klarte me å prove at skuldningane mot UKP var heilt grunnlause. Ukrainisk høgsterett meinte forbodet var klart imot lova, og reinvaska UKP.

Fascistane verdsette som nasjonale heltar

9. april verdsette det ukrainske parlamentet

Me vender oss til venstrerørsla, arbeidar- og kommunistparti, medlemer av europa-parlamentet for hjelp i kampen mot eit vilkårleg fascistdiktatur.

Ukrainske fascistar held vakt på Maidanorget i Kiev april 2014

aktivitetane til dei nasjonalistiske organisasjonane inkludert OUN-UPA, venene til Hitler, for å ha kjempa for ukrainsk sjølvstende. Samstundes som desse vart hylla som heltar, vart kampen til det sovjetiske folk under andre verdskrigen underkjent.

Særskilt kynisk er faktumet at kommunismen og nazismen vert sidestilt av det ukrainske parlamentet. Kommunismen som er ideologien bak sosial rettferd og full folkemakt, og nazismen som er fundert på rasehat og terror.

Kommunistsymbola som er forbode er fyrst og fremst det raude flagget, det flagget som bygde opp Ukraina til eit av dei 10 største landa i Europa. Under dette flagget jaga folket, i fyrste rad kommunistane, nazimonsteret på dør og redda Europas folk frå nazistane sin terror.

Det er hamaren og sigden som illustrerer innhaldet i sosialistsamfunnet der makta ligg hjå folket. Dette er monument som heidrar vinnarane av andre verdskrigen, det stolte sovjetiske folk, og som no vert øydelagt av barbarar med nazisymbol. Samstundes er fascist-svasticaen vanleg å sjå fritt på ymse demonstrasjonar.

Det er verdt å merke seg at nasjonalforsamlinga ikkje berre forbod kommunist- og sovjetsymbol, men au definerte heile perioden 1917-1991 som kriminell, ei avgjerd som får konsekvensar både for Ukraina og Europa. Sidan 9.april har Ukrainas parlament sett på gjenforeininga av landet 1939-45 som kriminell. No er det rekna som kriminelt at Ukraina var med å skipe SN. No er det rekna som kriminelt at Krim gjekk inn i Ukraina i 54. Ved sida av dette er avtalane som førte til sjølvstendet i 1990 og -91 no rekna som kriminelle, då kommunistane framleis hadde fleirtal i nasjonalforsamlinga.

Internasjonal solidaritet mot fascisme og krig

Det er heilt tydeleg at den antikommunistiske psykosens botnar i ulike årsaker. For det fyrste er det for å avleie folk frå den katastrofale politikken regjeringa fører, som gjer at det for den store majoriteten er nærast ulevelig. Krigen i

Aust-Ukraina splittar opp vårt folk. For det andre er det for å skremme folk, slik at dei ikkje skal ty til opprør. Vidare er antikommunismen limet som held regjeringskoalisjonen saman.

Skulda for tragediane i dag har dei som kapra makta i statskuppet i februar 2014. Det er dei som er ansvarlege for krigen i Donbass.

UKP vil gjere alt me kan for å få omgjort dei grunnlovsstridige lovene. På same tid vender me oss til venstrerørsla, arbeidar- og kommunistparti, medlemmer av europaparlamentet for hjelp i kampen mot eit vilkårleg fascistdiktatur.

Me må minne om at den brune pesten fascismen starta andre verdskrigen etter å ha forbode kommunistane. Stoggar me ikkje fascismen i Ukraina i dag, kan me ha ein krig i Europa i morgon!

Omsett av Johan Jensen.

Sluttnoter:

1) Lova er brukt av justisdepartementet for å forby kommunistane å stille egne lister i lokalvalet til hausten. Kommunistane freistar i staden å gå til val saman med andre venstrekrefter under namnet «Venstreopposisjonen». Red. mrk.

Solidaritet med Ukrainas Kommunistparti og ungkommunistane i Ukraina.

ERKLÆRING FRÅ

VERDSFØDERASJONEN AV DEMOKRATISK UNGDOM (VDU)

Som eit resultat av statskuppet i Kiev i Februar 2014 vart eit fascistisk, kriminelt og oligarkisk regime etablert i Ukraina. Borgarkrig i landet er ikkje nok for dette regimet – det har ope erklært krig mot arbeidarklassen, mot Ukrainas Kommunistparti og mot den Leninistiske Ungkommunist-unionen i Ukraina (LUU).

Etter forsøk på forbod mot aktivitetane til kommunistpartiet og å presse kommunistar og LUU ut av Ukrainas politiske liv, så har regimet ope gått inn for fysisk eliminasjon av kommunistar og medlemmer av LUU. Vi gir her nokre få døme på forfølging av medlemmer av LUU:

- I desember 2014 vart førstesekretæren for LUU i byen Kyiv, Igor Plitsyn, brutalt banka opp av tjue maskerte bøller, politivogner braut seg inn i området til ein av distriktskomiteane til kommunistpartiet, gjekk til åtak på kamerat Plitsyn og øydela eigedom og utstyr til kommunistpartiet.

- I byen Lutsk vart førstesekretæren i sentralkomiteen til LUU, Mikhail Kononovitsj, og bror hans, førstesekretæren i Volyn regionalkomiteen til LUU, to gonger bortført av fascistgjengar.

- Alexander Nekrot, medlem av LUU og sjef-sredaktør av websida "Raude Volyn", vart tvungen til å flytte til Russland saman med kona si, sidan nazistane brende ned huset hans.

- 17-år gamle Olga Smirnova, medlem av LUU, vart alvorleg banka opp og tvungen til å forlata huset sitt saman med mora, og dei måtte flytte til Kvite-Russland.

- Sentralkomité-medlemmen Denis Tsjubakha blei kidnappa i den delen av Donetsk-regionen som var kontrollert av ukrainske militære for å

ha organisert protestar av innbyggjarar mot utskelingar av straffeeiningar og av den ukrainske hæren.

- Førstesekretæren i regionalkomiteen i LUU i Lugansk, Alexander Jefimov, blei banka opp for deltaking i demonstrasjonane i mars 2014 medan området var kontrollert av Kiev.

- Førstesekretæren i Kharkivs regionalkomité i LUU, Vitalij Sjelehov, er no under etterforsking for å ha organisert antikrigssamlingar.

- Alexander Alexandrovskij, medlem av LUU, klarte så vidt å forlata Ukraina til granneregionen i Russland, før væpna nazistar kom til heimen hans for å eliminere han fysisk.

- Vitalij Mazur, medlem av sentralkomiteen i LUU frå Tsjernivtsi regionen, blei også banka opp for deltaking i antikrigssamlingar og tvungen til å reise utanlands.

- På ryggen til Oleg Sjtsjerbak, medlem av LUU i Slavjansk i Donetsk-regionen (no kontrollert av dei ukrainske væpna styrkane), brente nazistar inn det ukrainske militærflagget - han vart tvungen til å flytte til Kiev.

- Formannen i sentralkomiteen til LUU, Andrej Pokaznoj, i Ivano-Frankivsk, vart utvist frå universitetet for å ha organisert kampanjen «Unge kommunistar for fred».

- LUU-medlemmen Dmitrij Vlasjuk blei brutalt banka opp (han fekk to fortenner slått ut og fekk ei rekkje knivstikk) fordi han organiserte ei innsamling til sivilfolket som leid under konflikten i Søraust-Ukraina.

- Sergej Kutsjer, medlem av sentralkomiteen i LUU i Zjytomyr-regionen, blei brutalt banka opp rett ved demonstrasjonen mot avskaffinga

av sosiale stønadsprogram frå Kiev-regjeringa.

I Ukraina allment har om lag 1500 kommunistar og medlemmer av LUU forlate landet for å unngå represalier. Det siste året har 48 kommunistar vorte drepne i Ukraina, 152 kommunistar og medlemmer av LUU er sakna, om lag 300 sit arresterte, om lag eitt tusen kommunistar og medlemmer av LUU er under etterforsking for kriminelle brot.

Politiet nektar å etterforske bortføringar og åtak på kontora til KPU og LUU. Kommunistpartiet og LUU har tapt millionar av dollar frå brend og stolen eigedom. Meir enn fire dusin partikjørety vart stolne – ikkje ei einaste kriminalsak har blitt reist mot nazistane og bandittane. Etter å ha mottatt all denne informasjonen under Generalforsamlinga til VDU in Libanon i April 2015, så blei Hovudkvarteret til VDU gitt det rådet av Generalforsamlinga å gi ei stadfesting der dei igjen fordømmer dei nylege hendingane i Ukraina som også er forbundne til valden utøvd av nazistar og fascistar i Ukraina med stønad frå USA og mektige sentra i EU. VDU fordømmer Kiev-regimet på det sterkaste, som sleppte laus bølga av undertrykking og fysisk vald mot aktivistar frå LUU. Vi oppmodar alle progressive samfunn i verda, så vel som leiarar i EU-land som har påverknad på det offisielle Kiev, til å gjera alt dei kan for å opprette sant demokrati i Ukraina og stogge trakasseringa av den Leninistiske Ungkommunistunionen i Ukraina, I staden for å gje tomme fraser om å støtte «det unge ukrainske demokratiet».

Budapest 21/04/2015 – Hovudkvarteret til VDU

Omsett av Edvard Mogstad

Hva handler krigen i Jemen om?

AV TORGEIR SALIH HOLGERSEN

Bombinga av Jemen har til nå hatt liten militær effekt. Derfor spiller Saudi-Arabia nå for alvor ut det sekteriske kortet. Med IS-lignende retorikk omtales sjiamuslimer som "konspiratører mot islam" i et av kongefamiliens medier. Siden dette handler om Iran, svarer Vesten med å øke våpenleveransene.

Siden 25. mars har en koalisjon av eneveldige monarkier i den arabiske verden sluppet bomber over nabolandet Jemen. Det offisielt erklærte målet er å gjeninnsette Abd Rabu Mansour Hadi som president, og avvæpne gruppa Ansar Allah, oftest omtalt som houthiene, som i dag kontrollerer hovedstaden Sanaa og større deler av landet.

Hvem er Abd Rabuh Mansur Hadi?

Abd Rabuh Mansur Hadi var visepresident under den tidligere presidenten Ali Abdullah Saleh. I motsetning til Saleh, som er zaidi-sjiamuslim fra Nord-Jemen, er Hadi sunnimuslim fra Aden, hovedstaden i Sør-Jemen før de to Jemen-statene ble forent i 1990. Med sterk saudiarabisk medvirkning tok han over som president i etterkant av den arabiske våren og den jemenittiske revolusjonen i 2011.

Saudi-Arabia var direkte fiendtlig innstilt til revolusjonene som felte diktaturet til Zine bin Ali i Tunisia og Hosni Mubarak i Egypt, og sendte tropper inn i nabolandet Bahrain for å slå ned revolusjonen der. Motsatt var og er Saudi-Arabia en aktiv pådriver for militær støtte til opprørene mot diktaturene til Gadhafi i Libya og Assad i Syria. Under revolusjonen i Jemen spilte det saudidominerte Gulfrådet en tredje posisjon, som tilsynelatende nøytral mekler.

Innledningsvis så ut til at Jemen kunne havne i borgerkrig mellom soldater som var lojale mot presidenten og soldater som støttet opposisjonen, men prosessen endte med at president Saleh aksepterte en saudisk fredsplan som innebar at han måtte akseptere at han var avsatt. Hans visepresident Abd Rabuh Mansur Hadi

ble innsatt som midlertidig president i bytte mot immunitet mot straffeforfølgelse for Saleh og hans familie. Hadi ble så offisielt valgt i et presidentvalg hvor han var eneste kandidat i mars 2012.

Hvem er houthiene?

Den jemenittiske revolusjonen var støttet av flere svært ulike politiske krefter. Blant disse var Ansar Allah, oftest omtalt som houthiene. Dette er en religiøs og politisk reformbevegelse blant zaidi-sjiamuslimene som oppsto i 1992. Zaidiene utgjør et klart flertall av sjiamuslimene i Jemen, som til sammen utgjør rundt 40 prosent av Jemens befolkning. Flertallet i Jemen er sunnimuslimer, men zaidiene dominerer i de nordligste og mest tilbakeiggende og fattige delene av landet. Selv om zaidiene tilhører en annen tradisjon (kalt "femmere") enn den retninga innen sjiaislam som dominerer blant sjiamuslimene i Iran, Irak og Libanon (kalt "tolvere"), har houthibevegelsen fra begynnelsen vært inspirert av Iran og særlig Hizbollah i Libanon.

Houthibevegelsen var til å begynne med en ikke-voldelig bevegelse, men etter USAs invasjon av Irak i 2003 begynte houthiungdom å organisere protester mot USA og Israel. Dette skapte bekymring i den USA-allierte regjeringa til president Saleh. 18. juni 2004 ble det derfor utstedt arrestordre på lederen for Ansar Allah, Hussein Badr Al-Din al-Houthi. Al-Houthi svarte med å erklære væpna oppstand. Denne motstanden vokste etter at han selv ble drept og broren hans, Abdul-Malik al-Houthi, tok over ledelsen. Da det ble inngått en våpenhvile i 2010, hadde houthiene kontroll over store deler av det nordligste Jemen.

Houthienes vei til makta

Under stridighetene som pågikk under den jemenittiske revolusjonen i 2011, sørget houthiene for å utvide det området i Nord-Jemen som var under deres direkte kontroll ytterligere. Etter at Saleh gikk av, har houthiene deltatt sammen med andre politiske grupper i forhandlinger om ny grunnlov i Den nasjonale Dialogkonferansen. Motsetningene mellom partiene kom imidlertid til syne allerede i 2013, da det brøyt ut regelrette kamper mellom houthitilhengere og stammer alliert med sunniislamistiske krefter i den lille byen Dammaj i det nordlige Jemen.

Det endelige utkastet til grunnlov som ble lagt fram i januar 2014, innebar en føderalisering av landet med inndeling i åtte regioner. Houthiene nektet å akseptere strukturen som

de mente var urettferdig fordi forslaget delte landet i ressursrike og fattige regioner. Heller ikke tilhengere av uavhengighet for Sør-Jemen var tilfredse og

USA har svart på Saudi-Arabias angrep på nabolandet med å sette fortgang i våpenleveransene og intensivere det etterretningsmessige samarbeidet med det saudiarabiske regimet.

trakk seg fra de videre samtaler. Fra før hadde Al-Qaida på den Arabiske Halvøya startet et opprør med støtte fra noen av stammene i ørkenområdene i Nordøst. Det siste året har Jemen dermed falt mer og mer fra hverandre med en treveiskrig med houthioppførere, al-Qaidaoppførere og den Saudi-støttede regjeringa til Hadi alle i strid med hverandre, i tillegg til at separatistene i Sør også slåss både mot regjeringa og al-Qaida.

I januar 2015 tok striden en ny vending da houthistyrkene inntok hovedstaden Sanaa. Hadi ble presset til å undertegne sin egen avgang, og en ny houthidominert overgangsregjering tok makta. Etter dette flyktet Hadi først til hjembyen Aden. Der erklærte han at avgangen var

Jemenittiske soldater.
Foto: Ibrahem Qasim/Wikimedia Commons

ugyldig og at han fortsatt ser seg selv som landets legitime president. Like før den saudileda koalisjonen startet bombetoktene i slutten av mars, dro Hadi i eksil til nettopp Saudi-Arabia.

Bombestøtte fra Vesten

Det som startet som en politisk maktkamp innad i Jemen har blitt til en geopolitisk kamp mellom Saudi-Arabia med allierte, og Iran. Lite tyder på at direkte iransk støtte har hatt særlig direkte betydning for houthibevegelsens framgang. Derimot er det ingen

tvil om at houthiene er ideologisk inspirert av Irans allierte i den arabiske verden, og at et houthidominert Jemen vil bety økt iransk innflytelse. Selv om Jemen er det ressursfattigste landet på den arabiske halvøya er landet strategisk viktig, med kontroll over innseilinga til Rødehavet og dermed til Suezkanalen, den viktigste transportåren for olje fra Persiagulfen til Europa.

Verken det at Saudi-Arabia er et eneveltig monarki som offentlig pisker, torturerer og dreper opposisjonelle, eller at landet trosser

all folkerett ved å invadere og bombe naboland for å styre landenes politiske utvikling til sin fordel, er til hinder for at Saudi-Arabia forblir Vestens viktigste allierte i den arabiske verden. USA har derfor svart på Saudi-Arabias angrep på nabolandet med å sette forgang i

våpenleveransene og intensivere det etterretningsmessige samarbeidet med det saudiarabiske regimet. Samtidig har Sverige, som det eneste landet i Vesten som åpent hadde fordømt Saudi-Arabias offentlige tortur og systematiske knebling av demokratiske op-

posisjonelle, kommet med en beklagelse til det eneveltige kongedømmet.

I en uttalelse fra 10.4 uttaler utenriksminister Børge Brende at situasjonen i Jemen har blitt en humanitær katastrofe, og oppfordrer "alle parter til å respektere internasjonal rett", men uten å kreve stans i de pågående saudiarabiske bombetoktene. Hjemmesiden til den norske ambassaden i Saudi-Arabia preges av ellers bilder av kronprins Haakon som deltar i begravelsen til kong Abdullah, og som kondolerer til det saudiske folket for tapet av den

brutale tyrannen, og av uttalelser fra november 2014 fra Norges nyutnevnte ambassadør som "uttrykker sin store tilfredshet med den varme velkomsten han hadde mottatt, og at han så fram til å utvide og fordype forbindelsene mellom Norge og Saudi Arabia."

Skuffelse fra Pakistan

Da bombetoktene begynte, ble det annonsert at koalisjonen besto av 10 land, og det mest oppsiktsvekkende var at Pakistan, et ikke-arabisk land, og det eneste på lista som har en form for demokrati, var inkludert. Det viste seg imidlertid at saud-huset i det tilfellet hadde gjort opp regning uten vert.

Motstanden var massiv i den pakistanske befolkninga, og Pakistans nasjonalforsamling vedtok derfor få dager etter at Pakistan vil være nøytral i den pågående krigen. Det eneste saudierne fikk, var en støtteerklæring om at Pakistan vil bidra til å forsvare Saudi-Arabia om Saudi-Arabia selv skulle bli angrepet, noe som er helt utenfor dagsorden i den aktuelle situasjonen.

Dette har skapt raseri i den saudiarabiske koalisjonen, og utenriksministeren i Forente Arabiske Emirater, Anwar Gargash, gikk 10. april hardt ut mot Pakistan og anklaget landet for å velge Iran framfor Gulfstatene på et tidspunkt da statene står overfor en "eksistensiell konfrontasjon, i følge Al Arabiya. Utbruddet ble møtt av en uvanlig skarp reaksjon fra Pakistans

Hus ødelagt av saudiarabiske bomber i Sana'a 12. juni 2015.
Foto Ibrahim Qasim - Wikimedia Commons

innenriksminister Nisar Ali Khan. "Det er ikke bare ironisk men tankevekkende at en minister fra Forente Arabiske Emirater slenger trusler mot Pakistan", uttalte han i følge Arabian Business.

Bombene forener jemenittene

Til nå har bombinga på ingen måte bidratt til at Saudi-Arabia har kommet nærmere målet om at Hadi gjeninnsettes som president. Tvert imot har bombinga bidratt til at de delene av regjeringshæren som var lojale mot president Saleh under revolusjonen i 2011 nå samarbeider direkte med sin tidligere fiende houthiene. Dette gjorde det mulig for houthiene å rykke fram til områder de ellers vanskelig ville kunne inntatt, som Aden og andre områder i Sør.

At Saudi-koalisjonen gjerne ville ha med Pakistan var trolig både fordi det ville ha sendt et kraftfullt og truende signal til Pakistans naboland Iran, men også fordi pakistanske soldater er kamptrente og i stand til å slå ned et opprør fra geriljasoldater i fjellområder. Når Gulfrådsstatene har begynt å sende inn sine egne soldater som bakkestyrker vil tapene trolig bli langt større, og det er ikke gitt at de eneveldige kongedømmene ville tålt den politiske belastninga ved en slik krig. 4. september mistet 45 soldater fra Forente Arabiske Emirater livet da houthiene avfyrte en Tochkamissil mot en okkupert militærbase i Midt-Jemen. Også Qatar har innrømmet å ha sendt 1000 soldater, 200 stridsvogner og 30 apachehelikoptre inn i Je-

men.

Det sekteriske kortet

Så lenge Vesten fortsetter å levere bomber til det saudiske luftforsvaret, kan krigen vedvare, men uten effektive bakkestyrker som kan settes inn, er saudikoalisjonen helt avhengig av å bryte opp inntrykket av at krigen står mellom Saudi-koalisjonen og deres marionetter, og nasjonale krefter i Jemen. For å skaffe seg økt støtte internt i Jemen er saudikoalisjonen avhengig av at det i stedet etableres et inntrykk av at dette er en krig mellom sjiamuslimer støttet av Iran, og sunnimuslimene og deres forsvarer i Saudi-Arabia.

"Imamen la til at historien har vist at besluttsomhet er kjennetegnet på enestående ledere, spesielt mot sveikefulle mennesker. Han påpekte at de arabiske ledernes beslutning om å

igangsette "Operasjon Besluttosom Storm" følger eksemplet til den siste profeten (fred være med ham), som ødela Opprørsmoskeen, som tjente som et hi for de som konspirerte mot islam".

For å skaffe seg økt støtte internt i Jemen er saudikoalisjonen avhengig av at det i stedet etableres et inntrykk av at dette er en krig mellom sjiamuslimer støttet av Iran, og sunnimuslimene og deres forsvarer i Saudi-Arabia

Ved å sammenligne de saudiarabiske bombetoktene med profeten Mohammads kamp mot den såkalte Opprørsmoskeen, som var frafalne som hadde alliert seg med muslimenes fiender i Mekka, impliserer han at de sjiamuslimske houthiene også er frafalne, en retorikk som spiller

synet på sjiamuslimer i IS.

Rundt 4500 mennesker har blitt drept i Jemen siden bombinga startet. Transformerer krigen til en sekterisk borgerkrig, slik Saudi-Arabia nå åpenlyst søker å få til, viser erfaringa fra Syria at minst to nuller må settes etter det tallet i månedene og årene framover.

En tidligere versjon av artikkelen er tidligere publisert på Radikal Portal.

Fem muslimske nasjonar der homofili er lovleg

Av AFDHERE JAMA 12.MAI 2014

Dette er fem land der det ikkje er eit brotsverk å vere homofil. Kva har dei til felles? Ingen av dei blei kolonisert av det britiske imperiet. Mange land i det globale sør, enten dei er muslimske eller ikkje, brukar generelt lovverk frå kolonitida, eldre enn deira lokale straffelover, til å kriminalisere romantisk kjærleik mellom samtykkande par av same kjønn. Enten det er i Vest-Afrika, Sørøst-Asia, i hjertet av Europa eller Midtausten, minner desse landa oss på at samtalen om rettane til homofile ikkje er så reinskoren som nokre kan ha innbilt seg.

1. MALI

Homofile i denne afrikanske nasjonen kan møte lokal homofobi, men lova er på deira side. I 2010 slo ein malisk frivillig i fredskorpset opp i lovene om seksualitet og såg at artikkel 179 i den maliske straffelova ikkje spesifiserte heteroseksuelle eller homoseksuelle aktivitetar, men i staden forbyr offentleg usømd. Ho sa at ho var letta fordi dei fleste «landa i Afrika, 38 for å vere eksakt, har lover mot homoseksualitet og nokre med dødsstraff.»

2. JORDAN

Jordan var under det osmanske imperiet, der homoseksualitet vart avkriminalisert 75 år tidlegare, men mellom 1922 og 1945 var landet styrt av Storbritannia etter mandat frå Folkeforbundet. Uansett gjorde den nye nasjonen homoseksualitet lovleg i 1951. «Jordan er rekna for å vere eit frisinna land, og i storbyane er toleransen endå større,» sa redaktøren for MY.Kali, eit homofilt blad basert i hovudstaden, til det Italia-baserte e-magasinet Il Grande Colibri. «Og tatt i betraktning det faktum at det er eit islamsk land kunne den moralske kulturen vere eit sterkt press på mange til å vere diskre, men det hindra aldri mange av mine venner og andre LGBTQ-folk frå å kome ut og vise kven dei er», la han til.

3. INDONESIA

I Indonesia har det vore lovleg å vere homofil sidan, vel, alltid. Nei dette landet har aldri hatt nokon juridiske forbod mot homoseksualitet, i det minste sidan landet blei grunnlagt. Vidare har landet dei LGBT-organisasjonane i Asia som har vore aktive lengst. Trass i at dei har

den største muslimske befolkninga, har Indonesia vore eit godt eksempel på kor viktig skillet mellom religion og stat er. På den andre sida har nabolanda Singapore (ikkje-muslimsk) og Malaysia (muslimsk) lover som forbyr homoseksualitet. Begge dei to sistnemnde har vore kolonisert av det britiske imperiet.

4. TYRKIA

I 1858 avkriminaliserte den osmanske kalifen homoseksualitet. Dette påverka mange land på tre kontinent. Då Tyrkia blei ein eigen nasjon i 1920 såg landet ingen grunn til å endre denne lova. Omer Akpinar, som er med i ein av dei største LGBT-organisasjonane i Tyrkia, KAOS LG, sa til Mashable at deira organisasjon aldri har blitt sensurert. Jack Scott, ein britisk forfattar som flytta til Tyrkia med sin partner og som skreiv boka «Perking the Pansies: Jack and Liam Move to Turkey» sa til eigedomsselskapet Quest Turkey at hans «openberre union med Liam har aldri tiltrekt dårleg publisitet frå nokon tyrkar».

5. ALBANIA

Å vere homofil har vore lovleg i Albania sidan 1995. Denne hovudsakleg muslimske nasjonen har vore i framkant for homo-rettar på Balkan. I 2013 sa ILGA Europa at landet var den vennligaste nasjonen for homofile i regionen, på grunn av ei velkomande regjering og ei anti-

diskrimineringslov. Kristi Pinderi, som er med i LGBT-organisasjonen Rosa Ambassade, seier at anti-diskrimineringslova er «viktig fordi i teorien, for eksempel ein lærar som er transkjønna og bestemmer seg for å gå og undervise kledd i kjole, eg anar ikkje kva reaksjonen ville bli, men lova vernar det behovet, viss der er eit slikt behov», til organisasjonen International Day Against Homophobia.

Andre land med ein stor muslimsk folkesetnad, og der homoseksualitet er lovleg inkluderer Abkhazia, Aserbajdsjan, Bahrain, Bosnia Herzegovina, Burkina Faso, Tsjad, Djibouti, Guinea-Bissau, Irak. Elfenbeinskysten, Kasakhstan, Kosovo, Kirgisistan, Niger, Nord-Kypros, Palestina og Tadsjikistan.

Alle landa nemnde ovanfor har, som resten av verda, diverse utfordringar for LGBT-folk. Men fordi lova er på deira side får livet i desse landa ei atmosfære der ein kan tenke seg ein kamp, moglegheit for fridom og draumen om at det ein dag ikkje er noko annleis å vere homofil enn å vere heteroseksuell.

Afdhere Jama er forfattar av Queer Jihad: LGBT Muslims on Coming Out, Activism, and the Faith. Han bur i USA. Omsatt frå nettstaden islamandhomosexuality.com.

Kapitalismen og det verdiløse mennesket

«Men dette er en sang for alle oss
verdiløse menn
en sang for de som alltid blir dumpa
og sitter ribba igjen»
- Jokke og valentinerne

«Menneskets verdi er, som med alle
andre ting, hans pris: det vil si så mye
som ville blitt gitt for bruken av hans kraft,
og er derfor ikke absolutt, men en ting
avhengig av behovet og vurderingen til
en annen.»¹
- Thomas Hobbes

AV OSCAR DYBEDAHL

I Det kommunistiske manifest har Marx og Engels en mye diskutert skisse over hvordan borgerskapet har «skapt mer omfattende og kolossale produksjonskrefter enn alle foregående generasjoner til sammen», om hvilke «produksjonskrefter [som] lå slumrende i det samfunnsmessige arbeids skjød.» Ofte ignorert er derimot etterfølgende setning, som sier at det samtidig «har oppløst den personlige verdighet i bytteverdi, og i stedet for de utallige hjemlede og hevdvunne friheter har satt den ene samvittighetsløse frihet – frihandel.»²

Oppløsningen av personlig verdighet i bytteverdi ledsager den kapitalistiske produksjonens utvikling like mye som revolusjoneringen av produksjonsbetingelsene – og har ikke mindre betydning. Marx hevder med dette at kapitalismen legemliggjør en dynamikk som gjør menneskeverdet til en kalkulerbar økonomisk størrelse og som skaper hele sfærer av verdiløse mennesker.

I

C.L.R. James og Grace C. Lee skriver i *Facing Reality*:

«Fram til nå har majoriteten av befolkningen blitt beordret til arbeid. For det arbeidende mennesket har arbeid og liv vært en og samme ting. Nå oppdager han at som følge av automatisering har han blitt frarøvet arbeidet, og han føler seg ranet ikke bare fra det som setter han i stand til å leve, men fra selve sin eksistens som menneske. Kapitalismen har tvunget majoriteten av befolkningen inn i en posisjon der de ikke har en annen rolle enn rollen som arbeider. Nå, med automatiseringen, raner kapitalismen majoriteten av befolkningen fra den eneste rollen de er blitt tillatt.»³

Et av de mest velkjente emnene i science fiction film er hvordan utviklingen av en ny maskin eller et nytt dataprogram – Hal, SkyNet, Samantha, etc. – fører til en teknologisk form som ikke er underordnet menneskene, men som handler på sine egne vegne, tar makten og vender seg voldelig mot sine menneskelige skapere. Teknologi og maskineri blir noe fremmed fra sine menneskelige skapere, i stand til å kontrollere, manipulere og drepe dem.

Interessant nok har Marx en kritisk analyse av teknologiens anvendelse i kapitalismen som kanskje kan forklare årsaken til denne teknologifrykten. For Marx er teknologisk utvikling ikke simpelthen en mekanisme for gradvis forbedring av menneskehetens livsvilkår, for intensivering av produksjonshastigheten eller liknende. Ny produksjonsteknologi kan ha denne virkningen, men sannheten er ofte mer kompleks. Teknologisk utvikling finner alltid sted under bestemte betingelser og former, den formes og preges grunnleggende av de drivkrefter som bringer den til livs.

Den primære drivkraften bak teknologisk innovasjon i kapitalismen er som et middel til produksjonen av økt profitt, eller som et middel for økningen av (den relative) merverdien. Nye produkter og produksjonsteknikker ved selskaper i privat konkurranse eller ved offentlig deleide virksomheter som lever etter samme organisasjonsprinsipper, finner sted i markedets kompetitive døds-kamp, der gammel, «stivnet» verdi stadig må reinvesteres og forøkes dersom bedriftens eksistensberetigelse skal vedlikeholdes. Gjennom konkurranse og varebytte hevder profittmaksimering eller verdiforøkning seg som et tvangsmessig mål overfor den enkelte bedrift, eller – mer

generelt – overfor menneskelige produsenter i kapitalismen. Målet om å øke verdien er altså ikke et betydelig mål fordi det velges av menneskene i samfunnet. Tvangen om mer verdi og mer profitt velges strengt tatt ikke, men står innskrevet i betingelsene som ligger som stivnet forut for enhver produksjons- og innovasjonshandling. Verdiforøkning er det kapitalistiske samfunnets paradigmatiske mål, et mål som tvangsmessig hevder seg overfor alle samfunnsaktører.

I denne situasjonen er produksjonen og innovasjonens mål ikke noe som velges, men en tvangsmessig struktur der «fortiden hersker over nåtiden».⁴ Følelsen som figurerer i litteraturen om at teknologi står utenfor rammen av menneskelig kontroll, er ikke en rotløs fantasi, men langt på vei en praktisk sannhet. Det får som følge at nytt maskineri ikke oppleves frigjørende, det er

«automaten sjøl som er selve subjektet, og arbeiderne er som bevisste organer bare et vedheng til automatens bevisstløse organer og sammen med disse underlagt den sentrale bevegelseskrafta».⁵

At virkningene av teknologisk innovasjon står utenfor menneskelig kontroll er som vi har sett ingen irrasjonell frykt, men en praktisk sannhet. Et uttrykk for dette er den tilsynelatende absurde situasjonen der arbeidsbesparende teknologi kan finne sted uten en tilsvarende reduksjon av arbeidsdagen – på måter som ikke fører til allmenn utvikling, men til økt arbeidsledighet. Slik vi ser i det i dagens Sør-Europa: På den ene siden en ungdomsledighet på 30-60 prosent, og – på den andre – en økonomisk innstrammingspolitikk som hevder det er økonomisk beint nødvendig med økning

av arbeidsdagen og forlenging av pensjonsalderen.

«Adskillelsen er skuespillets alfa og omega.»⁶ For å forklare dette griper Marx til separasjonsdynamikken som er grunnleggende for den kapitalistiske samfunnsformen. Kapitalismen kjennetegnes av en sosial atomisering der mennesker 1) står adskilt fra og i motsetning til alle andre, og 2) der sosiale forbindelser mellom disse atomene oppstår (formidles) gjennom ting (varer og penger), slik f.eks. produsentene – som under privateiendommens betingelser står adskilt fra hverandre – først kommer i forbindelser med hverandre gjennom pengeformidlete kjøp og salg på markedet. På denne måten er samfunnsmessige forhold mellom mennesker blitt noe eksternt til menneskene selv – legemliggjort i ting.

Kapitalismens to mest fundamentale kjennetegn er: 1) produsentenes adskillelse fra hverandre (de samarbeider ikke med hverandre, hvilket gjør at produksjonen nødvendigvis må ta form av en produksjon for salg), 2) arbeidernes adskillelse fra sine arbeidsbetingelser (de kan ikke arbeide annet enn ved å selge sin arbeidskraft til en «produsent».)⁷ «Skuespillet er ikke annet enn felles språk for denne adskillelsen. Det eneste som knytter tilskuerne sammen er et irreversibelt forhold til selve det sentrum som opprettholder deres isolasjon. Skuespillet forener det adskilte, men forener det *som adskilt*.»⁸

Separasjonen fører til at menneskene – gjennom marked, penger og stat – bindes sammen på måter som opprettholder deres separasjon. Resultatet blir en reell opplevelse av «samfunnet» som noe eksternt, en kraft som handler på sine egne vegne, som underlegger individenes behov under sine egne behov.⁹ Teknologien slik den innføres i dette samfunnet får – følgelig – karakteren av noe selvbevegende og fremmed. Kort sagt er dette en sosial forklaring av den teknologifrykt som finnes i science fiction – den antyder at grunnlaget for frykten ikke så mye er usikkerhet om framtidig teknologi, men heller i den praktiske opplevelsen av samfunnet som noe eksternt og av teknologien som noe selvbevegende og fremmed.

Dette tjener som en oppsummering av Marx' kritiske analyse av den kapitalistiske samfunnsformen. Han hevder den – på grunn av ovennevnte grunntrekk – legemliggjør en logikk som konfronterer samfunnsmedlemmene som en ytre tvang, hvilket gjør at også den praktiske anvendelsen av teknologi og maskineri står utenfor rammen for virkelig menneskelig kontroll. Anvendelsen dikteres heller av penger, eller – rettere – av behovet for mer penger.

II

«Hele den moderne industriens bevegelsesform vokser altså frem ved at en del av arbeiderbefolkningen stadig blir ubeskjeftiget eller halvbeskjeftiget.»¹⁰

I kapitalismen blir mennesket en kalkulerbar størrelse hvis nytte eller overflødigheit kan måles i penger. Videre bærer den i seg en reell tendens til å overflødiggjøre større eller mindre deler av befolkningen – der tendensen går i retning av større, heller enn mindre. I et samfunn der det paradigmatisk, tvangsmessige målet er mer verdi – der alle former for produksjon og bytte tenderer til å bli underordnet dette målet – er det ikke plass for men-

Personlig verdighet i kapitalismen blir en funksjon av penger, og hvordan det blir umulig å «skape», «bidra til samfunnet» utenfor dette arbeidet. Dette – kombinert med den progressive utelukkelsen av mennesker fra arbeid – kan bare føre til depresjon og tap av individuell verdighet.

nesket som et vesen med verdi i seg selv. Forakt for teorien, for kunsten, for historien, for mennesket som mål i seg selv (...) er pengemenneskets virkelige bevisste standpunkt, pengemenneskets dyd.¹¹ [I]livet i det borgerlige samfunn er [mennesket] virksomt som privatmenneske som betrakter andre mennesker som middel, nedvurderer seg selv til middel og blir kasteball for fremmede makter.¹²

I Marx' gjennomgang av spørsmålet om merbefolkning og den industrielle reservearmé går han videre med dette, og hevder at den kapitalistiske produksjonsprosessen tenderer til å skape en overflødig, verdiløs befolkning. Analysen tar utgangspunkt i en trend – kapitalens økende organiske sammensetning – som er kjent først og fremst i sammenheng med diskusjonen om profitttrattens fallende tendens.

«Den relative reduksjonen av total kapitalens variable del, som akselererer med total kapitalens vekst og akselererer fortare enn selve veksten, framtrer på den annen side som en absolutt økning av arbeiderbefolkningen; denne arbeiderbefolkningen vokser fortare enn den variable kapitalen øker, altså fortare enn det skapes beskjeftigelsesmidler for arbeiderbefolkningen. I forhold til sin energi og sitt omfang produserer den kapitalistiske akkumulasjonen stadig en relativt sett – dvs. i forhold til kapitalens behov for verdiskapning – overskytende og dermed overflødig arbeiderbefolkning.»¹³

Og videre:

«Men samtidig som en overskytende arbeiderbefolkning er et nødvendig produkt av akkumulasjonen, altså av rikdomsutviklingen på kapitalistisk grunnlag, blir denne overbefolkningen omvendt en hevarme for kapitalistisk akkumulasjon, endog en eksistensbetingelse

for den kapitalistiske produksjonsmåten. Den utgjør en disponibel industriell reservearmé som tilhører kapitalen like ubetinget som om kapitalen hadde dyrket den fram på egen bekostning. Den leverer et menneskemateriale som kan utbyttes og som alltid står beredt for kapitalens behov for verdiskapning, uavhengig av de grensene den faktiske befolkningsøkningen vil sette.»¹⁴

Sitatene over hevder at eksistensen av en overflødig befolkning uten beskjeftigelsesmidler ikke er tilfeldig, men både resultat av og betingelse for en velfungerende kapitalisme.

For en moderne analyse av kapitalismen er det nødvendig å vie oppmerksomhet til arbeidsløshet som kategori. Selvsagt er det slik at den ordinære kapitalistiske produksjonsprosessen utbytter arbeiderklassen – de som produserer merverdi. Den samme utviklingen fører imidlertid til at store befolkningsgrupper suksessivt utelukkes

fra arbeidet og overflødiggjøres. Fenomenene arbeidsløshet og arbeid bør ikke analyseres adskilt fra hverandre, som om virkelig kapitalisme handler om arbeid mens arbeidsløshet er noe som tilfeldigvis eksisterer ved siden av det. Grunnlaget for dynamikken som uvegerlig fører til arbeidsløshet er å finne i selve det kapitalistiske arbeidet. Denne omformuleringen peker til at problemet ikke simpelthen er at arbeiderne står i underordningsforhold i bedriftene og produserer en større verdi enn de får som lønn. Det omvendte problemet er vel så akutt, nemlig måten personlig verdighet i kapitalismen blir en funksjon av penger, og hvordan det blir umulig å «skape», «bidra til samfunnet» utenfor dette arbeidet. Dette – kombinert med den progressive utelukkelsen av mennesker fra arbeid – kan bare føre til depresjon og tap av individuell verdighet. Vi observerer en dynamikk der mennesker overflødiggjøres og gjøres verdiløse.¹⁵

Utviklingen av en viss arbeidsløshet framstår som en virkning av kapitalens akkumulasjonsprosess, og er – til et punkt – i tråd med dets akkumulasjonsbehov som et middel for regulering av arbeidsmarkedet.¹⁶ Samtidig tenderer denne til å antallsmessig overskride nivået som er nødvendig for denne funksjonen, merbefolkningen går fra relativ overflødigheit til absolutt overflødigheit.

«Jo større den samfunnsmessige rikdommen, den fungerende kapitalen er, jo mer den vokser i omgang og styrke, og jo større derfor også proletariats absolutte størrelse og produktivkraften av dets arbeid er, desto større er den industrielle reservearméen. Den disponible arbeidskraften utvikler seg utfra de samme årsakene som kapitalens ekspansive kraft. Den relative størrelsen av den industrielle reservearméen øker

derfor sammen med rikdommens elementer. Og jo større denne reservearméen er i forhold til den aktive arbeiderarmeen, desto større blir den konsoliderte overbefolkningen, hvor nøden står i omvendt forhold til arbeidsbyrden. Og endelig, jo større Lasarus-sjiktet i arbeiderklassen og den industrielle reservearméen er, desto større blir den offisielle pauperismen. Dette er den absolutte, allmenne loven for den kapitalistiske akkumulasjonen.»¹⁷

Den allmenne loven for den kapitalistiske akkumulasjonen er altså at kapitalen gjennom sin forøkning også skaper en relativt overflødig befolkning, som deretter tenderer til å bli en merbefolkning «absolutt overflødig for kapitalens behov».¹⁸

«På den ene siden reduseres mennesker i kapitalistiske samfunnsforhold til å være arbeidere. På den andre siden kan de ikke være arbeidere, siden de ved å arbeide underminerer sine egne eksistensbetingelser.»¹⁹

Eller, i beste fall, ved å arbeide gir de sitt eget arbeid en karakter av prekære og vilkårlige forhold.

«Med 'proletar' menes, økonomisk sett, ikke annet enn lønnsarbeideren, som produserer og øker 'kapital' og som blir satt på gata når han er blitt overflødig til behovene til 'Monsieur Kapital' (...).»²⁰

Å rope om tiggerforbud og å moralisere over trygd og arbeidsløshet er å – ukritisk, ureflektert – ta standpunktet til elendigheten av en samfunnsverden som ved sin indre dynamikk tvinger mennesker ut i inaktivitet og overflødigheit. Det er å ta standpunktet til elendigheten i en verden der personlig verdighet oppløses i bytteverdi, der produksjonen av varer nødvendigvis ledsages av produksjonen av verdiløse mennesker.²¹

III

Både en forutsetning for kapitalismens framvekst og et resultat av dens vedvarende eksistens er et veldig spesielt forhold til arbeidet – en arbeidsetikk. Denne kan ikke simpelthen relegeres til en overbygning eller ideologi av sekundær interesse. Spørsmål om etikk og verdighet er som kjent ikke fritt flytende, men henger sammen med den samfunnsmessige formen for menneskenes gjøren og laden, særlig formen for produksjonen (og reproduksjonen) som tilfredsstiller deres behov. Som tankeformer er elementene i arbeidsetikken «samfunnsmessig gyldige, altså objektive tankeformer for produksjonsforholdene i denne historisk bestemte samfunnsmessige produksjonsmåten».²² Kapitalismen og forholdet til arbeidet i kapitalismen er to sider av samme sak – ikke to adskilte sfærer.

Den klassiske studien av kapitalismens arbeidsetikk er fortsatt Max Webers *Den protestantiske etikk og kapitalismens ånd*. Denne er særlig viktig ettersom Weber tydelig synliggjør den historisk unike karakteren til kapitalismens forhold til arbeid. Og han viser – også helt riktig – at et veldig skifte i forholdet til

Er arbeid lykken? Er arbeidsløshet en tragedie? Vi har mer i livet enn arbeid!
Foto: flick/occ4m

arbeidet både var en forutsetning for og et resultat av kapitalismens framvekst.

En kort avsporing. Det florerer en myte – som i beste fall er en halvsannhet – om at Webers verk er et slags idealistisk alternativ til Marx. Denne ignorerer på den ene siden Marx' veldig fokus på ideer og tankeformer. F. eks på den politiske økonomien som en tankeform som svarer nødvendig til kapitalismen. Det samme, eller i det minste noe liknende, kan sies om en arbeidsetikk av Webers type. Weber ga aldri uttrykk for at han mente sitt verk som en selvtilstrekkelig beskrivelse av kapitalismens opprinnelse, men åpner eksplisitt opp for sosiale og materielle forklaringsmåter for å gi denne et sterkere grunnlag (jf. Löwy 2013).

Tilbake til saken. Det første problemet med en kritisk undersøkelse av arbeidsetikk er – som Kathi Weeks treffende påpeker – at denne etikken er så familiær for oss at den nærmest blir umulig å analysere. Arbeidets sentralitet og betydning virker så naturlig og selvagt – som forestilling blir den vanskelig å utforske i sin samfunnsmessige og historiske bestemthet.²³ En kritisk analyse forutsetter dermed en eller

annen distanseringseffekt, for å bruke Darko Suvin's uttrykk om sci-fi litteraturen. Webers første middel til å gjennomføre denne distanseringen er ved henvisning til den tradisjonale, dvs. førkapitalistiske, arbeidsetikken. 4

«Fra et tradisjonalt perspektiv gir den nye protestantiske arbeidsetikk – villigheten til å dedikere seg til arbeidet som et mål i seg selv, å leve for arbeidet heller enn livet – liten mening.»²⁴

Den førkapitalistiske arbeidsetikken betraktet arbeidet rent instrumentelt: et middel til bestemte mål uten verdi i seg selv. Når arbeidsetikken tar overhånd er økonomisk tilegnelse ikke lenger underordnet som et middel til bestemte behov.

Denne omsnuingen – bemerket Weber – er et ledende prinsipp for kapitalismen som samtidig virker fullstendig fremmed for alle utenfor dens innflytelse. Og en slik etikk er nødvendig ettersom økonomiske incentiver – f. eks i form av lavere lønn – ikke i seg selv er tilstrekkelig arbeidsmotiv. Ved å ta førkapitalistisk arbeid som utgangspunkt ser vi altså at Weber får fram noe spesielt og bestemt ved forholdet

til arbeid i kapitalismen. Weber gjennomfører den nødvendige distanseringseffekten også på en annen måte, nemlig ved å fokusere på de – for oss – åpenbart irrasjonelle bestanddeler av denne etikken.²⁵ Dermed trekker Weber fram det kalvinistiske predestinasjonsdogmet. Arbeid som mål i seg selv tjente ikke til å erverve en plass blant de verdige, men omvendt til tilfredsstillelsen av en personlig angst om å ikke være utvalgt og velsignet.

Selv om vi kjenner arbeidsetikkens bestanddeler – besettelsen med lønnsarbeid, opphøyningen av arbeidet til sentrum av det individuelle og samfunnsmessige liv og bekreftelsen av arbeid som mål i seg selv – ser vi at den utlovte belønningen for etikkens etterfølgere har skiftet.²⁶ Etikken tømmes for religiøst innhold og sekulariseres (i tråd med kapitalismen for øvrig). Dette tapet gjør arbeidsetikken desto vanskeligere å begrunne, og resultatet blir et skifte vekk fra forsøk på å begrunne det overhodet. En slik begrunnelse er ikke lenger nødvendig. «[N]år vi ikke lenger har noen erindring av eller liten grad av fantasi om et alternativ til et liv sentrert rundt arbeid, blir det få incentiver til å reflektere over hvorfor vi arbeider som vi gjør og hva vi kunne ønske å gjøre i stedet.»²⁷

Besettelsen med arbeid – med sitt religiøse preg – gjør individuelt bidrag til arbeidets endeløse progressive vekst, intensivt og ekstensivt, til det objektive målet for deres menneskelige verdi. Og dette er ikke simpelthen et etisk prinsipp, men en tankeform med praktisk-virkelig eksistens i det kapitalistiske samfunnet. En realabstraksjon.

«Under det fremmedgjorte arbeidets forhold betrakter følgelig ethvert menneske et annet menneske ut fra den målestokken og det forholdet som det selv har som arbeider.»²⁸

IV

I sum har vi observert to utviklingstrender som kjennetegner kapitalismen. For det første en utvikling der individuell verdighet bestemmes utfra arbeidsetikkens premisser: fokuset på lønnet arbeid, opphøyningen av arbeid som det sentrale i livet og synet på arbeid som et mål i seg selv. Dedikasjonen til arbeid bestemmer både plass i himmelen, moralsk status og selvaktelse. På den andre siden har den kapitalistiske akkumulasjonsprosessen en allmenn lov som ikke bare systematisk utelukker folk fra arbeid, men tenderer til å aktivt produsere en merbefolkning – en verdiløs og overflødig befolkning. En merbefolkning relativt og absolutt overflødig, uten mulighet til å gjøre seg til verdige individer gjennom arbeid. Det oppstår – dermed – hele befolkningssjikt som i henhold til kapitalismens logikk og arbeidsetikk er verdiløse.

Individet er selv ansvarlig for eget lodd i livet. Dermed finnes intet fokus på sammenhengen mellom dobbeltprosessene omtalt ovenfor: utelukkelsen fra arbeid er forankret i arbeidet, verdiløsheten forankret i verdiskapningen, merbefolkningen forankret i den produktive befolkningen. Disse er to sider av ett hele.

Produksjonen av verdi, det nødvendige og produktive – ledsages av produksjonen og brennemerkingen av de overflødige.

I et samfunn der menneskene teller som økonomisk ressurs har menneskeverdet en prekær eksistens. Selve situasjonen bærer i seg muligheten for populistisk kritikk av de verdiløse for sin verdiløshet, for deres utelukkelse fra et aktivt samfunnsliv og for nazistiske illusjoner om at samfunnet en gang for alle kan kvitte seg med de verdiløse.

Verdiløse mennesker kan utsettes for de mest brutale, tvangsmessige overgrep i henhold til arbeidets rettferdsprinsipper. Materiell nød og sult er selvfortjent. Det samme med den utelukkelse fra aktiv, demokratisk samfunnsdeltakelse som ledsager slik nød. Alt fra standpunktet til produktive samfunnsborgere (arbeidere, kapitalister), uten en tanke på at de som produktive produserer de uproduktive som uproduktive. For å sitere en poetisk pasasje i Hannah Arendts *The Origins of Totalitarianism*:

[N]år befolkningsmengden og hjemløsheten overalt er økende, gjøres masser av folk stadig overflødige i utilitaristisk forstand. Politiske, sosiale og økonomiske utviklinger er i en stille konspirasjon med totalitære midler for overflødiggjøringen av mennesker. [Utryddelsesfabrikkene] demonstrerer den raskeste løsningen på problemene ved overbefolkning og økonomisk overflødige og sosialt rotløse menneskemasser (...). Totalitære løsninger kan fint overleve totalitære regimers fall, gjennom de sterke fristelsene som dukker opp når det virker umulig å lette politisk, sosial eller økonomisk misnøye på en måte som er mennesket verdig.²⁹

V

En gjennomgang som dette er utilfredsstillende med mindre den stiller det radikale spørsmålet. I vår tid jamføres ordet radikal dessverre med det å være ekstrem og voldelig. Ordets etymologiske grunnlag er *rot* – det å være radikal er å gå til røttene og å spørre etter grunnlaget og opprinnelsen til våre leve- og tenkemåter. I Marx' sjargong: Hvorfor eksisterer dette (menneskelige) innholdet i denne for-

Arne Ekeland Vi arbeidsløse 1934

rykte formen? Hvorfor eksisterer menneskelig produktiv virksomhet – arbeid – i en form som uvegerlig fører til arbeidsløshet og uverdighet? Betydningen til det radikale spørsmålet får utforskes i en annen artikkel, her kan jeg bare antyde at jeg mener det er det mest sentrale for de som vil forstå det kritiske i Marx' prosjekt.

Det radikale spørsmålet ovenfor er vesentlig for enhver kritisk teori ettersom det er eneste måte å avmystifisere det naturlige skinn til arbeid og arbeidsløshet i kapitalismen. Avmystifisering gjennomføres ved å vise grunnlaget til disse fenomenene i visse samfunnsmessige forhold. Kort sagt, at økonomiske lover og økonomiske former – eksempelvis verdi og arbeid – ikke eksisterer, ikke har noen selvstendig eksistens, annet enn som den spesielle eksistensmåten til menneskelig virksomhet under bestemte samfunnsmessige forhold.

På den ene siden viser dette at disse lovene og deres konsekvenser ikke er en naturskjebne, men et samfunnsforhold som kan endres praktisk. På den andre viser det at hvis mennesket ikke skal være en økonomisk størrelse hvis ver-

di – som Hobbes sier – er «en ting avhengig av behovet og vurderingen til en annen», så er det forholdene til grunn for denne kjensgjerningen som må revolusjoneres gjennom radikal politisk praksis som går til røttene for denne situasjonen, og opphever dem.

Litteratur:

Arendt, Hannah. *The Origins of Totalitarianism*. New York: Harcourt Brace & Company, 1973.

Bunyard, Tom. *A Genealogy and Critique of Guy Debord's Theory of Spectacle (Phd Thesis)*. London: University of London, 2011.

Debord, Guy. *Skuespillsamfunnet*. Oslo: Gasspedal og News from NowHere, 2009.

Endnotes. "Misery and Debt - On the Logic and History of Surplus Populations and Surplus Capital." <http://endnotes.org.uk/>. 2010. <http://endnotes.org.uk/en/endnotes-misery-and-debt> (accessed 11.5.2015).

Hobbes, Thomas. *Leviathan*. London: Oxford University Press, 1998.

Jameson, Fredric. *Representing Capital*. London: Verso, 2012.

Löwy, Michael. *On Changing the World: Essays in Marxist Political Philosophy, from Karl Marx to Walter Benjamin*. New York, 2013.

Marx, Karl. *Kapitalen - kritikk av den politiske økonomien i første bok: kapitalens produksjonsprosess*. Oslo:

Bokklubben, 2008.

Marx, Karl. *Økonomisk-filosofiske manuskripter og andre ungdomsverker*. Oslo: Falken forlag, 1991.

Marx, Karl, og Friedrich Engels. *Det kommunistiske manifest*. Oslo: Falken forlag, 1975.

Weber, Max. *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism*. London: Routledge, 2005.

Weeks, Kathi. *The Problem with Work*. London: Duke University Press, 2011.

Zizek, Slavoj. *Less Than Nothing*. London: Verso, 2012.

Sluttnoter:

1) Hobbes 1998, s. 59

2) Marx og Engels 1975, s. 14

3) James og Lee 1974, s. 26

4) «I det borgerlige samfunn er, det levende arbeid bare et middel til å øke det oppsamlede arbeid. I det kommunistiske samfunn er det oppsamlede arbeid bare et middel til å utvide, berike, befordre arbeiderens liv. I det borgerlige samfunn hersker således fortiden over nåtiden, i det kommunistiske samfunn nåtiden over fortiden.» Marx og Engels 1975, s. 35

5) Marx 2008, s. 523

6) Debord 2009, s. 15

7) Det kommer fram av dette at jeg med «produsent» sikter til det som i Marx' senere framstilling kalles en bedrift. Det er problematisk ettersom «produsent» har ganske andre konnotasjoner enn «bedrift». Men når vi beskriver kapitalismens mest fundamentale forutsetninger må vi nødvendigvis arbeide på et høyt abstraksjonsnivå.

8) Debord 2009, s. 17

9) Bunyard 2011, s. 161

10) Marx 2008, s. 790

11) Marx 1991, s. 62

12) Ibid, s. 32

13) Marx 2008, s. 787

14) Marx 2008, s. 789

15) Fredric Jameson har en diskusjon av arbeidsløshet i *Representing Capital* (2012) som drøftes av Slavoj Zizek i *Trouble in Paradise* (2014). Begge bidrag er interessante, men deler den ulempen at de vier et litt overfladisk fokus på dette spørsmålet Marx' *Kapitalen*. En glimrende artikkel som gjør opp for dette finnes derimot i Endnotes 2, *Misery and Debt - On the Logic and History of Surplus Populations and Surplus Capital* (2010). Denne siste artikkelen har vært uunnværlig for denne seksjonen.

16) Endnotes 2010

17) Marx 2008, s. 805

18) Endnotes 2010

19) Endnotes 2010

20) Marx 2008, s. 764

21) På dette punktet burde det være tydelig – men jeg føyer det til for sikkerhetsskyld – at disse er «verdløse» fra perspektivet til det kapitalistiske samfunnets egen logikk. Det er nettopp denne logikken, der hele menneskegrupper lever og produseres som verdiløse, som er gjenstand for kritikk i denne artikkelen. Å innvende til artikkelen at mennesker omtales som verdiløse er å gå glipp av poenget, at det – i rammen av kapitalistiske samfunnsforhold – nødvendigvis finnes mennesker som i henhold til dette samfunnets egen meningsramme er verdiløse, og – videre – at eksistensen av «verdløse menn» står i en nødvendig forbindelse til eksistensen av «verdifulle menn» (produktive arbeidere, flittige kapitalister).

22) Marx 2008, s. 92

23) Weeks 2011, s. 43

24) Weeks 2011, s. 43

25) Weeks 2011, s. 48

26) Weeks 2011, s. 76

27) Weeks 2011, s. 47

28) Marx 1991, s. 201

29) Arendt 1976, s. 459

Kina mellom sosialisme, statskapitalisme og nyliberalisme

KRISTEN NORDHAUG

1. Innledning

Etter starten på markedsreformene i 1978/79 har Kina raskt klatret oppover i det internasjonale produksjonshierarkiet. Kina er verdens største eksportland. Mens mye av Kinas industrieksport har bestått av forholdsvis enkle varer, skjer det en rask oppgradering mot mer krevende produksjon med høyere profittmarginer. Kina er en magnet for flernasjonale selskaper, men kinesiske selskaper investerer også over hele verden. Kinas enorme dollarreserver har blitt investert i amerikanske statsobligasjoner. Det har styrket den amerikanske økonomien, men bidro også til at USAs finanskapitalisme løp løpsk fram mot utbruddet av finanskrisa i 2008. Kinas høye økonomiske aktivitetsnivå har holdt verdensøkonomien gående etter finanskrisa. En nedgang i Kinas årlige vekst i bruttonasjonalprodukt til skarve sju prosent og tegn på at boligprisene i Kinas byer vil falle skaper store bekymringer på verdens børser. Kina er en hjørnestein i en USA-dominert, nyliberal og finanskapitalistisk verdensøkonomi, men hva slags utviklingsmodell har Kina selv? De fleste kommentatorer later til å være enige om at Kinas utvikling er kapitalistisk. Noen, deriblant David Harvey (2005), anser den også for å være nyliberal. På forsiden av Harveys bok om nyliberalismen er Deng Xiaoping avbildet sammen med Thatcher, Reagan og Pinochet. Her skal jeg forsøke å undersøke hvorvidt Kinas kapitalisme kan beskrives som nyliberal. Deretter følger min egen analyse av den kinesiske utviklingsmodellen.

2. Nyliberalisme

Nyliberalisme er en løs betegnelse på en økonomisk ideologi og statlig politikk inspirert av denne ideologien. Nyliberalere bekjemper velferdspolitik og trepartsforhandlinger, de fremmer privatisering og begrenser statsin-

tervensjon i økonomien. I Harveys sammenfatning har nyliberalismen oppstått i kamp mot tidligere kapitalistiske klassekompromiss. Disse klassekompromissene skulle erstattes av mer pro-kapitalistisk og mindre nasjonalistisk statlig politikk, der staten støttet både hjemlig og utenlandsk kapital. Nyliberalerne bekjempet også den kalde krigens Nord-Sør-kompromiss, der USA og andre kapitalistiske stater i Nord aksepterte proteksjonisme, statlig eierskap og statsintervensjon blant allierte i Sør forutsatt at de allierte var pålitelige anti-kommunister. Med 1998- og 1990-tallets gjeldskriser kom gjeldsland i Sør under sterkt press fra IMF og Verdensbanken om å avvikle denne politikken.

Det sosialistiske Kina inngikk ikke i etterkrigstidas Nord-Sør-kompromiss, og Kina var ikke noe gjeldsoffer. Den kinesiske økonomien var stabil og veksten var relativt høy da markedsreformene startet ved utgangen av 1970-årene. Disse reformene omdannet ikke foregående former for kapitalisme, de var mer dyptgripende og skapte markedskonkurranse, og etter hvert, kapitalistiske klasse- og eiendomsforhold i en tidligere planøkonomi. Overskriften på Harveys kapittel om Kina, «Nyliberalisme med kinesiske karakteristika» indikerer slike særpreg. Men er det overhodet treffende å betegne Kinas utvikling som nyliberal?

Den nyliberale staten har som oppgave å skape gunstige vilkår for næringslivet. Den skal bygge ut infrastruktur, opprettholde makroøkonomisk stabilitet og lov og orden. Derimot skal den avstå fra selektiv næringsstøtte og omfordelingspolitikk. Typisk nyliberal politikk inkluderer:

Privatisering. Utover såkalte kollektive goder som er individuelt ulønnsomme, men samfunnsmessige lønnsomme anbefaler nyliberalere at statseide selskaper privatiseres, noe som gir utenlandsk kapital gode muligheter til å kjøpe opp disse selskapene. Eventuelt bør statsbedrifter drives som selvstendige enheter med samme rammebetingelser som private bedrifter. Videre fremmer nyliberalere en overgang til/styrking av private eiendomsrettigheter og omsettelighet, for eksempel for jord.

Næringsnøytralitet. Nyliberalismen bekjemper statlige subsidier, proteksjon, skattefordeler og billig kreditt som selektivt støtter bestemte bedrifter eller sektorer. Dette forstyrrer markedsmekanismer slik at ressurser allokteres feil.

Liberalisering av handel og direkte utlandsinvesteringer. Handelsliberalisering (kombinert med næringsnøytralitet) fremmer tilpasning til prissignaler fra det internasjonale markedet som ifølge nyliberal teori vil føre til effektiv allokering av ressurser. Liberalisering av utenlandsinvesteringer bidrar til tilførsel av kapital, teknologi og kunnskap.

Finansliberalisering. Nyliberalere bekjemper «finansuell undertrykking» der statlig politikk holder utlånsrente under markedsnivå. De foreskriver fri etableringsrett av finansinstitusjoner, begrensninger på offentlige reguleringer av finansvirksomhet og tiltak for å styrke børssystem og aksjeutstedelse. Videre kjemper nyliberalere for frie finansbevegelser på tvers av landegrensar, såkalt kapitalkontoliberalisering.

Nedskjæringer i velferd. Høye velferdsutgifter fremmer økt beskatning av privat næringsliv

og svekker arbeidsvilje og arbeidskraftens «fleksibilitet» ifølge nyliberal teori. Derfor bør offentlig velferd begrenses.

I det følgende gir jeg en oversikt over utviklingen i Kina etter markedsreformene, før jeg drøfter om denne utviklingen er nyliberal ut fra kriteriene ovenfor.

3. Kina etter markedsreformene¹

Kina var fram til 1979 en sosialistisk planøkonomi. All større industri var offentlig eid og drevet, og det meste av jordbruket var kollektivisert. Ansettelser skjedde på livstid. Arbeidsenheter organiserte produksjonen, men også medlemmenes konsum, herunder velferd. Kinas planøkonomi var basert på et systematisk ulikt bytte. Et stort økonomisk overskudd ble overført fra landsbygd og jordbruk til byer og industri. Bybefolkningen hadde høyere inntekter og bedre velferd enn landbefolkningen. Sterke begrensninger på flytting hindret flukt fra landsbygd til byer.

Den første runden av markedsreformer startet i desember 1978, da Deng Xiaoping hadde vunnet makten over parti og statsapparat, og fortsatte til slutten av 1980-årene. Jordbruket ble avkollektivisert. Tidligere kollektivbedrifter fikk større spillerom og ble «småbybedrifter». Lokal arbeidsmigrasjon ble liberalisert, slik at familiemedlemmer i bondehusholdningene kunne arbeide i småbybedriftene. Både bønder og statseide selskaper kunne selge på det åpne markedet, etter at de hadde solgt avtalt mengde til staten til fastsatte (lave) priser. I tillegg ble de statlige oppkjøpsprisene for jordbruksvarer midlertidig hevet i første halvdel av 1980-årene. Planmålene ble gradvis nedskalert. Videre ble det opprettet frieksportsoner med skattefordeler for utenlandske investorer i sørlige kystområder av Kina. En «reformpause» fulgte etter «Tiananmenopprøret» i 1989.

I 1992 drev den aldrende Deng Xiaoping markedsreformene videre. Utenrikshandel og utenlandsinvesteringer ble liberalisert fra 1993 og utover, og økte kraftig opp gjennom 1990-årene. Myndighetene liberaliserte arbeidsmigrasjon. Millioner av mennesker fra landsbygda dro til byer ved kysten for å arbeide. Migrantarbeiderne hadde normalt lav utdanning og endte opp i de verste og dårligst betalte jobbene. De ble diskriminert, siden de ikke hadde registrert bosted, *hukou*, i byene de kom til. Hukosystemet er et slags internt pass-system som ble opprettet i Mao-perioden for å begrense flytting. Velferdsrettigheter er koblet sammen med registrert bosted. Migrantarbeid-

1) Når ikke annet er angitt, er kildene utover Nordhaug (2012, 2013).

dere i byene har derfor ikke de samme velferd-

langsomt falt de siste årene, selv om den fortsatt er høy. Ulikhetene vedvarer, noen av velferdstiltakene er implementert, men langt fra alle. Jeg skal undersøke hvorvidt dette har vært en nyliberal utvikling.

4. Kinesisk nyliberalisme?

a. Privatisering

Avkollektiviseringene skapte et egalitært familiejordbruk med jevn fordeling, nesten uten eiendomslose. Bondefamiliene hadde langtidskontrakter med bruksrett til jorda, men den var fortsatt offentlig eid. Jorda kunne derfor ikke selges eller pantsettes. Det begrenset kapitalakkumulasjon innen jordbruket. Kina har et overveiende ikke-kapitalistisk jordbruk uten full privatisering.

Inntil 1990-årene var hjemlige bedrifter i hovedsak offentlig eid: «Småbybedrifter» var formelt eid av kollektiver eller lokaladministrasjon, selv om noen reelt var privatisert. Større statseide selskaper var eid av sentral- og provinsregjeringer. De hjemlige, privateide bedriftene var små familiebedrifter. Inntil 1987 hadde de ikke tillatelse til å ha flere enn sju ansatte.

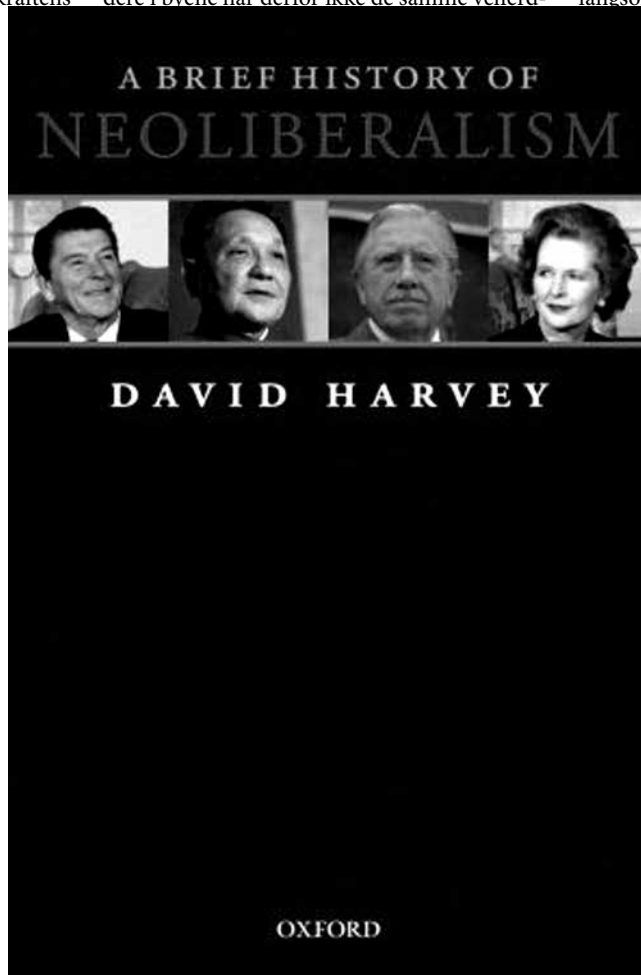
I 1997 åpnet Kommunistpartiet for at offentlig eide selskaper kunne slås konkurs, privatiseres, fusjoneres, nedbemannes, eller omdannes til aksjeselskaper. En konkurs- og privatiseringsbølge fulgte i store statseide selskaper og i småbybedrifter som var underleverandører for dem. Med dette ble det skapt en stor privat sektor i Kina. Med offentlig støtte ble gjenværende statsselskaper fusjonert, omstrukturert, nedbemannet og ofte omdannet til aksjeselskaper. De ble profittmaksimerende aktører med ansvar for egen balanse, men uten livstidsansettelser og ansvar for velferd. Dette kan betegnes som en utvikling i nyliberal retning.

b. Næringsnøytralitet

Kina har ikke praktisert næringsnøytralitet. Lokalmyndigheter kontrollerer de overveiende statseide, eller statskontrollerte bankenes utlånspolitikk. Tapsbringende offentlige foretak prioriteres med lån framfor profitable private bedrifter.

Den kinesiske sentralstaten har aktivt støttet oppbyggingen av nasjonalt ledende selskaper, fortrinnsvis statseide selskaper og brukt dem til å utvikle sektorer øremerket for utviklingsformål. Dette gjelder for eksempel Kinas bil- og halvlederindustri², som siden slutten av 1990-årene er blitt utviklet gjennom samarbeid mellom statseide og utenlandske selskaper.

2) Halvledere er nøkkelkomponenter innen elektronisk industri.

srettighetene som registrerte byboere. Offentlige ansettelser har også ofte vært reservert for byboere.

Fra 1997 lot myndighetene en rekke offentlige selskaper gå konkurs. En stor andel av selskapene ble privatisert, andre ble berget, fusjonert og «slanket». Arbeidsledigheten økte, arbeidsvandring og ledighet skapte en stor reservearmé av arbeidere som holdt lønningene lave.

I 1997 åpnet Kommunistpartiet for at offentlig eide selskaper kunne slås konkurs, privatiseres, fusjoneres, nedbemannes, eller omdannes til aksjeselskaper.

Etter 2002 har sentralmyndighetene gjennomført velferdstiltak, sosiale reformer og støttetiltak for fattige regioner. De har også satt i gang omfattende infrastrukturbygging, særlig i fattige indre regioner. Under finanskrisa i 2008-09 falt Kinas eksport. Myndighetene holdt økonomien i gang ved å forsere og utvide infrastrukturprogrammene. Kinas vekst har

Foto: Wikipedia

Staten har systematisk styrket hjemmemarkeder for disse industrigreinene gjennom investeringer i komplementær infrastruktur (Lo & Wu, 2014). Under den såkalte «Gå Vest»-politikken har dessuten statlig infrastrukturbygging, billig kreditt og skattefordeler blitt brukt som «distriktspolitikk» for å styrke fattige innlandsområder i Kina. Alt dette bryter med nyliberale prinsipper.

c. Liberalisering av

handels- og utlandsinvesteringer

Fra 1979 opprettet Kina frieksportsoner langs kysten med skattefritak for utenlandske investorer (inklusive investorer fra Hongkong og Taiwan). I den øvrige økonomien var det sterke begrensninger på utenlandske investeringer, og hjemmemarkedet var beskyttet av toll, administrative restriksjoner og en overvurdert valuta. I 1992 begynte myndighetene å åpne opp Kinas hjemmemarkeder for utenlandske investorer. Fra 1993 skiftet Kina til en mer eksportorientert strategi med liberalisering av handel og utlandsinvesteringer. I 1994 ble valutaen devaluert og gjort konvertibel. I 1995 var praktisk talt hele landet åpnet for utlandsinvesteringer. Ytterligere liberaliseringer fulgte med Kinas forhandlinger om medlemskap i WTO. Landet ble medlem i 2001. Liberaliseringene gikk sammen med kraftig vekst i Kinas handel og utlandsinvesteringer. I 2006 utgjorde eksporten nesten 40 prosent av bruttonasjonalprodukt, en enorm andel for et så stort land. I store trekk er denne utviklingen i samsvar med nyliberale forskrifter.

d. Finansliberalisering

I 1990-årene ble det gjennomført omfattende finansliberaliseringer i en rekke østasiatiske land. Den påfølgende «Asiakrisa» i 1997/98

rammet Thailand, Indonesia, Sør-Korea, og (i mindre grad) Malaysia. Kina ble ikke rammet. Landet hadde ikke liberalisert kapitalkontoen og, Kina praktiserer fortsatt valutakontroll.

Kinas hjemlige finanssystem er dominert av statseide banker. Som før nevnt har deres utlånspolitikk favorisert offentlige selskaper. Dessuten praktiserer Kinas sentralbank såkalt «finansiell represjon», innskytere får lav, eller negativ realrente (høyere prisstigning enn rente). Lave innskuddsrenter bidrar til billige banklån. Politikken rammer Kinas husholdninger som sparer mye og låner lite (Lardy, 2008). Kina har mange boligbobler, kinesiske selskaper er sterkt forgjeldet og banksystemet har hatt store mengder ubetjent gjeld som periodevis slettes av staten. Det har også vokst fram et uregulert finanssystem utenom bankene. Myndighetene har problemer med å kontrollere finan-

skapitalen, men Kina er fjernt fra de nyliberale visjonene om nasjonal og internasjonal finansliberalisering.

e. Nedskjæring i velferd

Avkollektiviseringene tidlig på 1980-tallet hadde som bieffekt at velferden på landsbygda kollapset, siden velferdstjenester hadde vært finansiert av landbrukskollektivene. Velferd og sysselsettingsgarantier var også begrenset i de nye småbybedriftene som sysselsatte familiemedlemmer fra bondehusholdningene.

I byene fortsatte velferden for ansatte i statseide selskaper og offentlig byråkrati. De statseide selskapene var pålagt å sikre livstidsansettelse og en rekke velferdsgoder for sine ansatte. Underskuddene deres ble dekket av staten. Det endret seg da myndighetene lot statselskaper gå konkurs i slutten av 1990-årene. Livstidsan-

settelsene opphørte og industrisysselsettingen falt fra 126 millioner ved slutten av 1996 til 101 millioner ved slutten av 2002. Statsselskapenes tidligere velferdsforpliktelser ble overtatt av staten. Dens velferd var imidlertid mer begrenset enn selskapenes.

Inntil begynnelsen av det nye århundret fulgte da Kina nyliberale anbefalinger om velferdssreduksjon. Fra 2002 og framover har imidlertid sentralmyndighetene gjennomført en serie velferds- og utjevningstiltak, herunder helseforsikring for byboere, gjenoppbygging av det tidligere kooperativhelsesystemet på landsbygda, gratis og obligatorisk niårig skolegang, minimumsinntekter på landsbygda, minimumslønninger for arbeidere, trygder og pensjoner for migrantarbeidere, husvære for fattige i byene. Sentralregjeringen har også forsøkt å reformere det diskriminerende hukou-systemet og styrke arbeiderrettigheter. Den har fjernet landskatten i jordbruket og forsøkt å styrke rettsikkerheten til bønder i forbindelse med konfiskering av landbruksjord. Denne politikken er sosialliberal, heller enn nyliberal, men utvannes ofte av lokal motstand og omgørelser.

Min konklusjon fra denne gjennomgangen er at kinesisk kapitalisme ikke er nyliberal, selv om særlig 1990-årenes liberaliseringer av handel, utlandsinvesteringer, privatisering og omstrukturering av offentlige selskaper hadde nyliberale trekk. Markedsreformene skapte et ikke-kapitalistisk jordbruk, den kinesiske staten bryter prinsipper om næringsnøytralitet, og statlig kontroll over finanssystemet brukes til å manipulere rentenivået. Etter århundreskiftet har sentralstaten ført en sosialliberal velferdspolitik. Jeg skal nå avslutte med å skissere min egen analyse av kinesisk kapitalisme.

Foto:Wikipedia

5. Kinesisk kapitalisme

Reformene fra 1979 og utover i 1980-årene skapte en markedsøkonomi uten kapitalister. Det var i denne perioden at den store fattigdomsreduksjonen i Kina fant sted. I følge beregninger til Verdensbanken falt befolkningsandelen under den absolutte fattigdomsgrensa i Kina fra 53 prosent i 1981 til 8 prosent i 2001. Om lag halvparten av denne nedgangen fant sted i første halvdel av 1980-årene, da avkollektiviseringen bidro til å øke jordbruksproduksjon og bøndene fikk bedre priser for sine jordbruksvarer (Ravallion & Chen, 2007). En rekke prosesser bidro til framveksten av en «kaderkapitalistklasse» med uklare skiller mellom partistat og kapitalister, politisk og økonomisk makt. Hjemlige og utenlandske private kapitalister inngikk i patron-klientrelasjoner med lokale embedsmenn der privilegert tilgang på kreditt, råvarer, informasjon og fritak fra byråkratisk regulering ble byttet mot symbolsk og materiell godtgjøring. Mange privatkapitalister «tok på en rød hatt» og fikk sine reelt private selskaper juridisk registrert som «kollektiver» mot at lokale bosser fikk eierandeler. Mens reformene fra 1993 og framover integrerte Kina i den kapitalistiske verdensøkonomien, bidro den statlig styrte privatiseringen i slutten av tiåret bidro til danningen av en privat kapitaleierklasse som kunne stå åpent fram, og som ofte hadde sin bakgrunn fra partistaten. Kadre³ ble kapitalister, men kapitalister ble også partimedlemmer. Partimedlemskap for privatkapitalister var formelt blitt forbudt i 1989, men til tross for forbudet økte andelen privatkapitalister i partiet fra 13 prosent i 1989 til 20 prosent i 2001, da «entreprenører» igjen fikk adgang til partimedlemskap (So, 2013: kap. 4).

Til tross for omfattende privatisering beholdt

staten store, strategisk viktige selskaper og omorganiserte dem til profittmaksimerende championer som ble hjulpet fram av offentlig næringspolitikk. Kinas kapitalistisk produksjonsmåte med et sterkt islett av statseide selskaper ble langt på vei skapt av den kinesiske staten.

Kinas kapitalistiske utvikling har gått sammen med raskt voksende ulikhet, ujevn utvikling, utbytting og plyndring. Fattigdomsreduksjonen har fortsatt, men i langsommere tempo. Under konkursbølgen for offentlige selskaper i slutten av 1990-årene stagnerte den. Den store ulikheten i Kina er ikke bare en konsekvens av kapitalisme, men skyldes også arvegods fra Mao-periodens diskriminering av landsbygd og landbruk og hukousystem. Med arbeidsvandring fra landsbygd til byer har byene vokst kraftig. Landbruksjord beslaglegges med lav kompensasjon. Dette har vært en viktig inntektskilde for lokaladministrasjoner som leier ut denne jorda til byutviklere til en langt høyere pris, og har fremmet spekulasjon i fast eiendom og oppblåsing av boligbobler. Miljødeleggelsene i Kina har vært enorme, og de ansvarlige bedriftene stilles sjelden til ansvar. Slike forhold skaper konflikter. Grupper som rammes mobiliserer mot lokale myndigheter og kapitalister. Sentralstaten har reagert med tiltak for å styrke statlig legitimitet og omorientere kinesisk kapitalisme.

Jeg har omtalt «staten» i entall, men staten i Kina er sammensatt og sterkt desentralisert.⁴

4) Resten av drøftingen bygger på Lee (2007: 16-21); Nordhaug (2012, 2013).

Forvaltningsnivåene går fra sentralstat, via provins- og storbyadministrasjoner, fylkes- og småbyadministrasjoner ned til lokale bydeler og landsbyer. Budsjetansvar og beskatning er sterkt desentralisert. Provins- storbyregjeringer med folketall på linje med velvoksne nasjonalstater utformer sin egen økonomiske politikk i hard konkurranse med hverandre. Mens lokaladministrasjoner på ulike nivåer ivaretar «akkumulasjon», ivaretar sentralregjeringen «legitimeringen».

Sentralregjeringen forsøker å legitimere den autoritære kinesiske ett-partistaten som en rettsstat. Denne trenden ble styrket under regjeringen til Hu Jintao og Wen Jiabao (2003-2013) som i sterkere grad enn forgjengerne prøvde å bruke lovverket til å dempe skyggesider ved kapitalismens utvikling i Kina. Hu-Wen-regjeringens legitimeringspolitikk var integrert med forsøk på å styrke kjøpekraften til lavere klasser for å gjøre den kinesiske økonomien mindre avhengig av investeringer og eksport, og mer fundert i konsum og hjemmemarkeder. Strategien fortsetter under den nåværende regjeringen til Xi Jinping og Li Ke-qiang.

Den nye regjeringen forsøker også å dempe legitimeringsproblemer ved de tette, og ofte ulovlige båndene mellom stat og kapital i en angivelig sosialistisk stat gjennom omfattende antikorrupsjonskampanjer.

En strategi for å beskytte lavere klasser og styrke deres kjøpekraft forutsetter at staten er «relativt autonom» overfor kapitalistiske akkumulasjonsinteresser, og disiplinerer seg selv, slik at parti- og statseliter ikke beriker seg selv

Aksjebørsen i Shanghai, utenfra
Foto: wikipedia / 螺釘

Bønder og arbeidere er typisk negativt innstilt til de lokalregjeringene de er i kontakt med, og positivt innstilt til høyere og fjernere forvaltningsnivåer, særlig sentralregjeringen.

Aksjebørsen i Shanghai, innenfor
Foto: Flickr / ariwriter

på bekostning av lavere klasser. Statlig autonomi og selvdisiplin er imidlertid begrenset lokalt i Kina.

Etter marknadsreformene kunne lokaladministrasjoner på ulike nivåer beholde en stor andel av sine skatteinntekter og inntekter fra offentlige selskaper. Dette var en tilskyndelse til å fremme kapitalakkumulasjon i regi av private eller offentlige selskaper. I tillegg var karrieremulighetene for lokale parti- og statsadministratører sterkt avhengig av deres økonomiske resultater. Særlig i urbane kystområder har lokale myndigheter opptrådt som «utviklingsstater» som fremmer innovasjon og teknologisk utvikling. I fattige, landlige innlandsområder ligner de ofte mer på «plyndrerstater», som får mye av sine inntekter fra ulovlige avgifter og konfiskering av landbruksjord. I arbeidskonflikter støtter lokale myndigheter typisk arbeidsgiversiden. De forsøker ofte å utvanne sentralregjeringens reformer, for å holde egne utgifter nede.

Bønder og arbeidere er typisk negativt innstilt til de lokalregjeringene de er i kontakt med, og positivt innstilt til høyere og fjernere forvaltningsnivåer, særlig sentralregjeringen. Ofte appellerer de til høyere forvaltningsnivåer om medhold i arbeidskonflikter, jordtvister og miljøkonflikter, eller de forsøker å skape oppmerksomhet om sin sak ved demonstrasjoner. Lokale demonstrasjoner tolereres til en viss grad, mens myndighetene slår hardt ned på uavhengig organisering i større omfang, inklusive partiuavhengige bondeorganisasjoner og fagforeninger. Lokale myndigheter forsøker å unngå store konflikter som setter dem i et dårlig lys. De kan dekke deler av ubetalt lønn, forsøke å megle i arbeidskonflikter, eller fjerne de mest korrupte embedsmennene. Domstoler kan gi arbeidere medhold i arbeidstvister, uten at dommen nødvendigvis respekteres av arbeidsgiver eller sanksjoneres av myndighetene.

Til tross for noen solskinnshistorier og stadig mer militante migrantarbeidere og bønder, er det stor avstand mellom sentralregjeringens visjoner og levekårene til lavere klasser i Kina. Kinas ettpartistat hindrer bred, uavhengig politisk mobilisering og lokale myndigheter tjener fortrinnsvis kapitalens og sine egne interesser. Sentralregjeringenes lover implementeres bare i begrenset grad, eller de omgås. Kinas spesielle kapitalisme fortsetter å skape og reproducere enorm sosial ulikhet og utbytting.

*Revidert versjon av foredrag
holdt på Vardøgerseminaret 2015,
Sørmarka, 08.05.15.*

Litteratur:

Harvey, David (2005). A Brief History of Neoliberalism. Oxford: Oxford University Press.

Lardy, Nicholas R. (2008). Financial Repression in China. Peterson Institute for International Economics, Policy Brief 08-8. <http://www.iie.com/publications/interstitial.cfm?ResearchID=999>

Hvorfor hater så mange polakker Russland?

AV ELISABETH REEHORST

«Tusk har markert seg som en av EUs skarpste kritikere av Russlands politikk, og valget av han sender dermed også et klart signal til Russlands president Vladimir Putin».

Dette skrev Dagens Næringsliv i august 2014 etter at EU hadde valgt Polens statsminister som president i Det Europeiske Råd. Avisen følger også opp med seinere sitater: «EU-president Tusk sa 18.12.14 at EU trenger en langsiktig strategi mot Russland. Bakgrunnen er urolighetene i Øst-Ukraina», «EU-president Donald Tusk sier at unionens ledere må diskutere tiltak for å «øke kostnadene for aggresjonen i Øst-Ukraina» (20.02.15) og «EU må opprettholde presset mot Russland» (19.03.2015).

Det var nok mange som merket seg fokuseringen hans på «den store fienden i øst». Det kom ikke uventet for de fleste – Polen har hatt et mildt sagt trøblete forhold til Russland gjennom tidene, og Tusk har også avslørt sin relativt fiendtlige holdning gjennom sin tid som statsminister i Polen.

Han er ikke aleine – disse holdningene vil du finne hos svært mange polakker. Årsakene er mange, men det er to konkrete hendelser som peker seg ut – massakrene i Katynskogen og Warszawaoppstanden – begge under 2. verdenskrig. Av disse er oppstanden i Warszawa 1.08.- 2.10.44 den mest kompliserte.

Warszawa-oppstanden

«Da de sovjetiske styrkene nærmet seg Warszawa i august 1944, startet den polske motstandsbevegelsen Armia Krajowa et opprør mot de tyske okkupantene i byen. Dette resulterte i harde kamper mellom Waffen-SS og polakkene, men fordi Den røde armé i strid med polakkenes forhåpninger valgte å forholde seg som passive tilskuere til kampene, kunne tyskerne til slutt slå ned hele opprøret... og da Den røde armé endelig gjenerobret byen den 17. januar, lå hele 85% av Warszawa i ruiner.»

Dette er sitat fra norsk Wikipedia. Og jeg har hørt det før – fra vår norsktalende polske guide

våren 2014.

Cappelens verdenshistorie formidler omtrent det samme, og de påstår også at opprøret ble utløst etter oppfordring både fra Sovjetunionen og den polske eksilregjeringen i London.

For polakker flest er dette den riktige versjonen av det som skjedde. Den stammer fra Bór-Komarowski, oppstandens leder, understøttet av andre sentrale polske deltakere.

Men det er mye ved dette utsagnet som er underlig, eller direkte feil:

Den røde armé var vår/sommer 1944 involvert i et av 2. verdenskrigs tøffeste slag – det som ble kalt «operasjon Bagration». Det var kampen om Hviterussland som var den sentrale delen, men det handlet om store deler av Øst-Europa. Aktiv kamp startet 22. juni, og Hviterussland ble gjenerobret 19. august. Da sto også de sovjetiske styrkene langt inne i Baltikum, i tillegg til at de nærmet seg elven Wisla – mye lengre sør enn der den deler Warszawa i to. Og det var flere uker etter starten på opprøret.

Hva slags meldinger som har blitt sendt rundt begynnelsen på oppstanden, er veldig usikkert, men de fleste kilder er enige om at den russiske kringkastingen hadde en oppfordring til Armia Krajowa (en sammensatt organisasjon som tok ordre fra den polske eksilregjeringen i London) om å gjøre klart til opprør. Alan Clark har i boken «Barbarossa» skrevet om løpesedler som ble delt ut i byen – av Bor-Komorowski; dette fordi Den røde armé skulle være framme om et par dager. Det gikk også meldinger direkte mellom Churchill og Stalin (Alexander Werth «Russia at war», 1965) - men det gikk ikke ut noe ønske verken om samarbeid med Den røde armé eller noe klarsignal fra noen av lederne der, ifølge Werth, som også snakket med den russiske hærføreren for den 1. hviterussiske front - general Rokossovski - i

Lublin 26. august 1944.

Det som uansett er klart, er at polakkene feilberegnet - bevisst eller ikke. Den sovjetiske armeen var ikke så nær som de trodde – og den ble drevet tilbake igjen av tyskerne før den nådde Warszawa. Det ble nye problemer i Baltikum; mange av styrkene måtte sendes tilbake dit. Det var heller ikke planlagt å gå vestover da, men sørover og nordover. Våpenhvileavtalen med Finland ble klar 5.09. - de skulle videre til harde kamper ved Murmansk-fronten, og etter hvert inn i Finnmark for å frigjøre Norge. Den røde armé var ikke framme ved Warszawa – bydelen Praga, på østsiden av Wisla - før lenge etter at oppstanden var satt i gang; kanskje så seint som 26. august. Og general Rokossovski mente det ville vært katastrofalt å sende inn styrker på den tiden, siden tyskerne fremdeles ikke var slått helt ut på østsiden av Wisla. De sovjetiske soldatene var utslitte, og de fikk store problemer med å krysse elven.

Uansett hva som ble sagt og skrevet – da opprøret startet 1. august var det teknisk umulig for Den røde armé å komme til hjelp. De fløy inn noen forsyninger av mat og utstyr, men det ble nok oftest tatt av tyskerne, siden «heimefronten» bare befant seg i visse områder.

Opprøret var over 2.oktober. Og først i januar 1945 krysset Den røde armé Wisla og gikk inn i den vestlige delen av byen.

Resultatet av opprøret var katastrofalt. Man mener at 2-300 000 polakker, de fleste sivile, ble drept under kampene og den etterfølgende bombingene da tyskerne trakk seg tilbake.

Det finnes også en annen versjon av hvorfor opprøret startet såpass tidlig som 1. august, og argumentasjonen her er nøyaktig den motsatte av den første: Siden polakkene hadde et på forhånd anstrengt forhold til Russland, satte de i gang da for å hindre at russerne blandet seg

Det er to konkrete hendelser som peker seg ut – massakrene i Katynskogen og Warszawaoppstanden – begge under 2. verdenskrig.

Innbyggere i Warszawa stabler sandsekker Moniuzki gata august 1944
Foto: Wikipedia/Eugeniusz Lokajski

inn i det (bl.a. engelsk Wikipedia).

Det er nok et faktum av flertallet av «heimefronten», AK, av historiske grunner var redde for at sovjeterne ville bli stående i Warszawa etter å ha hjulpet til, slik at følelsene og ønskene deres var noe uklare – antakelig også hos regjeringen i London. Det kan være en – mer eller mindre bevisst – del av den sjansebetonte avgjørelsen.

Men at det uansett var en ulykksalig undervurdering av tyskernes styrke og overvurdering av deres egen, er det ingen tvil om.

Molotov-Ribbentrop-avtalen

Ordet «gjenerobret» i den norske Wikipedia-artikkelen (sitat i begynnelsen) kan illustrere den feilaktige ideen om at russerne etter den tyske okkupasjonen av Vest-Polen i 1939, hadde rykket helt vest til Warszawa.

Slik var det ikke. Grensen gikk mye lengre øst.

Molotov-Ribbentrop-avtalen var en ikke-angrepsavtale mellom ledelsene i Nazi-Tyskland og Sovjetunionen i 1939, på et tidspunkt da Tyskland hadde annektert Østerrike, tatt deler av Tsjekkoslovakia og var klar til å ta den delen av Polen. Sovjet fryktet den videre gangen, og da de samtidig var i krig mot Japan i øst, var en tofronts krig den store redselen. De hadde prøvd å få til en avtale med Storbritannia og Polen, men da det ikke lyktes, vendte de seg til Tyskland, som gjerne inngikk en avtale om gjensidig ikke-angrep. Den ga Tyskland friere hender, og Sovjet tid til å ruste opp forsvaret og få større avstand til et eventuelt tysk angrep mot det sentrale Russland. Da Tyskland som ventet gikk inn i Polen 3. september, erklærte Storbritannia full krig mot Tyskland.

Sovjet gikk inn i Polen fra øst vel to uker seinere. Både Tyskland og Sovjet holdt seg til avtalen som delte deres «rett» til å innta Polen omtrent etter den grenselinjen som først

var trukket opp etter 1. verdenskrig, Curzon-linjen. Den går mye lengre øst enn Warszawa, og den var blitt flyttet enda noe østover, inn i russisk/ukrainsk/hviterussisk område.

Det betyr at det aldri hadde vært sovjetiske styrker i nærheten av Warszawa før 1944. Og oppholdet i Øst-Polen ble heller ikke mer langvarig enn vel 2 år – 22. juni 1941 gikk Tyskland inn i Russland med en styrke som Den røde armé på det tidspunktet ikke klarte å stå imot. Invasjonen da ble også en tragedie for de polske jødene som var flyktet inn i den delen av Russland. Samtidig spredte ryktene om systematiske drap i tyskokkupert område seg, slik at jødene som befant seg i Polen mer eller mindre visste hva som ville komme.

Den historiske forbindelsen mellom Polen og Russland

Polen er et sterkt katolsk land, mens Russland tradisjonelt er sterkt ortodokst – da med unntak av sovjet-perioden. Polen har alltid hatt den utakknemlige skjebnen å være et av landene «i midten» – grensene har stadig skiftet, ut fra maktforholdene. Landet har vært en del av et av de største rikene som har eksistert i Europa – Litauen-Polen, som på 14-1500-tallet gikk fra nord i Baltikum nesten til Svartehavet. Det var en rik og dynamisk stat, der de mange jødene hadde en sterk stilling. Polen har omfattet store deler av dagens Russland – men har også vært fullstendig underlagt Russland.

Delingen av Polen mellom Russland, Preussen og Østerrike i 1795 utslettet landet som egen stat. På bakgrunn av dette støttet det polske folket Napoleon i hans invasjon av Russland i 1812, og siden Napoleon tapte den kampen, ble Polen en stat styrt av russiske tsarer. Mange opprør ble slått hardt ned, og først i 1918 ble landet igjen en sjølstendig stat. Ved freden i Riga i 1921 fikk landet de grensene det fremdeles hadde i 1940 – Polen ble en stat med 1/3 ikke-polske innbyggere (ukrainere, tyskere og hviterussere). I tillegg var det i 1921 fremdeles mange som var jøder – nå ofte fattige og ikke så velintegreerte lenger – i det katolske landet med sterk adel.

Den Solidaritets-dominerte regjeringen la fram et radikalt program for rask overgang til markedsøkonomi og kapitalisme – de avskaffet de fleste subsidier, prisene ble sluppet løs omtrent uten lønnskompensasjon, og valutaen ble devaluert.

Da Frankrike hadde overgitt seg til tyskerne i juni 1940, gikk Sovjet til aksjon mot de baltiske statene – fordi landene der hadde brutt avtaler om bistand til kampen mot nazismen. Dette hadde Sovjet «rett» til etter den hemmelige delen av ikke-angrepsavtalen. Kort etter ble deler av Romania, Nord-Bukovina og Bessaria også okkupert på det samme grunnlaget. Stalin trengte albueslag. Hitler ble engstelig, men ga seg ikke.

I desember 1941 hadde Tyskland okkupert ikke bare «Sovjets del» av Polen, men også langt inn i Sovjet – fra Karelen og til Svartehavet. Operasjon Barbarossa var i full gang. Moskva var igjen truet.

Men det som også skjedde, var at tyskerne tilfeldigvis fant 4-22 000 (stor uklarhet om antallet) polske krigsfanger/offiserer som var blitt drept og begravd i Katynskogen ved Smolensk vest i Russland. Det tok nesten 70 år før den russiske staten innrømte at det var sovjetiske soldater som hadde tatt livet av disse. Denne handlingen sier mye om at Den røde armeen stolte like lite på de polske offiserene som omvendt, og det har sjølsagt også forsuret forholdet mellom Polen og Russland sterkt.

Bedre skulle det ikke bli da flyet med den polske presidenten Lech Kaczynski, hans kone og flere notabiliteter styrtet under landing 10.04.2010, i forbindelse med markeringen av 70-årsdagen for disse massakrene. Konspirasjonsteoriene fikk ny næring, men antakelig var «bare» piloten blitt presset til å lande i for dårlig vær.

Ved oppgjøret etter krigen ble Polens grenser igjen forskjøvet: Landet fikk en vestgrense som inkluderte deler Tyskland før hadde hatt; helt vest til elvene Oder og Neise. Og den endelige grensen mot Sovjet gikk omtrent der Curzonlinjen gikk, slik at Polen også der ble «flyttet» et stykke vestover. Mange polakker flyttet med; fra den delen som ble Sovjet til den delen som hadde vært tysk.

En del av de polske flyktningene som var jøder - mange av dem kommunister - dro også til-

bake til Polen. Disse fant stort sett sine eien- deler stjålet, og det var pogromer flere steder så seint som 4.juli 1946, da 42 ble drept i Kielce. Slik ble også jødene ofte en del av hatet mot Sovjet hos mange polakker – og de aller fleste gjenværende polske jødene emigrerte de nærmeste tiårene; de fleste til USA eller Israel. I dag er det antakelig bare et par titusen igjen.

Etter 2. verdenskrig

«Så hvem vant kappestriden rundt det runde bordet på Jalta? Stalin var imperiebygger, men paranoid, og Churchill var en statsmann som ikke klarte freden, bare krigen. Roosevelt var en mann med et godt hjerte, men han døde bare to måneder etter av hjertesvikt, uten å oppleve freden. Freden ble en fortsettelse av krigen med andre våpen. Jalta har derfor dominert Europa siden. Historikere og politikere har i alle etterkrigsårene diskutert Jalta-avtalens konsekvenser. Uavhengig av hvilke forventninger president Roosevelt og statsminister Churchill hadde da de dro den lange veien til Jalta, så var det situasjonen på slagmarken og ikke forhandlingene som avgjorde utformingen av det nye Europa-kartet. Det var Stalins fremskutte posisjoner i retning vest som telte mest.» (Dagens Næringsliv 11.02.2005)

4.-12.02.1945 møttes altså de tre store statslederne på Jalta i Russland, etter ønske fra Stalin. De skulle diskutere tap, ansvar og gevinst etter at krigen var slutt. Polen var det første emnet, og for Stalin det viktigste landet – fordi det historisk hadde fungert som en korridor for styrker som hadde invadert Russland. Han sa at Polen måtte være sterkt, og at han derfor var interessert i å danne et mektig, fritt og uavhengig Polen. Han antok at eksil-regjeringen ikke var mulig å forhandle med, og satset derfor på den provisoriske regjeringen han nettopp hadde vært med å danne i landet. Grensene ble flyttet vestover ut fra hans ønsker, og han lovet frie valg – med tiden.

På den tiden hadde Den røde armé frigjort og inntatt hele Polen og mye av resten av Øst-Europa, og Sovjetunionen hadde – tross enorme tap - et forsvar som var tre ganger så stort som det de allierte hadde i Vest-Europa. Samtidig

aner en at Stalin ved denne konferansen – og enda mer i Potsdam og Moskva litt seinere da Roosevelt var død og Harry Truman hadde overtatt hans plass – forsto at det var i ferd med å skje en splitting i øst og vest, og at han derfor brukte denne styrken for alt han var god for.

Den midlertidige regjeringen i Polen ble sittende inntil det ble holdt valg i 1947, men mange mener at valget ble manipulert. Det ble en del uro; i desember 1948 overtok sosialistpartiet makten, og det ble et bedre samarbeid med Sovjet. Kommunisten Wladyslaw Gomulka var partiets generalsekretær, men han ble midlertidig avsatt allerede i 1948. I 1952 ble det vedtatt en ny grunnlov etter sovjetisk mønster. Denne førte til en strid med den katolske kirkens overhode, som ble internert i 1953.

I denne perioden ble NATO dannet – militæralliansen av USA, Canada og mange av de vestlige landene i Europa, inkludert Norge. Tyskland var blitt delt i Øst- og Vest-Tyskland i 1949. Da Vest-Tyskland ble NATO-medlem og fikk rett til å ruste opp militært igjen i 1955, slo Sovjet og den østlige delen seg sammen i Warszawapakten – en tilsvarende militærallianse, der landene var gjensidig forpliktet til å hjelpe hverandre om landet skulle bli angrepet. Polen ble naturlig nok en del av denne alliansen – sterkere knyttet til Øst-Europa enn noen gang.

Polens vei vestover

Da Nikita Khrusjtsjov overtok makten i Sovjet og tok et oppgjør med Stalin i 1956, smittet det over på Polen, og det ble gitt amnesti for tusenvis av politiske fanger. Det førte til en periode med både uro og innstramminger. I 1968 var det en brutal utrensning av (russiskvennlige?) jøder innen kommunistpartiet (HIL-senteret).

I 1980 ble den største av flere streiker gjennomført etter en prisforhøyelse på kjøtt. Den ble ledet av den konservative og sterkt religiøse fagforeningslederen Lech Walesa, både på hans arbeidsplass på verftet i Gdansk og i andre byer. Den varte noen uker - da ble de viktigste kravene innfridd under landets nye statsminister, Jozef Pinkowski; frie og sjølstyrte fagforeninger, streikerett, ytrings- og trykkefrihet.

Foto: Flickr/solarisgirl

Foto: Wikipedia/Goku122

Monumenter til minne om Katyn i Wrocław, Witokrzyskiefjellene, Katowice og New Jersey.

Solidaritet – en felles streikekomité – ble så dannet med Walesa som leder.

Sovjet satt ikke helt rolig og så på denne utviklingen. De holdt militærøvelser langs grensen som mange polakker fant truende. Stemningen mellom Solidaritets støttespillere (som inkluderte den katolske kirken) og det sovjetvennlige regimet ble mer og mer spent. 31. desember 1981 erklærte den daværende statsministeren - lederen av kommunistpartiet Wojciech Jaruzelski - unntakstilstand. Den ble opphevet i juli 1983.

Da Mikhail Gorbatsjov overtok i Sovjetunionen i 1985 ble det lettere for de polske kommunistene å forsøke økonomiske reformer. Men det var fremdeles uro; i 1988 var det både gruvestreik i sør og okkupasjon av Leninverftet i Gdansk. Det ble forhandlinger mellom de streikende og regjeringen - de ble enige, streikene ble avblåst, og Polen gikk gradvis over til å bli et land med demokratisk valgt ledelse.

Det første helt frie parlamentsvalget ble en katastrofe for kommunistpartiet, mens kommunisten Jaruzelski ble valgt til president med et knepent flertall. Resultatet ble en koalisjon-sregjering mellom Solidaritet og de tidligere støttepartiene til kommunistpartiet, inkludert noen kommunister.

I desember 1989 opphørte så kommunistpartiets formelt ledende rolle i statsstyret; partiet

oppløste seg sjøl, og ble etterfulgt av et nytt sosialdemokratisk parti. Den Solidaritets-dominerte regjeringen la fram et radikalt program for rask overgang til markedsøkonomi og kapitalisme – de avskaffet de fleste subsidier, prisene ble sluppet løs omtrent uten lønnskompensasjon, og valutaen ble devaluert. Det ble skyhøy inflasjon og sterkt økende arbeidsløshet, og de sosiale klaseskillene økte sterkt – blant annet fikk Polen en klasse av nyrike.

Polen ble medlem av Europarådet i 1991 som

Det siste skrittet Polen tok for definitivt å tilhøre Vest-Europa, ble tatt i 2003, da landet ble en del av EU, etter at 78,5% stemte for. Det inkluderte også medlemskap i EUs vaktjeneste langs Schengen-grensene – Frontex - som fikk sitt hovedkvarter i Warszawa.

Status mai 2015

Ukraina er naboland til både Polen og Russland, men det har en spesiell status i forhold til Russland, siden det inntil 1992 var en integrert del av Sovjetunionen. I motsetning til sovjetstatene i de baltiske landene og Moldova, har Ukraina også gjennom tusen års historie i større eller mindre grad vært en del av Russland, og Kiev var russernes første hovedstad. I tillegg var Krim en del av Russland også under Stalin. Først i 1954 (da man trodde Sovjetun-

ionen skulle være «evig») ble halvøen gitt bort til den daværende sovjetrepublikken Ukraina, med løfte om at Russland inntil 2013 – minst – skulle få beholde marinebasen de hadde der; landets største, og bortsett fra Kaliningrad den eneste isfrie.

Polen og de andre østeuropeiske landene har aldri over så lang tid vært så tett knyttet til Russland som Ukraina.

Det var derfor ikke rart at det ble sterke reaksjoner i Russland da Vesten (NATO, EU inkludert Norge, Polen og ikke minst USA) i klare uttrykk ikke bare støttet med ord, men også i praksis oppmuntret vestukrainerne i det op-

Interessant nok vant venstresiden en klar seier ved valget i 1993. I 1995 ble Polen medlem i WTO (World Trade Organization), mens medlemskapet i OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) kom året etter. Polen ble medlem i NATO allerede i 1999, samtidig med Ungarn, Tsjekkia og Slovakia.

det 2. østeuropeiske landet, og 17. september 1993 forlot de siste sovjetiske militære landet. Sovjetunionen var blitt historie. Og de tidligere nære – om ikke alltid samarbeidende – landene Russland og Polen var i ferd med å gli mer og mer fra hverandre.

Interessant nok vant venstresiden en klar seier ved valget i 1993. I 1995 ble Polen medlem i WTO (World Trade Organization), mens medlemskapet i OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) kom året etter. Polen ble medlem i NATO allerede i 1999, samtidig med Ungarn, Tsjekkia og Slovakia.

Foto:Wikipedia/Lestat

Foto:Eleanor Lang

prøret som så smått begynte å bli voldelig ved årsskiftet 2013/14, ved å antyde at det kunne bli både EU-medlemskap og pengelån hvis de klarte å få has på en del av vanstyret og korrupsjonen som plaget landet. Vesten har også hatt flere større militærøvelser nærmere Russlands grenser enn tidligere, og i juni 2015 ble det klart at Russlands naboland – i særlig grad Polen – vil få stasjonert tunge våpen fra NATO-land, der USA går i spissen. Av dem får de bl a et batteri med Patriotraketter stasjonert i den nordlige delen av landet. Ifølge forsvarsminister Ine Eriksen Søreide er dette bilaterale avtaler mellom enkeltland – altså ikke et samlet NATO-vedtak. Tilsvarende har Russland bygd opp forsvar mot sine grenser.

Propaganda har møtt propaganda, og særlig ille for Russlands president Vladimir Putin ble det da den vestlige koalisjonen i stor grad overså at også en del av det tidlige opprøret var væpnet, at noen gammelfascister var sterkt involverte - og ikke minst at det i februar 2014 faktisk foregikk et statskupp direkte på TV da president Janukovitsj nektet å underskrive intensjonsavtalen med EU.

Polen var allerede da et av de landene som ga sterkest uttrykk for at Russland/Putin var skyldig i en rekke stygge episoder lengre øst, der de fleste ukrainerne har en sterk tilknytning til Russland. Da Russland en måneds tid etter presidentkuppet i Ukraina relativt fredelig annekterte Krim etter en folkeavstemning hvor ca 90% stemte for at de ville bli en del av Russland, utviklet opprøret seg til en væpnet borgerkrig. Det første store angrepet kom da russisktalende patrioter i øst besatte offentlige bygninger – og det ble sendt militære fra vest som brutalt slo ned denne markeringen.

Folk i Odessa - en vestliggende russiskvennlig by – fikk også tidlig smake brutaliteten fra opprørsgrupper fra vest, da 30-40 russiskvennlige ble innebrent i hovedkvarteret for byens fagforbund, antakelig satt i scene av høyreekstremister. I denne og andre stygge episoder har det vært en sterk mistanke om at også frivillige fra andre land har deltatt – ikke minst fra Polen. Det som er helt klart, er at det er bygget opp en paramilitær styrke på ca. 10 000 mann i Polen, med utgangspunkt i redsel for at Russland skal angripe landet - hvilket de aller fleste analytikere betrakter som svært usannsynlig, ifølge Reuters (20.03.15)

NATO hadde toppmøte, og kvitterte ifølge Foreign Affairs med at i mars 2015 rullet «US Army...1.100 miles gjennom seks land i Europa. Konvoien, som omfattet over 500 amerikansk militært personell og 120 kjøretøyer, tok veien gjennom Estland, Latvia, Litauen, Polen og Tsjekkoslovakia, før de returnerte til basen i Tyskland. Det er den lengste konvoien Europa har sett siden slaget ved Bulge (Ardenner-offensiven, tyskernes siste forsøk på å slå seg gjennom på Vestfronten) i 1944.»

Polen ligger langt framme i å kritisere Putin og innføre tunge sanksjoner mot Russland. Donald Tusk hadde en finger med i spillet da han var statsminister i Polen, men han fikk en enda bedre posisjonering i august 2014, da han ble valgt til president for EU-rådet. Polen går også – sammen med andre - inn for et nærmere samarbeid mellom EU og NATO. Ifølge Store Norske Leksikon er forholdet til USA en bærebjelke i Polens utenrikspolitikk. Landet var med på invasjonen i Irak sammen med USA og Storbritannia i 2003, som den 4. største bidragsyteren. De har også deltatt i Afghanistan.

Polen var sjølsagt også blant de 20 mer eller mindre vestlige land som takket nei til å bli med på Moskvas storstilte markering av 70-årsdagen for freden etter 2. verdenskrig 8. mai 2015 – krigen der Sovjetsamveldet spilte en avgjørende rolle for seieren over nazistene, ifølge de aller fleste forskere. Boikotten vil utvilsomt forsterke det som nå er i ferd med å utvikle seg til en – i beste fall - fullstendig uødvendig ny, kald krig mellom øst og vest.

Mens alle rasler med sablene. Kanskje da bortsett fra enslige svaler, som tidligere sjef for Polens væpnede styrker, general Skrzypczak, som i Russian Insider 17.04.15 sier at han ikke lenger kan støtte Ukraina. Årsaken er at det nye regimet i en fersk lov ærer også gamle ultranasjonalistiske grupper, som OUN – UPA, som massakrerte polakker og jøder i titusenvis i Volhynia i 1943/44.

Et annet punkt i Ukrainas nye lov er at både nazistiske og sovjetiske «symboler og propaganda» skal fjernes, også i skolebøker, slik at Ukrainas oppvoksende generasjon ser ut til å skulle miste mange tiår av sitt lands historie.

Polen er godt gjenforent med Tyskland, som sto for mesteparten av drapene og ødeleggelsene under 2. verdenskrig, mens de i stadig sterkere grad fordømmer det landet som frigjorde dem. Kanskje en virkelighetsorientering om hva som egentlig foregår i Ukraina kunne endre noe på dette bildet?

*Elisabeth Reehorst
Medlem av SV*

Kommunisme som berekraftig menneskeleg utvikling

AV TERJE VALEN

Eg finn *Marxism and Ecological Economics* (2005) spesielt interessant fordi Paul Burkett i denne boka gjennomgår dei viktigaste trekka i heile den internasjonale økologisk-økonomiske debatten. (I tidsskriftet *Rødt* nr 3, 2013, har Geir Hem meldt boka under overskrifta *Marxisme og økologisk økonomi*.) I introduksjonen til boka gir Brett sjølv ei sammanfatning av ho. Det er derfor nyttig å omsette denne. Det har eg gjort her: <http://home.online.no/~tervalen/> under tittelen *Marx og naturen, eit raudt og grønt perspektiv*.

I tillegg vil eg omsette siste delen av boka som handlar om *Kommunisme som berekraftig menneskeleg utvikling og Berekraftig menneskeleg utvikling, klassekamp og økologisk økonomi*. Her finn vi tekstar som gir innspel til ei beskriving av det samfunnet alle verkeleg radikale har som strategisk mål og nokre viktige moment om kampen for å nå målet.

Desse tekstene er siste delen av det siste kapitlet i boka (Kap. 10) som har overskrifta *Marxism, Ecological Economics, and Sustainable Human Development* [Marxisme, økologisk økonomi og berekraftig menneskeleg utvikling].

Første delen (Section one) av dette kapitlet tar opp *Three dimensions of sustainable development* [Tre dimensjonar av berekraftig utvikling]. Desse tre dimensjonane er *Naturen som ein felles pott av ressursar for menneskeleg utvikling, Samverkande berekraftig utvikling av menneske og natur og Felles eigedom som ein 'tredje veg' mot berekraftig utvikling*. Eg omsett ikkje denne første delen av kapittel 10.

Så til omsettinga. (Først ei grovomsetting.)

II Kommunisme som berekraftig menneskeleg utvikling

Sjølv om marxismen sitt truverde når det gjeld utvikling (evolusjon) er godt grunnfesta så har marxismen ikkje blitt like mykje oppskatta av økologiske økonomar når det gjeld den evna han har til å ta opp utviklinga av både naturen og menneska saman (co-evolution). Grunnen til dette er den mest fullstendige mangel på erkjenning, sjølv blant mange marxistar, av den visjonen om heilscapeleg menneskeleg utvikling som ligg i kjernen av Marx og Engels sin kommunisme. (Omsettaren nemnar her det monumentale verket titulert *L'homme (Mennesket)* av Lucien Sève frå 2008, der han på mest 800 sider handsamar denne sida ved tenkinga til Marx.) I staden har debattar om 'sosialismens økonomi' fokusert på spørsmål om informasjon, tilskundingar (incentives) og effektivitet i tildeling av ressursar. Dette fokuset på 'sosialistisk rekning' har komme i staden for forståinga av kommunismen som ein form for berekraftig menneskeleg utvikling.

Sjølv om marxismen sitt truverde når det gjeld utvikling (evolusjon) er godt grunnfesta så har marxismen ikkje blitt like mykje oppskatta av økologiske økonomar når det gjeld den evna han har til å ta opp utviklinga av både naturen og menneska saman

For Marx og Engels var det aller viktigaste og mest naudsynnte ved kommunismen den frie utviklinga av kvart enkelt menneske som samfunnsmessig individ. Dei insisterer på at 'samanslutninga av individ --- set vilkåra for den frie utviklinga og rørsle til individa under deira eigen kontroll – vilkår som tidligare blei overlata til tilfellet og hadde fått ein uavhengig eksistens over og mot dei enkelte individa'. Kommunismen si 'altomfattande realisering av individa' føreset at 'verknaden av verda som stimulerer den verkelege utviklinga av evnene til kvart individ er under kontroll av individa sjølv'. Og i staden for at moglegheitene for individuell utvikling blir oppnådd hovudsakleg

på andre sin kostnad, slik det er i klassesamfunna, vil framtidens 'samfunn' gi 'kvart individ middel til å dyrke evnene sine i alle retningar; derfor blir personlig fridom bare mulig innan samfunnet'. Marx og Engels ser for seg kommunismen som 'ei samanslutning der den frie utviklinga av kvar enkelt er vilkår for den frie utviklinga av alle'.

Oppheving av framandgjøringa, felles eigedom og fordeling utan marknad

Det mest grunnleggjande trekket ved kommunismen, slik Marx og Engels ser det for seg, er opphevinga av kapitalismen sitt samfunnsmessige skilje mellom produsentane frå naudsynnte produksjonsvilkår. Kommunismen er 'den historiske opphevinga' av 'åtskiljinga av arbeidet og arbeidaren frå arbeidsvilkåra som møter han/ho som uavhengige krefter'. Denne opphevinga av framandgjøringa fører med seg at arbeidskrafta ikkje lenger er ei vare, pluss eit nytt sett med eigedomsrettar når det gjeld produksjonsvilkåra. Kommunismen erstattar 'kapitalistisk eigedom med ein høgare form av ein gamal type eigedom, dvs. kommunistisk eigedom'.

For Marx og Engels er den felles dimensjonen i kommunistisk eigedom bundet saman med individuell allsidig menneskeleg utvikling både som middel og mål når det gjeld utviklinga av produktivkreftene. Dei ser ikkje for seg mekaniserte produktivkrefter som står over, og bestemmer, livsmoglegheitene til arbeidarane og deira fellesskap. I staden ser dei menneskelege vesen som individuelt og kollektivt tar, held, opererer og utviklar desse produktive kreftene på måtar som forbetrar menneskelege evne/anslegg og livsmoglegheiter sett som eit heile. Det er i denne heilscapelege tydinga, som er innretta på menneskeleg utvikling, dei ser på 'det menneskelege vesenet sjølv' som 'den viktigaste produktivkrafta'. Sett på denne måten

er 'produktivkreftene og samfunnsmessige forhold to forskjellige sider av utviklinga av det samfunnsmessige individet'. Den svært utvikla samfunnsmessige produksjonen som kapitalismen let etter seg tyder at 'individua må tileigne seg den eksisterande heilskapen av produktivkrefter, ikkje bare for å oppnå sjølvaktivitet, men også for berre å sikre sin eigen eksistens'.

For å vere eit effektivt verkty for altomfattande menneskeleg utvikling må kommunismen vere 'dei sameinte individua si tileigning av dei totale produktivkreftene'; men han må ikkje redusere individua til små, utskiftbare tannhjul i ein gigantisk kollektiv maskin som opererer utanfor deira kontroll i ei framandgjort jakt på 'produksjon for produksjonens skuld'. Han må forbetre utviklinga av dei menneskelege produktive kreftene som er i stand til å ta grep om og kontrollere den samfunnsmessige produksjonen på linje med 'utviklinga av den rike menneskelege naturen som eit mål i seg sjølv'. Sjølv om kommunistisk 'tileigning [har] ein universell karakter som samsvarer med ... produktivkreftene', så fremmar ho også 'utviklinga av dei individuelle evnene som samsvarer med dei materielle produksjonsinstrumenta'. Fordi desse instrumenta har blitt utvikla til ein totalitet og ... bare eksisterer innan det universelle samkvemmet' krev deira effektive tileigning 'utviklinga av ein totalitet av evnene til individua sjølve'. Kort sagt 'den genuine og frie utviklinga av individua' under kommunismen former, og blir i sin tur forma av 'den universelle karakteren av verksemda til individua på grunnlag av dei eksisterande produktivkreftene'.

Den økologiske tydinga av fri tid som mål på kommunistisk rikdom kan ikkje overskattast.

Følgjelig er det slik at sjølv om kommunismen 'ikkje gjeninnfører privat eigedom' av produksjonsmiddel så 'oppretter han verkelig individuell eigedom på grunnlag av det som er oppnådd under den kapitalistiske epoken, nemlig samvirket og den felles eigdommen av jorda og produksjonsmidla'. 'Den framande eigdommen til kapitalisten' er 'oppheva ved å omdanne hans eigedom til eigdommen ... til dei sameinte, samfunnsmessige individua'. Kommunistisk eigedom sikrar på denne måten kvart individ tilgang til vilkåra og resultata av produksjonen slik det treng for å bli eit 'fullstendig utvikla individ'. I tillegg til retten til å delta i planlegging og styring av produksjonen (sjå under) fins det tre særegne individuelle rettar under kommunistisk eigedom som arbeidrar i retning altomfattande menneskeleg utvikling.

For det første vernar kommunismen individet sin rett til å få sin del av totalproduktet for eige privat forbruk. Slik 'omfattar samfunnsmessig eigedom jord og andre produksjonsmiddel og privat eigedom omfattar produkta, dvs. forbruksartiklane'. Naturligvis må samfunnsmessig eigedom også omfatte visse andre fråtrekk

i tillegg til dei som er øymerke til å 'erstatte og auke ... produksjonsmidla'. Der må for eksempel vere 'eit reservefond for produksjon og forbruk'. Vidare må vi trekke frå for 'generelle administrasjonskostnader', for 'tilfredsstilling av felles behov, slik som skolar, helsetenester osv.' og til 'fond for dei som ikkje er i stand til å arbeide'. Men etter desse fråtrekka er 'resten av forbruksmidla ... fordelt mellom dei individuelle produsentane i det samarbeidande samfunnet'.

Når det gjeld fordelinga av det individua treng til forbruk, ser Marx og Engels for seg ein todelt prosess. Under 'den første fasen av det kommunistiske samfunnet, slik det er når det nett har oppstått frå det kapitalistiske samfunnet etter lange fødesmerter', foreslår dei at 'den delen som kvar individuelle produsent får til livsopphald' vil vere 'bestemt av arbeidstida til den enkelte'. Men i ein andre 'høgare fase av det kommunistiske samfunnet' må krav på forbruksmiddel ut frå kor mykje ein arbeidar 'bli heilt forlate og samfunnet kan skrive på fanene sine: frå kvar etter evne og til kvar etter behov!'. I denne høgare fasen 'tillèt fordelingsmåten... alle medlemmer av samfunnet å utvikle, halde oppe og bruke evnene sine i alle mulige retningar'. 'Arbeidaren sitt eige individuelle forbruk' blir med andre ord 'utvida til eit trinn ... som trengs for full utvikling av individualiteten'.

Den andre måten som kommunistisk eigedom fremmar individuell menneskeleg utvikling på, er ved å sikre alle individ tilgang til dei utvida samfunnsstenestene – utdanning, helsevern, offentlige tenester og alderspens-

jonar – som blir finansiert gjennom fråtrekk frå totalproduktet før det fordelast mellom individ. På denne måten er det slik at 'det som produsenten blir fråtatt som privat individ får han att direkte eller indirekte som medlem av samfunnet'. Slikt samfunnsmessig forbruk vil 'bli svært mykje større samanlikna med dagens samfunn og det aukar i same forhold som det nye samfunnet utviklar seg'. Dimensjonen av menneskeleg utvikling er klar ut frå den tenkte utvidinga av 'teknologisk utdanning, både teoretisk og praktisk ... i skolane til arbeidarane', medrekna 'ei tidlig kombinasjon av produktivt arbeid med utdanning' – som sjølv sagt føreset 'ei streng regulering av arbeidstida ut frå dei forskjellige aldersgruppene og andre sikkerheitstiltak for å verne ungane'. Ein viktig funksjon for denne heilskapelige utdanninga vil vere å 'omforme vitskap frå eit instrument for klasseherredømme til ei folkelig kraft'.

For det tredje omfattar kommunistisk eigedom individet sin rett til stadig kortare arbeidstid. Denne 'forkortinga av arbeidstiden' vil lette menneskeleg utvikling ved å gi individ meir fritid der dei kan 'nyte materielle og intellektuelle fordelar ... ved samfunnsmessig utvikling'. Fritid er 'tid ... til den frie intellektuelle og samfunnsmessige aktiviteten til individet'. Slik 'er fritid, disponibel tid, rikdom i seg sjølv, delvis for å nyte produkta og delvis for fri verksemd som – i motsetnad til arbeid – ikkje er dominert av presset frå eit ytre formål som må oppfyllest og der denne oppfyltinga blir sett på som naturleg naudsyn eller ei samfunnsmessig plikt'.

Under kommunismen er følgjelig 'målet på rikdom – ikkje lenger, på noen måte, arbeidstid, men heller disponibel tid'.

Kommunismen strevar etter denne forbeiringa av menneskeleg rikdom ved å erstatte marknadstildeling med ein 'kollektiv produksjon' der 'samfunnet tildelar arbeidskraft og produksjonsmiddel mellom dei ymse industrigreinene'. Når 'produksjonsmidla blir halde felles' blir produksjonen 'til produksjon av fritt samanslutta menneske og står under deira medvitne og planlagde kontroll'. Dei 'mange forskjellige formane for arbeidskraft' blir brukt 'med fullt medvit som ei einaste samfunnsmessig arbeidskraft ... i samsvar med ein bestemt samfunnsmessig plan (som) held oppe dei korrekte proporsjonane mellom dei forskjellige funksjonane til arbeidskrafta og dei ymse behov til samanslutninga'.

Som eg har hevda tidligare har debattar om 'sosialismens økonomi' fokusert på tekniske saker som angår effektiviteten i fordelinga ('sosialistisk rekning'). Marx og Engels sjølv understreka ofte kommunismens overlegne fordelingsvev samanlikna med kapitalismen. For eksempel hevda Marx at med kommunisme 'ville sameinte, samverkande samfunn regulere den nasjonale produksjonen ut

frå ein felles plan og på den måten ta han under sin eigen kontroll og gjøre slutt på anarkiet og dei periodiske krampane som er lagnaden til den kapitalistiske produksjonen. Likevel var ikkje det viktigaste ved kommunistisk planlegging større kontroll og effektivitet, men heller den rolla han har som noko som mogleggjer og påverkar den menneskelege utviklingsimpulsen som blir utløyst av det nye systemet av eigedomsrettar – med den sikringa vi her finn av livsopphald, utviding av samfunnsmessige tenester, medrekna teoretisk og praktisk utdanning og meir fritid. Grunnen til at kommunismen er 'eit samfunn organisert for samverkande arbeid på grunnlag av planlegging' er 'å sikre alle medlemmer av samfunnet eksistensmiddel og full utvikling av evnene deira'. Denne forsikringa kan ikkje sameinast med marknad- og profittdriven produksjon der

'individua er underlagt den samfunnsmessige produksjonen; den samfunnsmessige produksjonen fins utanfor dei som lagnaden deira'.

Marx og Engels sin påstand er at marknads-

framandgjeringa av individa (og heile samfunnet) frå den direkte felles kontrollen over produksjonen er ein følgje av det grunnleggande lønsarbeidsforholdet. Det er kapitalen sitt samfunnsmessige skilje av produsentane frå produksjonsvilkåra som skaper den situasjonen at produksjonen blir utført i føretak som er organisert uavhengig av kvarandre og styrt av signal frå marknaden.

Dette er grunnen til at Marx insisterer på at kommunismen er 'ei form for produksjon som er heilt motsett vareproduksjonen'. Opphevinga av vareforma og arbeidarane sin samfunnsmessige skilnad frå dei naudsynte produksjonsvilkåra er to sider av det same fenomen der den siste forma har første rang. Kommunismen si oppheving av framandgjeringa tar form av at arbeidet blir 'direkte samfunnsmessig arbeid' utan trong til å gå inn i pengebytte for å få fram ein samfunnsmessig deling av arbeidet som sikrar reproduksjonen. Som Marx seier er marknaden bare 'bandet som er naturleg

Pieter Bruegel Luilekkerland/Wikipedia

for individ innan særeigne avgrensa produksjonsforhold'; og den 'framande og uavhengige karakteren' til dette bandet 'ovanfor individa viser bare at dei sistnemnde framleis held på med å skape vilkåra for det samfunnsmessige livet sitt, og at dei enno ikkje har begynt å leve det på grunnlag av desse vilkåra'.

For å summere opp så blir kommunismen sitt system med direkte samfunnsmessig arbeid sett på som noe som utviklar seg saman med produsenten si individuelle og kollektive utvikling som menneskelege vesen. Dette er forståelig når dei heller store krava til menneskelege ressursar som 'samverkande arbeid ... utvikla til nasjonale dimensjonar', er gitt. Desse krava syns endå meir formidable når vi tar omsyn til at dette systemet ikkje skal styrast av noen sentralisert statsmakt, men i staden 'begynner med sjølvstyret til fellesskapa'. Samanslutningar av arbeidarar skal erstatte statsbyråkrati, og ein kvar med offisiell stilling (medrekna dommarar) vil ikkje bare bli vald, men

vere gjenstand for direkte tilbakealling og dei vil ikkje bli kompensert meir enn den gjennomsnittlige arbeidande personen. Frå denne kanten kan vi definere kommunismen som 'folket som handlar for seg sjølv, ved seg sjølv' eller at 'samfunnet sluker opp statsmakta som blir samfunnet si eiga levande kraft i staden for som krefter som kontrollerer og held det nede'. I denne oppslukinga av framandgjort makt vil utviklinga av menneskelege evne og behov forme utviklinga av samanslutninga sine evner til å planlegge, medrekna handsaminga av produksjonen sine naturgrunnlag.

Fellesskapen sin administrasjon av allmenningane

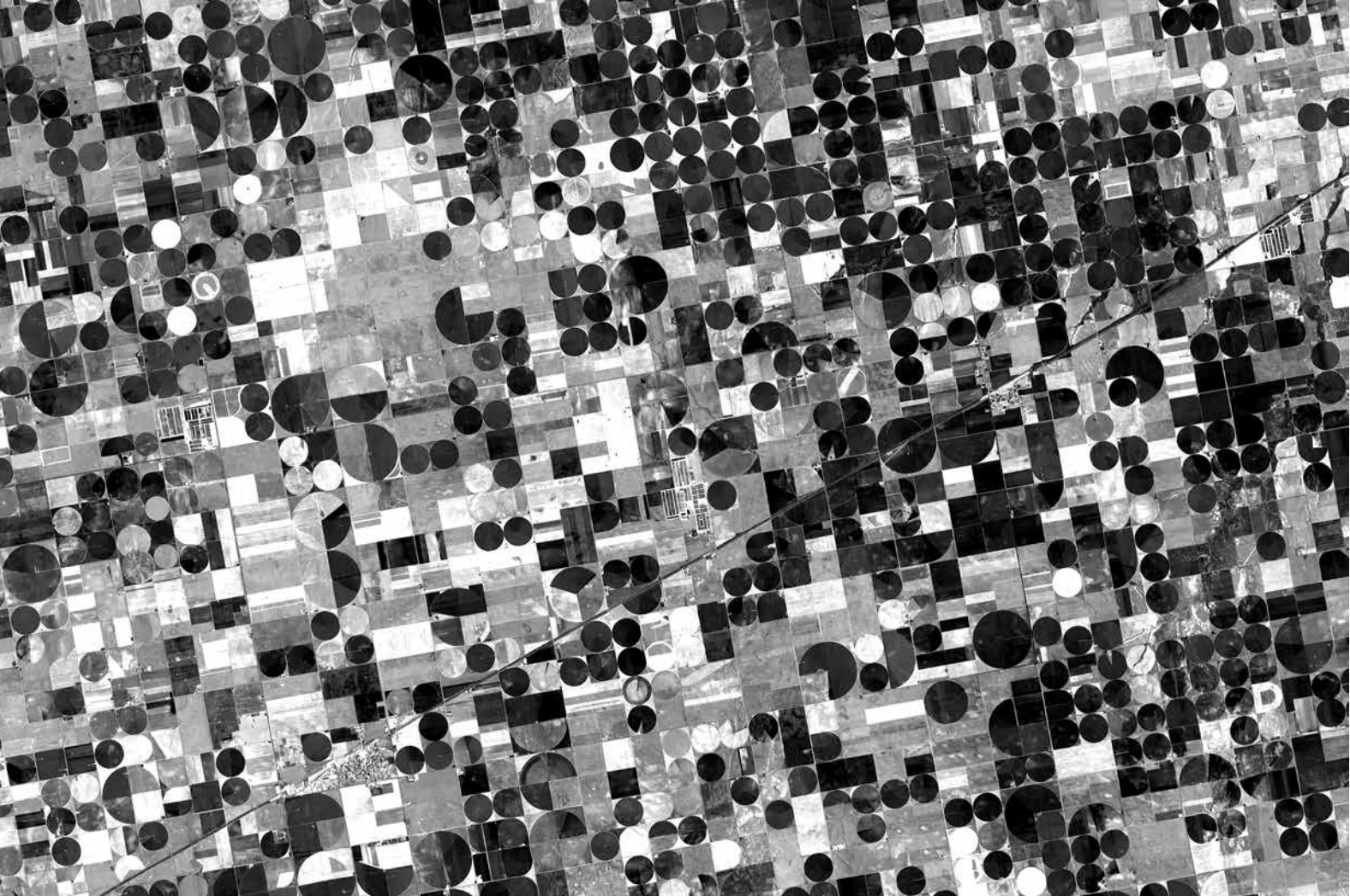
Marx og Engels var djupt uroa over kapitalen sine tendensar til å skape økologisk krise. Følgelig understreka dei den trongen eit etterkapitalistisk samfunn hadde til å ta ansvar for å administrere naturvilkåra. Dette forklarar kvifor dei insisterte på utviding av felleseigedom-

men til jord og andre 'livskilder'. Slik Marx og Engels såg det for seg vil kommunismen 'opprette att dei nære banda mellom menneske og jorda, men på ein fornuftsbestemt måte, og ikkje lenger formidla av liveigenskap, hersking og den idiotiske mystisismen til [privat] eigedom, sidan jorda ikkje lenge er eit objekt for kjøpslåing. Denne 'felles eigedommen' av jorda 'tyder ikkje at ein får opp att den gamle originale felleseigedommen, men er ein institusjon av ein mykje høgare og meir utvikla form av eigedom i fellesskap'.

Det fins likevel to funksjonelle parallellar mellom Marx og Engels si oppfatning av kommunistisk jordeigedom og dei felles eigde ressursystema som det er gitt ein oversikt over i første delen av kapitlet.

For det første, i begge tilfelle gir ikkje felles eigedom – individuell – eller kollektiv – rett til å overutnytte jord og andre naturvilkår. Marx og Engels erkjente at jord ikkje bare er ein særlig ressurs, men at det er den grunnleggande kjelda til 'alle varige vilkår for liv som trengs av kjeda av menneskelege generasjonar'. Derfor hevda dei at alle vanlige oppfatningar av 'eige' av jord – medrekna individ sine rettar til å utnytte og avytte slik dei sjølv finn for godt – ikkje lenger ville gjelde under kommunismen som i staden stoler på eit felles system av bruksrettar og ansvar. Kommunistisk eigedom vil sjølvstekt gi alle individ rett til å delta i den produktive bruken av jorda og produkta frå ho som vilkår for deira eigen reproduksjon og allsidige utvikling. Men denne individuelle retten opererer innan kommunismen si 'medvetne og fornuftige handsaminga av jorda som varig felles eige, som det vilkåret for eksistensen og reproduksjonen av kjeda av menneskelege generasjonar som ikkje kan avytrast. Det kan ikkje vere mykje tvil om at Marx og Engels, lik dei fleste økologiske økonomane, ville avvise tanken om at ein positiv forskotsrente skulle bli nytta på framtidig mangel på tilgang på ressursar som er ein felles pott.

Den andre parallellen mellom dei observerte systema med felles pott og Marx og Engels sine berekningar er den praktiske tileigninga av makt til samfunnsmedlemmer grunna på ei djup rotfesting i felleseigedommen sine institusjonar for kulturell og produktiv verksemd. Marx og Engels ser for seg at produsentane tar i bruk den vitskaplege kunnskapen som trengs for å sjølvstyre arbeidsprosessen sin, medrekna bruken deira av naturvilkåra. Kommunismen si vekt på teoretisk og praktisk utdanning er heilt relevant i denne samanhengen. Her ser Marx og Engels spreinga og den vidare utviklinga av vitskapelig kunnskap som tar form av ein ny kombinasjon av natur- og samfunnsvitskap. Sjølv om denne einskapen, som utviklar seg mellom natur og menneskesamfunn, er ein logisk følgje av den samverkande utviklinga av naturen og menneskesamfunnet, så er verkeleggjeringa av begge deler ein funks-

Automatiserte vanningsystemer, Kansas 2001 Foto:NASA

jon av kommunismen si oppheving av framan-
dgjeringa av produksjonsvilkåra og deira om-
danning til vilkår for menneskeleg utvikling.
Bare då vil folk bli verkeleg

*'medvitne om dei indre forholda mel-
lom det som vi i dag kallar 'natur'verka og
'samfunns'verka ... og handsame dei to halvde-
lane som fram til då har vore skilde, som ein
einaste heilskap. Individet vil sjå at det lærer
om begge delar når ei lærer anten om samfun-
net eller naturen'.*

Eller, som Engels seier det rett ut, vil folk ikkje
bare 'føle, men også vite om einskapen sin med
naturen'.

Denne medvetne 'forsoninga av menneska
med naturen og med seg sjølv' avheng fram-
for alt av kommunismen sin auka av 'fri tid'
og bruken av denne 'for den fulle utviklinga
av individet' som er i stand til å 'gripe sin ei-
gen historie som prosess og erkjenninga av
naturen (og like tilstadeverande som praktisk
makt over naturen) som sin verkelege lekam'.
Gjennom den praktisk-intellektuelle ut-
viklinga av produsentane under den frie tida
og arbeidstida, blir 'den samfunnsmessige
karakteren' av kommunistisk arbeid 'sett ... ik-
kje bare i ei naturleg, spontan form, men som
verksemd som regulerer alle naturkreftene'.
Som Marx seier,

*'Fri tid – som både er fritid og tid for hø-
gare aktivitet – har naturlegvis omforma den
som har han til eit forskjellig subjekt, og han
går inn i den direkte produksjonsprosessen som
dette forskjellige subjektet. Denne prosessen er*

***'Fridom består ikkje i drau-
men om å vere uavhen-
gig av naturlovene, men i
kunnskap om desse lovene
og i den moglegheita det gir
til å få dei til å verke sys-
tematisk mot visse mål***

*då både disiplin, når det gjeld mennesket som er
i ferd med å blir til; og, på same tid, verksemd,
eksperimentell vitskap, materielt skapande og
tingliggjørande vitskap, som når det gjeld men-
nesket som har blitt til har samfunnets oppsam-
la kunnskap i hovudet sitt.*

Den økologiske tydinga av fri tid som mål på
kommunistisk rikdom kan ikkje overskattast.
Veksande arbeidsproduktivitet treng ikkje
auke gjennomstrøyminga av materie og en-
ergi i den grad produsentane blir kompenserte
med forkorting av arbeidstida i staden for auka
i materielt forbruk. Under like forhold gir
det seg dessutan av seg sjølv, at i den grad men-
neskelege behov som er utvikla og tilfredsstilt
i løpet av utvida fri tid bruker mindre materie
og energi, så vil den auka vekta av desse be-
hova i høve til alle behova minske produks-
jonspresset på naturomgjevnadene. Slik øko-
vennlige verksemdar kan innehalde ikkje bare
oppsamling av produktive og vitskapelige

kunnskapar, men også andre sjølvutviklande
og kunstnarlege syslar. I røynda ser Marx og
Engels at produsentane kan bruke den nyopp-
daga materielle tryggheta si og den auka friti-
da til å engasjere seg i ei mengd intellektuelle
og estetiske former for sjølvutvikling. Denne
delvise aventropifiseringa av menneskelege
behov og menneskeleg utvikling kan bli enda
betre gjennom dei auka moglegheitene som
kommunismen gir folk til å blir kunnskapsrike
deltakarar i og skaparar av økonomisk, politisk
og kulturelt liv.

Den indre einskapen mellom menneskeslekta
og naturen tyder sjølvstakt at det framleis vil
vere naudsynt for det kommunistiske samfun-
net å 'stri med naturen for å tilfredsstille be-
hova sine, for å oppretthalde og reproducere
livet [sitt]'. Dette gjør det endå meir vesentlig
'at det samfunnsmessige menneske, dei sa-
manslutta produsentane, styrer den men-
neskelege utvekslinga med naturen på fornuft-
ig måte, får ho under deira kollektive kontroll i
staden for å bli dominert av ho som ei blind
makt; klarar dette med minst mulig bruk av
energi og under vilkår som er mest verdige og
passande for den menneskelege naturen deira'.

Slik 'verkelig medveten mestring av naturen'
føreset at produsentane har 'blitt sjefar over
sin eigen samfunnsmessige organisasjon'. Men
han føreset ikkje at menneskeslekta har over-
vunne alle naturlege grenser; og han føreset
heller ikkje at dei samanslutta produsentane
har oppnådd fullstendig teknologisk kontroll

over naturkreftene;

'Fridom består ikkje i draumen om å vere uavhengig av naturlovene, men i kunnskap om desse lovene og i den moglegheita det gir til å få dei til å verke systematisk mot visse mål. Dette gjeld både lover i den ytre naturen og dei som styrer den kroppslige og mentale eksistensen til menneske sjølve – to typar av lover som vi kan skilje frå kvarandre i tanken, men ikkje i røynda. ... Derfor består fridom i ein kontroll over oss sjølve og over den ytre naturen som er grunna på naturnaidsyn.

Det er på denne kloke og forsiktige måten Marx ser for seg at dei sameina produsentane 'dirigerer produksjonen frå starten av slik at det årlige tilskottet av korn bare i liten grad avheng av variasjonar i veret; produksjonssfæren – forsyningsaspekta og brukaspekta av han – er fornuftig regulert'. For eksempel vil 'varig relativ overproduksjon av eksisterande rikdom', det vil seie 'produksjon i høgare skala enn det som trengs for den enkle erstatinga og reproduksjonen av eksisterande rikdom', er bare ein forstandig måte å sikre seg mot 'øydelegging på grunn av ekstraordinære naturkatastrofar, brann, flom osv.' Innanfor det kapitalistiske samfunnet' derimot, medfører ukontrollerbare naturvilkår eit unaudsynt 'anarkistisk element' i den samfunnsmessige reproduksjonen. Kommunismen sin planlegging ut frå 'føre var'-prinsippet når det gjeld hendingar i naturen, illustrerer korleis 'verkelig menneskeleg fridom' bare kan grunnleggast på 'ein eksistens som er i harmoni med dei etablerte naturlovene'.

II Berekraftig menneskeleg

utvikling, klassekamp og økologisk økonomi

Marx og Engels visjon om kommunismen smeltar saman ressursar i felles pott, samsvarande utvikling av menneske og naturen rundt og felleseige til dimensjonar i berekraftig utvikling. Og denne visjonen kombinerer naturvitenskapelig og samfunnsvitenskapelig tenking på ein praktisk-intellektuell måte som er heilt i samsvar med den tværdisiplinære karakteren til økologisk økonomi. På same tid er det slik at når Marx og Engels ikkje gir oss eit detaljert plan for framtidssamfunnet, så tyder det at visjonen deira gir rom for ei variert institusjonell og kulturell utvikling som er i samsvar med det grunnleggande prinsippet om berekraftig menneskeleg utvikling basert på oppheving av framandgjøringa av vilkåra for produksjonen. Slik sett held kommunismen deira seg til dei økologiske økonomane si forplikting til å vere metodisk mangesidig og historisk open.

Marx og Engels forsøkte sjølvsagt ikkje å sjå for seg kommunismen slik at dei kunne få plass i disiplinen økologisk økonomi. Dei hadde kraftige politiske grunnar til å legge fram eit inkluderande og historisk ope rammeverk heller enn ein detaljert plan. Ein detaljert plan ville ha gjort vald på kravet om at 'frigjøringa av dei arbeidande klassane må erobrast av desse klas-

Marx og Engels forsøkte sjølvsagt ikkje å sjå for seg kommunismen slik at dei kunne få plass i disiplinen økologisk økonomi. Dei hadde kraftige politiske grunnar til å legge fram eit inkluderande og historisk ope rammeverk heller enn ein detaljert plan.

sane sjølve'. Det ville ha utelukka arbeidarklassen sin sjølvutvikling gjennom politiske debattar, konfliktar og erfaringar med prøve- og feilemetoden i kampen, og dermed hindre spiringa og veksten til ei revolusjonær rørsle som hadde sitt sentrum i arbeidarfellesskapet. Som Alan Shandro forklarar forsto Marx og Engels arbeidarklassen som 'einskap i forskjell, som eit politisk fellesskap'. Dette er grunnen til at dei såg på kommunismen, ikkje som en 'masterplan' men 'som eit middel til å organisere arbeidarane si rørsle og for å strukturere og rettleie debatten i og rundt ho.

Denne måten å nærme seg saka på er i samsvar med den vanskelige og langvarige karakteren til overgangen til kommunisme slik Marx og Engels vurderte det. Når alt kjem til alt så medfører denne endringa av dei naturlege og samfunnsmessige vilkåra for produksjonen frå framandgjorte vilkår med klasseutbytting til vilkår med berekraftig menneskeleg utvikling, og det er noe som vi ikkje kan få til over natta. Kommunistisk produksjon er ikkje bare ganske enkelt arva frå kapitalismen, han

krev 'lange kampar, gjennom ein serie med historiske prosessar som omformar omstende og menneske'. Blant desse omforma omstende vil vere 'ein ny samfunnsmessig organisering av produksjonen, eller heller at dei samfunnsmessige produksjonsformene blir sett fri ... frå den klassekarakteren dei no har og den harmoniske nasjonale og internasjonale koordineringa av dei'.

Alle detaljerte planar om resultatet av denne epokegjørande globale omdanninga ville vere yttarst utopisk i den mest dogmatiske og abstrakte tydinga av denne nemninga. Den kampen som føregår i den verkelige verda for å skape 'vilkår for fritt og samanslutta arbeid ... vil oppatt og oppatt bli hindra av motstanden til dei eksisterande interessene og klasseegoismen', og dette er nett grunnen til at dei nøyaktige framgangane (og tilbakeslaga) ikkje kan bestemast på førehand. Omdanninga til et fellessystem for berekraftig menneskeleg utvikling er ut frå naturen sin side ein prosess med felles utvikling av menneske og natur som er avhengig av kva spor tinga går inn i. Eit avgjørande viktig aspekt ved denne avhengigheita av spor er, slik Marx og Engels ser det, at kommunismen sine føresetnader for menneskeleg utvikling for ein stor del vil bli skapt av sjølve den revolusjonære kampen. Det blir sagt slik i Den tyske ideologien at

[kommunistisk] tileigning ... kan bare finne stad gjennom ei sameining som bare kan vere universell på grunn av karakteren til proletariatet sjølv, og gjennom ein revolusjon der, på den eine sida, makta til den tidligare produksjonsmåten ... blir styrta, og på den andre sida, den universelle karakteren og energien til proletariatet blir utvikla som trengs for å fullføre tileigninga, og dessutan at proletariatet kvittar seg med alt som framleis heng ved det frå den tidligare stillinga i samfunnet.

Kravet om livsmoglegheiter som er meir rettferdige og meir økologisk berekraftige står sentralt i det veksande verdsomspennande opprøret mot dei dominerande økonomiske institusjonane (transnasjonale føretak, Det internasjonale Pengefondet-Verdsbanken og Verdens Handelsorganisasjon). Men denne rørsla treng eit rammeverk for debatt, forsoning og verkeliggjøring av alternative strategiar for menneskeleg utvikling som er leia av livsverdiar – ikkje av marknaden, privat profitt og andre former for utbytting og undertrykking. Den klassisk-marxistiske visjonen om kommunisme som oppheving av framandgjøringa har framleis mykje å bidra med i dette rammeverket som vi treng.

Utdraget er omsett med løyve frå Paul Burkett.

Fleire artiklar av Terje Valen kan lesast på heimesida <http://home.online.no/~tervalen/>.

Litteraturliste og henvisningar har vi diverre måtta redigere bort av hensyn til plass. Desse finn du på <http://home.online.no/~tervalen/>

Massemorderen som kom inn – fra hva?

INTERVJU MED REGI ENERSTVEDT
AV EGIL BØCKMANN

Kort før 22. juli i år gav Forlaget Rødt ut en bok om forklaringer på Anders Behring Breiviks grusomme handlinger fire år tidligere. Sosiologen, statsviteren og filosofen Regi Theodor Enerstvedt har skrevet en oppfølger til sin bok «Massemorderen som kom inn fra ingenting» fra 2012. Den nye boka har han gitt tittelen «Massemorderen som kom inn – fra hva?».

Du har satt deg fore å motvirke den dominerende oppfatningen og forståelsen av Breivik og hans handlinger. Var ikke attentatene i 2011 et angrep på oss alle?

Hege Ulstein skrev i sin faste kommentarspalte i Dagsavisen 8. august i år at Norge har sviktet i kampen mot den bekmørke kvasiideologien gjerningsmannen sto for, og at angrepet i politisk forstand var rettet mot Arbeiderpartiet (Ap) og AUF, ikke mot Norge. Det er en viktig erkjennelse fra Dagsavisens fremste kommentator.

Breivik beskrev AUF'erne som «ekstreme marxister» og titulerte seg som kommandør i «den norske antikommunistiske motstandsbevegelsen». Jeg er hjertens enig med Ulstein når hun skriver at vi skal frykte snikeksteremiseringen som har fått et altfor godt fotfeste. Og vil legge til at «fanatisk høyreekstrem ideologi», som dommen sa lå til grunn for terroren, har sitt utspring i antikommunismen som Arbeiderpartiet stod i spissen for i Norge under den kalde krigen.

Du skriver i boka at bare å legge vekt på Breiviks kamp mot islam innebærer et blindspor. «Det er IKKE muslimer som skal bekjempes», men «det er kommunister, marxister, sosialister og alle dem som er en slags skjulte marxister og kommunister, nemlig kulturmarxister og multikulturalister». AUF har gjennom sin historie fostret mange marxister og kommunister, deriblant deg, og kan kanskje forsvare betegnelsen kultur-marxistisk eller multikulturalistisk – om enn ikke som «ekstreme marxister»? Og hvordan vil du forklare at Breivik plasserte et liberalistisk, ikke sosialdemokratisk, Arbeiderparti og Gro Harlem Brundtland, som han tenkte å halshogge, i en av disse kategoriene?

Det har jeg tenkt mye over. Når du karakteriserer Ap som et liberalistisk, ikke sosialdemokratisk parti, er det korrekt. Likevel, Breivik ser det ikke slik. Vi kan bli forundret over det. Men Breivik har tilegnet seg en antikommunistisk ideologi, og i den er det langt flere enn kommunister og marxister som blir sett på som nettopp slike. Antikommunismens viktigste funksjon ligger faktisk nettopp i dette, å 'stigmatisere', diskreditere og om nødvendig utslette all opposisjon mot det herskende systemet, som nå er truet.

I motsetning til hva mange tror, er ikke Breivik motstander av det bestående. Han er for det, og vil helst tilbake til et tidligere trinn, der tradisjonelle verdier er dominerende. Breivik kaller seg både kristen og konservativ. For ham er også folk langt til høyre for Ap infisert av marxismen. I det hele tatt, alle som truer systemet er det. De politisk herskende i dag truer også systemet med sin politikk, særlig den som fører til islamsk befolkningsøkning. Det er en viss logikk i det. Anslaget mot regjeringsbygget er et angrep på den infiserte herskende politiske eliten, og angrepet mot AUF er et angrep på den kommende politiske eliten. Alt som kapitalismen i dag oppløser og ødelegger: familien, kulturen, alle verdier, all moral, fellesskapet – det er marxistenes skyld. Dette er tradisjonell fascisme, forskjellen er ikke at muslimer erstatter jøder som hovedfiende. Kommunister og sosialister er dagens jøder – og skal drepes. Muslimene skal bare holde seg i 'sin' verden, ikke hos 'oss'.

De fleste norske mediers fortellelse av din forrige bok hindret deg i å tilføre debatten i offentligheten samfunnsmessige forklaringer på Breiviks utvikling og handlinger. Boka ble møtt med 'øredøvende taushet'.

Ja, så mye for norske mediers hyllest av seg selv som bærere av ytringsfriheten. Unntaket var Morgenbladet. Boka fikk faktisk mer oppmerksomhet i utenlandske medier. NRK droppet en videreføring av min rolle som en av statskanalens ekspertkommentatorer da de så at Marxist Forlag stod som bokutgiver. Dermed blokkerte NRK en dialog om årsaksforhold, og sementerte høyresidens påstand om at Breiviks terrorisme var et angrep på Norge. I Klassekampens salongradikale bokmagasin

fikk den Ap-tro Jonas Bals ta avgjørelsen om å la være å anmelde boka. Det er ikke usannsynlig at det lå en politisk begrunnelse bak hans påstand om at boka «var for svak» til å bli anmeldt. Jeg har håp om at den nye boka vil vekke større oppmerksomhet enn den forrige. Boka har fått omtale i borgerlige aviser som Adresseavisen og Harstad Tidende, Klassekampen har brakt et stort intervju med meg, boka har i flere uker hatt fin plassering på Tronsmos Ti-på-topp-liste, og selger ifølge forlaget bedre enn ventet.

Du har i boka tatt for deg bøker om Breivik skrevet av Aage Storm Borchgrevink, Marit Christensen og Åsne Seierstad. Særlig Borchgrevink får så hatten passer, du karakteriserer hans «En norsk tragedie» som psykologisme og sosialpornografi av verste sort. Er det en motsetning mellom psykologisk og samfunnsmessig forståelse av Breivik? Hva er det disse tre forfatterne ikke har forstått?

Et hovedpoeng i den nye boka er at det er feil å stille psykologiske og samfunnsmessige forklaringer opp mot hverandre som gjensidig utelukkende. Det har vært en tendens i det som er blitt kalt marxisme bare å legge vekt på 'samfunnsforhold' i forklaringen av hvorfor et enkeltmenneske handler som det gjør. Andre neglisjerer samfunnsforholdenes betydning. Begge deler er galt. Det ville være lett hvis det bare dreide seg om å legge sammen en hvilken som helst samfunnsteori og psykologisk teori. Problemet er selvfølgelig at disse ikke bare må være gode, de må ha et indre forhold til hverandre. Se for deg et kryss der den horisontale linjen utgjør samfunnsforholdene individet inngår i, dvs. den samfunnsmessige virksomheten. Den vertikale linjen er den individualhistoriske utviklingen, dvs. individets virksomhet fra barn til ungdom, voksen. Den beste samfunnsmessige forklaringen og den beste individuelle forklaringen ligger i det punktet hvor disse linjene krysses. Det punktet er aldri mulig å finne helt presist, idealet er å nærme seg det. Og det har jeg forsøkt i den siste boka. Om jeg har lyktes, det må leserne av boka uttale seg om. Når det gjelder min kritikk av først og fremst Borchgrevink, må jeg også bare vise til boka, det vil føre for langt å gjengi den her.

Du foretar viktige psykologiske vurderinger i boka. Har du eller forlaget kvalitetssikret disse gjennom bruk av konsulenter med psykologikompetanse?

Jeg drøfter alltid slike vurderinger med kompetente fagfolk. Jeg er nokså sikker på at også forlaget har brukt kompetente konsulenter. Noen vil mene at det er skrevet mange nok bøker om masse-morderen, at nye skrivelier bare gir ham uønsket oppmerksomhet. Hadde du mer på hjertet etter den omfangsrike og grundige 2012-boka?

Den boka avsluttet jeg før dommen falt. Jeg hadde ikke tenkt å skrive flere bøker, utelukkende skrive artikler heretter. En artikkel om masse-morderen ble i 2013 publisert i det vitenskapelige tidsskriftet Nordiske Udkast. I den artikkelen gjennomgikk jeg en lang rekke dokumenter i tillegg og diskuterte om psykologiske forklaringer står i motsetning til samfunnsmessige forklaringer. Noen gode venner mente at denne artikkelen var et godt grunnlag for nok ei bok. Der kunne jeg trekke inn enda flere kilder, selve rettssaken og dommen, bøker og artikler om Breivik samt brev han har skrevet. Så ble det bokmanus likevel, og Forlaget Rødt mente det fortjente å bli utgitt.

Bokas tittel likner på tittelen på din forrige bok, men «fra ingenting» er blitt til «fra hva». Hvordan forklarer du det?

Den første tittelen «Masse-morderen som kom inn fra ingenting» var en hentydning til boka av John le Carré: «Spionen som kom inn fra kulden». Tittelen på min bok var ironisk ment, den skulle antyde nettopp det som er det typiske i Norge: Breivik har ingenting med Norge å gjøre. Men Breivik kommer inn fra noe. Fra hva? Det forsøker jeg å svare på i den siste boka.

Norske sigøynerbarn – etnisk rensing og barnerov?

AV JONAS SVENDSEN

Sigøynerenes historie i Europa er en trist historie om forfølgelse, undertrykking og grusomme overgrep. Norge er slettens ikke noe unntak. De kanskje verste av norske holdninger mot sigøynere kommer til uttrykk før og etter andre verdenskrig, da sigøynere på 30-tallet ble fratatt statsborgerskap og de som befant seg i utlandet ble nektet å returnere til Norge. Da de kom tilbake etter andre verdenskrig ble de nektet kompensasjon ettersom de ikke hadde vært norske statsborgere. Slik antiziganisme kommer rikelig til uttrykk også før og etter dette. Det er utrolig hvor mye fordomsfullt og uvitende folk uimotsagt får lire av seg når de snakker om sigøynere. En dyptgrodd antizigholdning i det norske samfunnet danner bakteppe for Solomia Karolis andre bok «Norske sigøynerbarn – Etnisk rensing og barnerov?». Sammen med Solomias første bok, «Sigøynerkongens datter», er boken et viktig bidrag i debattene om rom- og sigøynerfolk. I motsetning til andre meningsstyringer er dette ytringer som faktisk kommer fra sigøynerhold. Fravær eller fortielse av sigøynerstemmer i diskusjon og debatt om rom og sigøynere i Norge har vært gjennomgående. Antagelig har nettopp dette også vært en årsak til at politikken som har blitt ført har vært så katastrofal? Mangel på sigøynerstemmer, eller mangel på vilje til å lytte til sigøynere er fortsatt et problem. Har for eksempel noen konsultert seg med sigøynerne selv når det plutselig ble besluttet at ordet «sigøyner» skulle miste valør til fordel for «romfolk»? I følge både Solomia og Tore-Jarl Bielenberg («Romá/Sigøynere - i går, i dag, i morgen», Marxist forlag 2012) har de ikke det.

Rapport fra virkeligheten

Dette er en bok som er skrevet akkurat slik jeg husker vi ble lært ikke å skrive på vide-

regående. Den er subjektiv, kategorisk, tidvis repetitiv. Den er argumenterende, men ikke drøftende. Tidvis er dette irriterende, og det er noe inne i meg som ønsker mer nyanser. Forfatteren åpner boken med å beskrive den som «en rapport fra virkeligheten, et smerteskrig og en anklage». Dette sitatet setter tonen for resten av boken, og illustrerer også stil og tone godt. Passasjen fra s. 71 viser holdningen som er gjennomgående for hele boken:

«Som et resultat av en valgt og villet politikk er i dag min generasjon og mange av våre barn fortsatt analfabeter. De har derfor få eller ingen ulikheter til å sette seg inn i de fleste lover og bestemmelsene i det norske samfunnet. Dette er, og var, norske myndigheter fullstendig klar over».

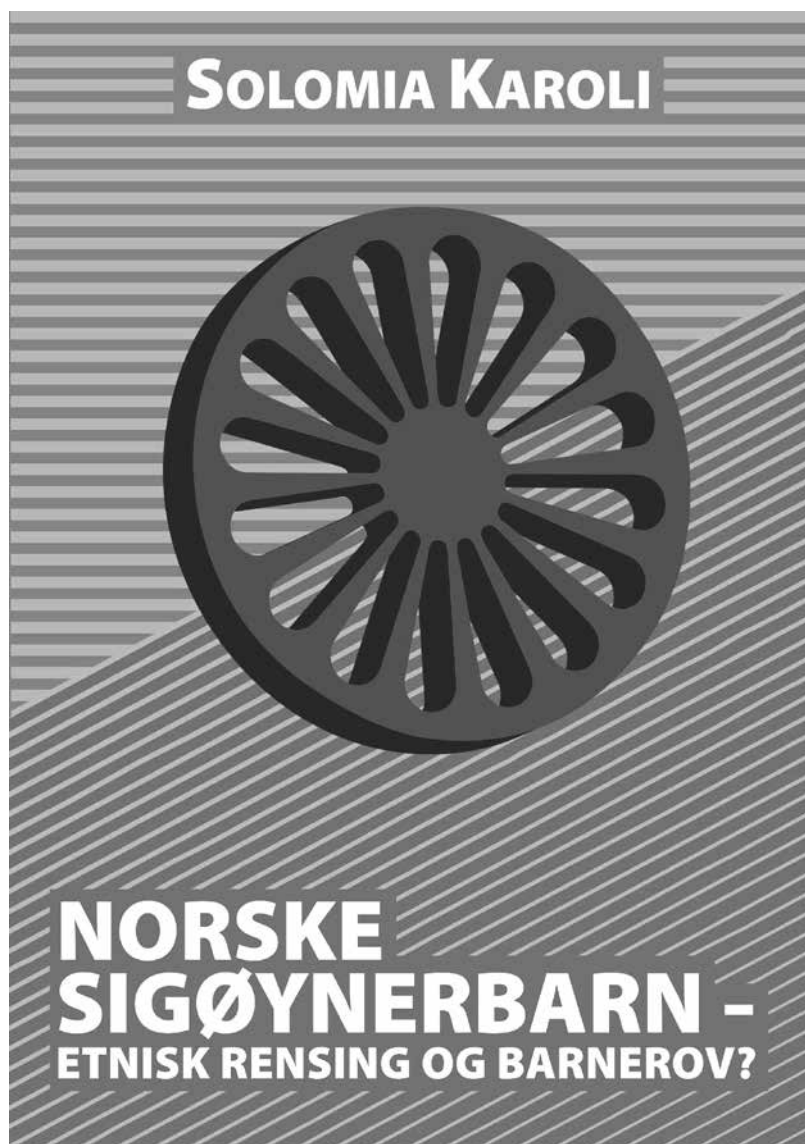
Dette står som en slags hovedpåstand. Går man påstandene i sømmene er dette en ganske drøy påstand. Det påstås med andre ord at myndigheter med viten og vilje har hatt en strategi for å holde sigøynerne maktesløse og umyndiggjorte gjennom analfabetisme. Dette virker i overkant konspiratorisk. Og påstanden kan problematiseres: hvem, nøyaktig, er «myndighetene» egentlig? I hvilken grad man har kjent til og forstått sigøynerenes virkelige situasjon og ikke handlet etter fordommer og vrangforestillinger? Dess mer man reflekterer slik, dess mer problematisk blir påstandens faktiske innhold. Samtidig: dess mer man reflekterer slik, dess mer tar man også myndighetenes perspektiv og dess mer vilje og energi låner man til å forstå den mektige siden i et forhold mellom to parter – sigøynerne, en blandet men stigmatisert gruppe, på ene siden, og myndighetene på den andre.

Tiden er moden for en dypere debatt om barnevernspraksis, både generelt og spesielt ovenfor sigøynere og fremmedkulturelle.

Denne boken har begge beina plassert på andre siden – hos sigøynerne. Forestiller man seg at man befinner seg på denne siden virker slike problemstillinger som nevnt over plutselig veldig livsfjerne og altfor teoretiske stilt ovenfor den virkeligheten norske sigøynere har befunnet seg i, og den politikken de har blitt utsatt for. Det er noe befriende med det at du vet akkurat hvor forfatteren står, akkurat hva hun mener. Stemmen er klar, utvetydig. Hele boken består av anklager, påstander, referanser eller sitater fra utredninger og aviser, eller skildringer av anekdoter, historie og annen informasjon, og er strippet for pretensiositet og unødvendige forfinetheter.

Harde anklager mot barnevernet

Teksten utgjør 126 sider tekst, i 25 deler eller kapitler, inkludert forord, innledning og takk. Sjangermessig fremstår den som dels en historiefortelling, dels et kampskrift og et manifest. I kapitelinndelingen roper noen av kapitlene akkurat hva de handler om. Slik som kapitlene «Sigøynerkontoret» og «Skullerudprosjektet». Disse handler om to forskjellige institusjoner som jobbet med sigøynere. I begge tilfeller ser man hvordan myndighetene oppretter et organ særskilt for å jobbe med sigøynere. Selv om intensjonen er å koordinere arbeid, er resultatet til det verre for sigøynerne. Andre kapitler, som «Konsulent på farlig oppdrag» forstår man ikke så mye hva går ut på før man har lest det. Dette handler om en konsulent fra Skullerudprosjektet som siden skrev en hovedfagsoppgave basert på erfaringene som bidrog til å splitte sigøynermiljøet. «Den fjerde statsmakt og sigøynerne» handler om norsk medias behandling av sigøynerne. «Det Store Bakteppe» gir en bred innføring i de store linjene i sigøynernes historie fra 1000-tallet til i dag. For dem som er spesielt historieinteressert blir dette litt vel kortfattet, men det utgjør likevel et utmerket springbrett for videre arbeid. Hvert av kapitlene er korte, klare, og kan stå på egne ben. Hvert enkelt kapittel i boken kan utgjøre et startpunkt for videre forskning eller arbeid.

Dette bringer meg også til det jeg synes var vanskeligst å forholde meg til i hele boken – 1) anklagene mot barnevernet, og 2) anklagen om folkemord. Solomias kritikk mot barnevernet er like pasjonert som tittelen antyder. Barnevernet er å sin side generelt strenge med å ikke kommentere enkeltsaker offentlig. Noen ganger, ikke minst i saksbehandling, håndhever de også taushetsplikten på en svært streng måte. Denne praksisen er forståelig, men fører også med seg problemer. Barnevernet har blitt en institusjon som blir utsett for hard kritikk, og som på sin side ikke svarer. Solomia presenter en rekke enkeltsaker, og som med andre følelsesladde anklager mot barnevernet blir vi sittende igjen med at det hele bunner ned til hvem vi velger å tro på. Som leser blir vi også sittende med følelsen at enkelthistoriene kan ha sider som ikke kommer frem i boken og sider ved seg som Solomia kanskje ikke vet. Uansett er det sikkert at tiden er moden for en dypere debatt om barnevernspraksis, både generelt og spesielt ovenfor sigøynere og fremmedkulturelle. Vi er nødt til å se barnevernet i et større samfunnsperspektiv – hva den gjør med forholdet mellom og innad i grupper. Vi er også nødt å etterspørre den reelle kulturforståelsen blant barnvernansatte. Her er Solomias første bok relevant som en rik illustrasjon hvordan kunnskapsløshet og manglende forståelse kan lede til at barnevernet og systemet svikter både når det kommer til hva de faktisk gjør og hva de lar være å gjøre eller gjør feil med.

På side 121 av boken lister Solomia opp en rekke definisjonskriterier for folkemord, og etter å ha lest sidene frem til dette bør en hver ha skjönt at dette er en problemstilling som åpner for et tema som er for stort, viktig, reelt og smerteskjærende til å tro at det bare handler om hvor vidt historien boken forteller havner «innenfor» eller «utenfor» en folkemordsdefinisjon. Dette er også en tematikk vi trenger å ha i mente når vi snakker om og tenker på barnevernets praksis ovenfor sigøynere som gruppe.

Vi må vekk fra særtiltak for sigøynere

Sommeren 2014 hadde Morgenbladet en artikkel om en konflikt i det såkalte «sigøynermiljøet» i Oslo med det kanskje beste perspektivet på «sigøyrerproblematikken» jeg har kommet over. Den gikk ut på at det dreide seg om en gruppe rettsstaten hadde sviktet. Morgenbladets vinkling var at rettstaten hadde

sviktet i den forstand at sigøynere hadde sin egen justis. Slik har rettstaten sviktet sigøynere ved å ikke lykkes i å verne sigøynere fra andre sigøyneres vold. Men rettstaten har sviktet enda dypere ved å ikke beskyttet sigøynere mot statens vold. Opplevelsen fra Solomias bok er at vi må vekk fra særtiltak for sigøynere. Diskriminering, positivt eller negativt, har samme virkning – å behandle sigøynere som aparte og annenrangs og å svekke dem ovenfor rettstaten. Det man heller burde er å påse at sigøynernes rettigheter faktisk blir overholdt.

Oppsummert er boken er lettlest selv om tematikken er tøff. Skrivestilen, kombinert med engasjerende innhold gjør den faktisk svært lettlest. Samtidig er den full av informasjon. Den skildrer historien om sigøynere i Norge, men er også rik på informasjon fra dokumenter og offentlige utredninger. Den er velegnet som introduksjon til temaet, enten i sin helhet, eller med enkeltdele. Den kan også danne utgangspunkt for videre utforskning, der hvert enkelt kapittel reiser aktuelle og gode problemstillinger og presenterer en god del relevant informasjon. Jeg håper flere sitter seg ned og leser denne boken, tenker nøye igjennom og tar den veldig alvorlig. Flere av poengene i denne boken er ukjent for de fleste, men burde vært almen kjennskap i offentlig ordskifte i Norge. Det er det dessverre ikke. Derfor er denne boken veldig viktig. For de som ønsker en mer litterær bok med mindre manifestaktig preg, bør de heller lese Solomias første bok «Sigøyrerkongens datter».

En uetterrettelig statsminister?

OLE Ø. KVALHEIM

Foto:wikipedia

«Det er en ganske dramatisk situasjon når Norge innfører sanksjoner mot et naboland, personer blir svartelistet, penger fryses, det forbyr import av varer, og det innføres restriksjoner mot landets oljeindustri. Det er dramatisk for vårt forhold til Russland. Og det er høyst dramatisk for mange norske bedrifter som rammes av russiske mottiltak.» (Skriver Kjetil B. Alstadheim i en kommentar i Dagens næringsliv 11.05.2015. [red. anm.])

Men hvordan ble det slik? Det er her sannheten/virkeligheten underslås. Statsministeren og utenriksministeren foretrekker å snakke om NATO. Oppslutningen om NATO er bunnsolid, så ingen blir provosert om det fremstilles som om det er NATO som står bak sanksjonene. Men oppslutningen om EU er nå på et lavmål. Da er det å si «EU» i stedet for «NATO» et risikoprojekt. Men ikke desto mindre er det faktisk EU (og USA) som har innført disse restriksjonene og straffetiltakene, - og ikke NATO!

NATO har ikke vedtatt noen sanksjoner mot Russland. Likevel var det bare NATO statsminister Solberg nevnte i sin landsmøtetale. «- Kjære landsmøte, det må aldri være noen tvil om Norges plass, vi hører hjemme i Nato-fellesskapet», sa Solberg. «Seks ganger nevnte hun NATO, og hun fikk begeistret applaus. Men at det er EU som har innført sanksjonene mot Russland, nevnte hun ikke med et eneste ord.» (påpeker Alstadheim. [Red. anm.])

EU har innført sanksjoner og straffetiltak, - og Norge har diltet etter, - som vi har gjort siden folkeavstemmingen i 1994. At 80 % av befolkningen ikke ønsker EU-medlemskap er ikke et tema i dag. Det er derfor statsministeren ikke ønsker å fortelle at sanksjonene er et EU-opplegg som helt klart savner forankring i folkeretten.

Som jussprofessor Peter Ørebech (Universitetet i Tromsø) konstaterer: «Folkesuvereniteten

er en sikker folkerettsregel. Folket på Krim må kunne avgjøre sin egen skjebne, herunder om de ville være et selvstendig land eller om de vil vende tilbake til Russland slik området var før begivenhetene i 1954. Det var ingen tvil om hva russere og tatarer på Krim ville, med en 80 % oppmøteprosent, valgte 95,5 % si ja til en tilbakeføring til Russland. Dette er rettsriktig gjort, ikke folkerettsstridig slik den norske regjering ynder å fremstille det».

Det var derfor feil av statsministeren å kalle Russlands godkjenning av valgresultatet på Krim for en «ulovlig annektering i strid med folkeretten»!

Russland har i alle år hatt et stort nærvær av militære styrker på Krim, - etter avtale med regjeringen i Ukraina. Krim er hovedbase for Russlands marine, og stasjoneringen av Russlands strategiske flyvåpen. Det er ingen tvil om at Russland var klar over hva resultatet av en folkeavstemming på Krim ville bli. Det var derfor utvilsomt i Russlands interesse at folkeavstemmingen ble avholdt, - da Ukraina sa de ville stoppe avstemmingen «med alle midler».

Hans-Wilhelm Steinfeldts reportasje om valget på Krim, - var ren feilinformasjon om et «valg under russiske våpen». Det Russland gjorde, var å bruke sine stående styrker på Krim til å omringe alle Ukrainas militærforlegninger, og hindret effektivt ukrainske styrker i å stoppe valget. Personell fikk komme og gå som de ville (inkludert TV2s reportasjeteam fra Norge), men ingen våpen eller kjøretøy fikk slippe ut av forlegningene. Ingen soldater, - russiske eller ukrainske, - var å se i nærheten av stemmelokalene. Derfor er det heller ingen som i ettertid har påstått at valget som sådan ikke gikk riktig for seg.

Russland er ingen barnehage, og har problemer både med ytringsfrihet, pressefrihet og menneskerettigheter, men det er ikke det som

er temaet her. Her er det snakk om bakgrunnen for hvorfor Norge blir dradd med i noe som skader våre egne industri- og næringsinteresser, vårt forhold til et naboland, og som trekker oss inn i en væpnet konflikt. Norske jagerfly patruljerer nå langs grensen til Russland, - i et annet land! Det er selvfølgelig med på å eskalere konfliktnivået mellom Russland og Vesten (og Norge). Det er ikke dette verden trenger i dag. Det er heller ikke noe Norge trenger. Det er EU og USA som krever sanksjoner, - ikke NATO. Men den nye NATO-sjefen, Jens Stoltenberg, nevner dessverre heller ikke EU med et eneste ord når han uttaler seg om konflikten, - og bakgrunnen for sanksjonene.

Det som foregår i øst-Ukraina i dag, er en ren borgerkrig, med ukrainere som dreper ukrainere. Hvor USA og EU (og Norges regjering) har tatt parti med den ene siden, - og mot de som ønsker selvstyre. Følger vi professor Ørebechs vurdering, - så er vel vi da med på å bryte folkeretten? Det er jo ingen som er i tvil om at store deler av øst-Ukraina ønsker selvstendighet. Det er heller ingen tvil om at Russland ønsker å hjelpe etniske russere som utgjør den største folkegruppen i øst-Ukraina. Hvordan det foregår, strides partene om.

Selv har jeg utdannelse fra forsvaret, og tjenestegjorde der i mange år. Jeg var alltid tilhenger av NATO, og «venn» av USA. Nå må jeg konstatere at dette har forandret seg. NATO fremstår ikke lenger for meg som et forsvarssamarbeid, og USA er nærmest blitt en krigshissernasjon, - muligens for å tilfredsstille haukene blant sine egne velgere. Som en venn skrev til meg: «- (jeg) som lenge har tenkt han skulle skrive artikkelen: Vi som elsket Amerika..... som barn». Det er kanskje flere som tenker slik i dag. Verden forandrer seg, men vi trenger ingen ny kald krig, - eller det som verre er.

Krigsfareopprop: Stans ferden mot krig i Europa!

Vi er bekymret over at Norge er med på å øke faren for storkrig i Europa, utløst av konflikten rundt Ukraina.

Russlands og USAs innblanding, både i maktskiftet i Kiev sist vinter og den påfølgende borgerkrigen, har gjenskapet kald krigs-scenariet. Norge har dessverre også bidratt til dette.

Russland, har siden sammenbruddet av Sovjetunionen sett at Vesten stadig har rykket lengre mot øst, og ser nå NATO stå på deres egen dørterskel. Det kan ikke forsvare deres brudd på folkeretten ved innlemmelsen av Krim og innblanding i Øst Ukraina. Men Vestens svar med sjøl å forsterke sin militære aktivitet i Russlands nærområder gjør situasjonen bare verre og farligere.

Vi er bekymret over at Norge fra første stund av har deltatt både med soldater, fly og marinefartøyer i øvelsene opp

mot Russland, og i utplasseringen av permanente styrker der. Som naboland til Russland har vi all interesse av å redusere spenningen.

Vi oppfordrer sterkt til at Norge i stedet vektlegger arbeidet med å få til en politisk løsning og tiltak som kan dempe konfliktnivået. Det innebærer å holde kanalene åpne og opprettholde normale forbindelser med Russland. Det krever at vi stanser kald krigs-retorikken, hvor norske regjeringsmedlemmer er med på å demonisere Russland, som i forsøket på å isolere landet i forbindelse med minnemarkeringer for seieren over Hitler-Tyskland og fascismen i den 2.verdenskrigen.

Norge må vise mot og ta skarp avstand fra alt som kan øke faren for krig.

Oppropets initiativtakere:

Roy Pedersen, leder LO Oslo, Jon Peder Denstad, leder LO Trondheim, Rolf Bersås, leder LO Stavanger, Jan Olav Andersen, leder i EL & IT-forbundet, Rolf Jørgensen, leder i Lokomotivmannsforbundet, Stein Gulbrandsen, Arbeidsutvalget i Fagforbundet, Nils Bull, nestleder Statsbanenes Verkstedsarbeiderforening Oslo, Erling Borgen, filmskaper og forfatter, Fredrik

Heffermehl, jurist og forfatter, Fredrik Heldal, leder Norges Fredslag, Trine Eklund, Bestemødre for Fred, Margrethe Tingstad, Internasjonal Kvinneliga for Fred og Frihet, Trond Rasmussen, Fred og forsoning (IFOR) Norge, Mons Lie, tidligere leder Leger mot Atomvåpen, Torill Nustad, Kvinnefronten i Norge, Vigdis Hjorth, forfatter, Thorvald Steen, forfatter, Gert

Nygårdshaug, forfatter, Mai-Bente Bonnevie, billedkunstner, Aslak Syse, professor Universitetet i Oslo, Gunnar Nerdrum, høyesterettsadvokat, Birgit Brock-Utne, professor Universitetet i Oslo, Heming Olaussen, Marielle Leraand, Stein Ørnhøi, Arnljot Ask, Ingrid Fiskaa.

FAMILIEN

AV KNUT LINDTNER, DERIMOT.NO

I den store familien min spiser vi sammen. Ved bordet der vi sitter har vi god og nok mat. Men mange slektninger ved den andre enden av bordet sulter og må spise søppel og avfall. På min side av bordet er vi i godt hold. Noen er virkelig runde, mens andre kaster opp etter måltidet for ikke å bli tjukke. Noen bruker store penger på utseendet, de suger fett og flytter neser, løfter bryster og sprøyter stoffer inn i leppene.

Hver dag bæres det ut døde slektninger, særlig barn, fra den andre siden av bordet. De har sultet i hjel. Det er ekkelt og ødelegger matlysten på vår side av bordet. Vi snakker aldri om det.

På vår side av bordet sier de rikeste at det er urettferdig at de ikke får enda mer. De vil ikke betale skatt og slett ikke gi noe til den delen av familien som sitter på den andre enden av bordet. De rike er veldig sinte.

Nå skal vi velge ledere på vår side av bordet og de som har mest har hisset seg opp fordi de må dele for mye med den delen familien som har minst, særlig de som sulter og er syke. De får støtte av noen av de som ikke er rike på vår side av bordet.

Enkelte fattige tror virkelig at de vil bli rike hvis vi slutter å dele og ikke tenker på andre.

De rikeste sier sjelden noe selv. De får andre til å si det for seg

mot betaling. De som gjør det er folk som er flinke å prate og som kan overbevise andre. Det er de rike som eier avisene, stadig flere TV-kanaler og andre medier som påvirker oss. På den måten bestemmer de hva mange av oss andre skal mene, tro og være opptatt av. Vi skal ikke være opptatt av at rikdommen og fattigdommen henger sammen, for fattige finnes bare fordi noen er rike. Vi skal ikke tenke på å forandre på det. Og aller minst skal vi arbeide for å forandre på det. De som vil det får stygge navn i media eller blir latterliggjort.

Mange rike mener at fattigdom er folks egen feil. Fattige må ta ansvar for sitt eget liv og ikke kreve av andre. De mener at det er minst like vanskelig å være rik som å være fattig. Tenk bare, sier de, på all den lidelsen de rike må orke å se på hver dag. Når de tenker på den måten trenger de ikke dele og heller ikke ha dårlig samvittighet fordi de er griske.

Ved vår del av bordet må stadig flere ruse seg eller spise piller fordi de ikke orker å se på urettferdigheten og høre på rikfolkene sitt mas om hvor fattige rikfolk er.

Det er egentlig ikke noe godt samhold i vår familie.

Vår familie heter menneskeheten.

ERKLÆRING

FRA DE NORDLIGE ORGANISASJONENE I DE

KOMMUNISTISKE PARTIENE I FINLAND, NORGE, DANMARK, SVERIGE OG RUSSLAND

De nordlige organisasjonene i de kommunistiske partiene i Finland, Sverige, Norge og Russland har møttes årlig i de respektive landene. I år ble møtet avholdt i Ivalo, Finland den 13. og 14. juni. Denne gangen deltok også Danmark.

På konferansen diskuterte vi den politiske situasjonen i våre land og delte erfaringer om aktivitetene i våre partier. Fellestrekk nå er at det i alle land føres en konservativ politikk som gir mer profitt til selskapene og mer elendighet for vanlige folk. I alle våre land har kommunistene forsøkt å hindre forverring av levekårene.

Vi er også bekymret for miljøet. Naturen er spesielt sårbar i den arktiske regionen. Det er en økende gruvevirksomhet og boring etter gass og olje som har som mål å maksimere profitt, og selskapene tar ikke tilstrekkelig hensyn til kravene om vern av miljøet. Også fiske og fiskeoppdrett må drives i henhold til prinsippene om bærekraftig utvikling, og ta hensyn til behovene for beskyttelse av miljøet.

De planlagte internasjonale avtalene om frihandel og handel med tjenester (TTIP, CETA og TISA) må stoppes fordi de vil motarbeide beslutningsprosessene i de demokratiske systemene.

Vi er enda mer bekymret for den økte NATO-aktiviteten i Arktis. Aktuelle eksempler er store Cold Response-krigsspill (neste gang i 2016 i Trøndelag, Norge), Joint Viking-krigsspill i mars i år i Finnmark (første store militærøvelse i fylket siden 1967), og den gigantiske NATO-ledede luftkrigs-øvelsen (Arctic Challenge Exercise) over de nordlige delene av Norge, Sverige og Finland.

NATO vil ha alle de nordiske landene som allierte, og at de skal delta i militære trusler, gå til krig mot Russland og attpåtil bidra til å dekke utgiftene til krigen. Vi kan ikke akseptere det. Sverige og Finland er også aktivt en del i NATOs aktiviteter selv om de ikke er formelt medlemmer i NATO. For eksempel var amerikanske marinesoldater på trening sist vinter i Finland i Sodankylä garnison. Sverige og Finland har også underskrevet en avtale med NATO. Vertskapsavtalen betyr enda tettere bånd til NATO. Avtalen åpner også for utplassering av atomvåpen i Sverige og Finland.

I stedet for militær konfrontasjon bør det foregå en fredelig samhandling innenfor rammeverket av Arktisk Råd, og samarbeid om utnyttelsen av ressursene i Arktis.

BEVEGELSEN FOR *sosialisme*

Bli med i Bevegelsen for Sosialisme, som forener medlemmer av alle venstresidens partier, og folk som ikke er med i noen av disse.

Vi arbeider for å bygge broer på tvers av kunstige politiske skillelinjer og for å sette demokratisk sosialisme på dagsordenen. Et av våre mål er å videreutvikle sosialistisk teori og praksis.

www.bevegelsen.no

Bevegelsen for Sosialisme

Pb. 131

5804 Bergen

kontakt@bevegelsen.no

Støtt vårt arbeid

Kontonummer: 0539 15 07653

Terry Eagleton
Maria Åsard (oversetter)

Varför Marx hade rätt

I denne konfronterende og modige boken tar Terry Eagleton opp kampen med forestillingen om at marxismen er død og begravet. Gjennom å analysere ti vanlige innvendinger mot marxismen - at den leder til politisk tyranni, at den reduserer alt til det økonomiske etc. - viser han skritt for skritt hvilken sørgelig forvrengning av Marx' tenkning som disse argumentene bygger på. I en verden der kapitalismen har blitt rystet grunnleggende av alvorlige kriser, er denne boka like aktuell og viktig som den er utfordrende og rett på sak. Og den er skrevet med vidd, humor og i klartekst.

Pris kr 190,-

Michael Heinrich
Anders Ramsay (oversetter), Henrik Sundberg (oversetter)

Introduktion till de tre volymerna av Marx Kapitalen

Denne moderne tolkningen av «Kapitalen» har kommet i ni utgaver og brukes mye ved høyskoler og universiteter i Tyskland. Forfatteren går systematisk gjennom alle tre bind av «Kapitalen» og forklarer på en konsistent måte de grunnleggende aspektene ved Marx' kritiske analyse av kapitalismen.

Pris kr 190,-

Kan bestilles direkte i nettbutikken vår eller ved å sende en e-post
www.marxist.no **post@marxistforlag.no**

Regi Theodor Enerstvedt: **Massemorderen som kom inn – fra hva?**

Forfatteren drøfter fire hovedproblemstillinger: Hva står drapsmannen, Anders Behring Breivik, for politisk? Hva har skjedd i Breivik-saken? Hvilke psykologiske og samfunnsmessige forklaringer blir gitt på det som har skjedd? Hvor går veien videre?

Pris kr 85,-. Bestilles fra Forlaget Rødt!, www.marxisme.no

SOSIALISTISK FRAMTID

Om magasinet

Sosialistisk framtid er et partipolitisk uavhengig magasin som arbeider for fred, vern av naturen, demokratiske rettigheter og sosial rettferdighet. Vi ønsker å bidra til sosialistisk nytenkning.

Veiledende retningslinjer for bidragsyttere

Debattinnlegg inntil 3.000 tegn, lengre innlegg vil kunne bli forkortet. Kronikk, maksimalt 6.000 tegn, inkl. mellomrom. Artikler, maksimalt 14.000 tegn inkl. mellomrom. Teoretiske artikler, maksimalt 24.000 tegn inkl. mellomrom. I spesielle tilfeller vil lengre artikler kunne publiseres.

Artikkelbidrag kan sendes til
sosialistiskframtid@bevegelsen.no

"Nej – Ja".

**At sige "Nej" jeg stræber efter
til alt det slette – sige Nej!
Saa har jeg gjort: af alle Kræfter
jeg raaber Nej på Livets Vej,
Kan I engang en Dag mig vise
at Ret og Frihed hersker. Da
jeg tier først, o hvilken Lise!
og naar jeg taler høres: "Ja!"**

**Søren Jaabæk
Sang og Hvile, 1883**